Betänkande och förslag

i fråga om

Landtförsvars- och Sjöförsvarsdepartementens förening till ett departement,

afgifna den 17 december 1895

af

den genom nådigt beslut den 9 augusti 1894 förordnade komité.

STOCKHOLM
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
1895.

Till Konungen.

Sedan Riksdagen i skrifvelse den 11 april 1893 anhållit, att Eders Kongl. Maj:t täcktes, efter förnyad pröfning af frågan om inrättande af ett nytt statsdepartement, till Riksdagen afgifva den proposition om

ändring af regeringsformen, hvartill denna pröfning kunde föranleda, har vid underdånig anmälan den 9 augusti 1894 af berörda skrifvelse Eders Kongl. Maj:t, som ansett att, innan detta ärende slutligen pröfvades, utredning borde företagas, huruvida landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen må kunna och böra till ett departement förenas och i så fall under hvilka vilkor detta må ske, funnit godt uppdraga åt en komité att verkställa denna utredning och till Eders Kongl. Maj:t inkomma med det underdåniga betänkande och de förslag, hvartill utredningen kunde föranleda; och har Eders Kongl. Maj:t förordnat undertecknade att såsom ordförande och ledamöter utgöra nämnda komité.

Komitén, som första gången sammanträdde den 8 oktober 1894, har varit samlad under tiden från och med sistnämnda dag till och med den 8 december samma år, vidare från och med den 10 sistlidne oktober till och med den 5 derpåföljda november samt slutligen från och med den 10 innevarande månad till och med denna dag, hvarjemte undertecknade Elliot och von der Lancken med biträde af den utaf komitén antagne sekreteraren under mellantiderna handlagt åtskilliga redaktionsbestyr; och får komitén härmed i underdånighet öfverlemna

dels betänkande i det ämne, som komiténs uppdrag afser,

dels ock vid frågans utredning utarbetade

förslag till ändrad lydelse af §§ 15, 28 och 39 regeringsformen;

» *till instruktion för generaladjutanten för hären;*

» *till instruktion för generaladjutanten för flottan;* och

» *till vissa ändringar i nådiga stadgan den 16 maj 1840 angående fördelning af ärendena emellan statsdepartementen.*

Motiven till samtliga dessa förslag återfinnas i det underdåniga betänkandet.

Ehuru genomförandet af den organisation, som komitén funnit sig böra förorda, uppenbarligen kräfver ändring jemväl af § 6 regeringsformen, har denna paragraf icke i komiténs ofvanberörda förslag till

ändringar i nämnda grundlag upptagits bland de paragrafer, för hvilka ändrad redaktion föreslagits, enär komitén trott sig kunna antaga, att det förslag till ändrad lydelse af § 6 regeringsformen, Eders Kongl. Maj:t kan finna godt förelägga Riksdagen, icke komme att inskränkas till allenast sådana ändringar, som omedelbart betingas af landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementens förening till ett departement.

Undertecknade Peyron, von Otter, von der Lancken, Klintberg och Eckerström, hvilka inom komitén i olika hänseenden uttalat skiljaktiga meningar, få derutinnan i underdånighet åberopa de af oss afgifna, vid betänkandet fogade särskilda yttranden.

Stockholm den 17 december 1895.

Underdånigst

O. R. THEMPTANDER.

G. Peyron. F. W. von Otter.

J. E. Elliot. Ernst von der Lancken.

F. Hj. Klintberg. R. E. Eckerström.

August Wall.

I fråga om den historiska utvecklingen af de former, under hvilka ärenden rörande försvarsväsendet till lands och sjös beredas och hos Konungen föredragas, anser sig komitén icke ega anledning att sträcka sin redogörelse längre tillbaka i tiden än till antagandet af 1809 års regeringsform. Beträffande förhållandena före nämnda tidpunkt vill komitén endast erinra derom, att redan före 1809 funnos, förutom de centrala förvaltande embetsverken: krigskollegium och förvaltningen af sjöärendena, dels en statssekreterare för krigsärendena såsom föredragande hos Konungen af dylika ärenden och chef för krigsexpeditionen, dels ock tjenstgörande generaladjutanter för armén och för flottorna, hvilka embetsmän hos Konungen föredrogo de mål, hvilka sedermera i 1809 års regeringsform betecknades såsom kommandomål.

1809 års regeringsform.

Enligt nämnda regeringsforms § 6 i dess ursprungliga lydelse skulle finnas en statssekreterare för krigsärendena, hvilken, jemlikt § 5, egde säte och stämma i statsrådet, då han der föredrog eller då Konungen lät der eljest förekomma mål, som till hans befattning hörde. Beträffande kommandomålen, hvilka i § 7 angåfvos vara sådana mål, som Konungen i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmagten till lands och sjös omedelbarligen besörjer, stadgades i § 11, att dessa mål må af Konungen afgöras i närvaro af den embetsman, åt hvilken Konungen allmän befattning dermed uppdragit. Denna befattning utöfvades under tiden till den s. k. departementalstyrelsens införande af tjenstgörande generaladjutanterne för armén och för flottorna (flottan). Genom kongl. brefvet den 19 juni 1810 meddelades bestämmelser, hvilka afsågo att uppdraga en gräns mellan å ena sidan de ärenden, hvilka borde af statssekreteraren föredragas i statsrådet, och å andra sidan kommandomålen, som skulle handläggas af generaladjutanterne. För innehållet af detta bref äfvensom för försök, som vidare gjorts att tydligare fastställa nämnda gräns, får komitén i det följande anledning att närmare redogöra.

Kongl. proposition till 1812 års riksdag.

Den 7 augusti 1812 aflät Kongl. Maj:t till Rikets ständer en proposition, hvaruti föreslogs inrättande af sex statsministersbefattningar

(deruti inberäknade de två redan befintliga), af hvilka en för krigsärendena samt en för sjöärendena. Såsom skäl för detta förslag anfördes, att Kongl. Maj:t af en redan tillräckligt vunnen erfarenhet hos sig stadgat den öfvertygelse, att den dåvarande inre administrationen och regeringsärendenas deraf beroende gång icke tillräckligen svarade mot det dermed åsyftade ändamål. Den farhåga, man dittills hyst för inrättningen af ministrar, hvilka ensamma skulle svara för de till deras befattning hörande ärenden och derjemte hafva inseende öfver de särskilda publika verk, hvilka närmast deraf berodde, syntes Kongl. Maj:t lätteligen böra vika för känslan af det dåvarande behofvet, för tidens allmänna efterdöme, för nödvändigheten att i möjligaste måtto sammanbinda den verkställande magtens åtgärder och bereda densamma ett tillfälle att, för bristande drift eller underlåtna skyldigheter i någon af förvaltningens grenar, endast hafva en man att derför till ansvar ställa, utan att genom detta ansvars fördelning på flere förlama den räddhåga det borde väcka. Kongl. Maj:t hade äfven trott, att svenska folkets rättigheter vore lika bevarade genom en statsminister som genom en statssekreterare eller annan föredragande och att det enda, det egde rätt att fordra, vore att den senares ansvarighet inför nationen för sina rådslag blefve på den förstnämnde öfverflyttad. Af dessa anledningar föreslog Kongl. Maj:t en på upprättandet af sex statsministersbefattningar samt ett nytt sätt för ärendenas beredning och föredragning grundad förändrad redaktion af §§ 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 och 38 regeringsformen, såsom en följd hvaraf §§ 11 och 15 skulle helt och hållet utgå och vissa andra grundlagsändringar göras.

Enligt det propositionen bifogade förslaget till ändringar i regeringsformen skulle Konungen ega att till föredragande af ärendena, med undantag af ministeriella och kommandomål, förordna statssekreterare eller chefer för de särskilda departementen uti Konungens kansli, efter den fördelning af ärendena till hvarje departement, som Konungen funne för godt utstaka samt en af Konungen utfärdad kansliordning komme att bestämma. Förslaget, enligt hvilket, såsom redan är nämndt, § 15 regeringsformen skulle utgå, innehåller icke någon föreskrift rörande föredragningen af kommandomålen. Meningen torde emellertid hafva varit, att föredragningen af dessa mål skulle ombesörjas eller åtminstone ansvaret för de i dem fattade beslut bäras af vederbörande statsminister, enär i sammanhang härmed föreslogs sådan ändrad redaktion af § 106 regeringsformen, att i paragrafen icke vidare, jemte statsrådets ledamöter, skulle komma att särskildt omnämnas »den embetsman, som i kommandomål Konungen råd gifvit.»

Konstitutionsutskottet afgaf den 14 augusti 1812 sitt yttrande öfver propositionen. Utskottet ansåg, att i grundlagen borde upptagas endast ett nytt statsministersembete, nemligen för krigsärendena (omfattande både landt- och sjöförsvaret), hvaremot Kongl. Maj:t i öfrigt borde ega rätt att åt en eller flere ledamöter af statsrådet i egenskap af statsminister uppdraga inseendet öfver den gren af statsförvaltningen, som Konungen funne tjenligt honom anförtro. Den en sådan befattning erhållit skulle ega samma ansvar och skyldigheter som statssekreterare. För alla de förvaltningsgrenar, hvilka ingen särskild minister fått sig uppdragne, skulle statssekreterare bibehållas samt ega säte och stämma i statsrådet för de mål, som till deras befattning hörde. § 15 regeringsformen skulle jemväl enligt utskottets förslag utgå. För öfrigt erinrade utskottet, att en krigsministersbefattning syntes kunna upprättas äfven med stöd af de bestämmelser, regeringsformen redan innehölle, och anförde i sådant afseende: »I anseende till det nog allmänt erkända behofvet af en krigsminister för denna vigtiga gren af ärenden har utskottet ännu ytterligare blifvit styrkt i sitt begrepp om möjligheten af en sådan embetsmans snara tillsättande igenom det i 15 § regeringsformen förekommande uttryck angående den embetsman, hvilken Konungen i kommandomål allmän befattning dermed uppdragit. Enär man då uti 7 § regeringsformen fäster uppmärksamhet på definition af kommandomål, hvarmed förstås sådana, som Konungen i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmagten till lands och sjös omedelbarligen besörjer, lärer man icke heller kunna undgå erkänna att under denna rubrik kunna alla de hufvudsakligaste till krigsförvaltningen hörande mål upptagas, och att således det beror af Konungen att härom anordna huru han finner tjenligt».

Det sålunda af konstitutionsutskottet omarbetade förslaget förklarades hvilande till nästa riksdag; men år 1815 blef detsamma i nu ifrågavarande delar af samtliga stånden förkastadt.

Det var på en annan väg som man slutligen skulle komma till den förändrade organisation af statsrådet, hvilken infördes år 1840 och ännu eger bestånd. Denna förändring förbereddes nemligen och framträdde såsom en frukt af arbetet på en förändring af formerna för statsförvaltningen i dess helhet.

Kongl. proposition till 1809 års riksdag ang. administrationens förenkling.

I proposition den 5 juli 1809 till Rikets Ständers statsutskott hade Kongl. Maj:t förklarat sin benägenhet att sorgfälligt iakttaga alla utvägar till indragningar i statsverkets utgifter, som vore förenliga med riksstyrelsens tillbörliga handhafvande, och tillika uppdragit åt statsutskottet att uppgifva de besparingar, som enligt dessa grunder kunde

finnas nyttiga och rättvisa, dervid Kongl. Maj:t tillika yttrade den förmodan, att, vid en förbättrad gång af de allmänna ärendena, dessa skulle, med lindring i statens kostnad, kunna lika noggrant som förut vårdas och behandlas af färre, dock till en del bättre lönade embets- och tjenstemän. Utskottet fann sig dock icke kunna, vid sidan af sina öfriga göromål, medhinna de härvid erforderliga många och grannlaga undersökningar af ärendenas och verkens beskaffenhet, hvarför Ständerna, på utskottets hemställan, i skrifvelse den 3 januari 1810 anhöllo, att Kongl. Maj:t måtte tillsätta en komité med uppdrag att utarbeta en plan i nämnda hänseende. Efter åtskilliga förberedande åtgärder tillsattes också den 4 oktober 1811 en komité, som den 2 maj 1812 afgaf betänkande. I detta betänkande, som delgafs ständerna vid 1812 års riksdag, föreslogos emellertid endast jemförelsevis obetydliga jemkningar i afseende på kollegiernas och öfriga embetsverks arbeten. Ständerna, som icke häraf funno sig tillfredsställda, begärde derföre tillsättande af en ny komité med uppdrag att gifva förslag till en mera genomgripande omreglering af rikets styrelseverk.

Särskildt utskott vid 1817—18 års riksdag.

Äfven med anledning häraf vidtogos till en början endast vissa förberedande åtgärder, hvarför Ständerna, som önskade en snabbare behandling af den väckta frågan, vid 1817—18 års riksdag uppdrogo åt ett särskildt utskott att utarbeta allmänna grunder för indragning och sammanslående af öfverflödiga embeten och tjenster samt en förbättrad arbetsmetod. Detta utskott fattade sin uppgift synnerligen vidsträckt och afgaf ett betänkande, hvaruti föreslogs en genomgripande ombildning af de former, i hvilka hela administrationen då rörde sig. Förslaget gick i hufvudsak ut på införandet af s. k. ministerstyrelse med en medlem af statsrådet såsom chef för hvar och en af de särskilda förvaltningsgrenarna. Beträffande särskildt den högsta ledningen af krigsärendena föreslog utskottet, att landtarméns samtliga ärenden skulle öfverlemnas till en krigsminister, som hos sig förenade de särskilda myndigheter, hvilka förut innehafts af presidenten i krigskollegium och generaladjutanten för armén, samt att likaså en sjöminister skulle öfvertaga styrelsen af flottornas ärenden, då den förutvarande förvaltningen äfvensom generaladjutantsexpeditionen för flottorna skulle upphöra. Utskottet hade visserligen ansett för möjligt, att dessa begge ministerier kunde förenas under en persons inseende, men då tilläfventyrs det ena vapnet kunde derigenom någon gång blifva gynnadt på det andras bekostnad, och någon egentlig besparing dessutom icke kunde af ett sådant sammanslående föreses, hade utskottet trott sig böra för hvarje af dessa försvarsverkets hufvuddelar föreslå en särskild

minister med underlydande betjening och egen anslagstitel, hvarmed sannolikt det allmänna skulle blifva bäst belåtet. Såsom afdelning af Kongl. Maj:ts kansli upptogs i utskottets förslag dock endast en för armén och flottorna gemensam krigsexpedition under en statssekreterare för krigsärendena, hvilken skulle vara föredragande och ansvara för målens riktiga föredragning samt expeditionens enlighet med protokollet. Från Konungen utgående expeditioner borde emellertid vara försedda med, förutom föredragandens kontrasignation, jemväl underskrift af vederbörande minister, hvilken derigenom iklädde sig ansvarighet derför att ärendet vore af honom vederbörligen beredt, såvida det passerat hans departement.

Med anledning af hvad utskottet sålunda anfört afläto Ständerna den 2 juli 1818 till Konungen en skrifvelse, deruti Ständerna anhöllo, att Kongl. Maj:t täcktes förordna en komité för att genast och verksamt företaga en ny reglering af rikets embeten och tjenster jemte ett förbättradt arbetssätt, så att komiténs förslag kunde vid nästa riksdag för Ständerna framläggas; och bifogades de af särskilda utskottet afgifna betänkanden i ämnet.

1819 års komité och dess betänkande af år 1822.

Under hänvisning till denna Rikets Ständers skrifvelse förordnade Kongl. Maj:t den 2 februari 1819 en komité med uppdrag att företaga ny reglering af rikets embeten och tjenster samt ett förbättradt arbetssätt inom rikets styrelseverk. Denna komité afgaf den 29 juni 1822 betänkande. Komitén erinrar deruti till en början, att Rikets Ständer i den skrifvelse, som närmast föranledt komiténs tillsättande, icke yttrat sig rörande den riktning, hvaruti den ifrågasatta regleringen borde företagas, och icke afgifvit något omdöme beträffande de åsigter i ämnet, hvilka uttalats af särskilda utskottet vid 1817—18 års riksdag. Komitén ansåg sig derför af hvad vid riksdagen förekommit icke kunna hemta någon annan slutsats i afseende på gränsen för sin handläggning vid detta vidt omfattande ämne, än att den, obehindrad af gällande lagar, författningar och styrelseformen, egde att uppgöra en förbättrad plan för riksstyrelsen och för organisationen af de embetsverk och tjenster, genom hvilka den förvaltades. Komitén fann sig emellertid af praktiska skäl föranlåten att, såsom orden i betänkandet lyda, »upprätta en plan för riksstyrelsen, som genast hufvudsakligen kan verkställas, som innefattar en med nu bestående samhällsförhållanden instämmande styrelsens förenkling och hvars förbättring till större fullkomlighet småningom kan fortgå». I sådant syfte föreslog komitén, att, med bibehållande af det antal statsministrar, statsråd och statssekreterare, som regeringsformen utsatte, de till rikets allmänna

förvaltning och hushållning hörande ärenden skulle fördelas mellan sex departement, utaf hvilka krigsdepartementet skulle utgöra ett, samt att justitiestatsministern, ministern för utrikes ärendena och de i regeringsformen uppräknade fyra statssekreterarne skulle blifva chefer för dessa departement. Till krigsdepartementet under statssekreteraren för krigsärendena såsom chef skulle enligt komiténs förslag höra befordringsärenden för armén och för flottorna samt alla ekonomiska ärenden jemte allt hvad i öfrigt rörde krigsmagten till lands och vatten och icke vore kommandomål. Öfver verkställigheten genom krigskollegium och sjöförvaltningen af allt hvad till landtförsvarets och flottornas ekonomi hörde skulle statssekreteraren utöfva inseende och kontroll.

Efter att hafva framstält dessa förslag anmärker komitén, att densamma dervid stält sig till efterrättelse grundlagens föreskrift, att blott en statssekreterare för krigsärendena skulle finnas och särskilda rådgifvare i kommandomål; men komitén förklarar sig derjemte anse, att samma princip af enhet i styrelsen, som för de öfriga departementen blifvit följd, äfven för krigsdepartementet borde blifva antagen, nemligen att i spetsen för hvarje departement borde ställas en person, som egde en allmän öfversigt och kännedom af alla de ämnen och ärenden, som till dess befattning hörde, samt att alltid likartade ärenden borde inom samma departement handläggas. I anledning häraf skulle, enligt komiténs tanke, statssekreteraren för krigsärendena, som då kunde innehafva en högre militärgrad i armén, endast föredraga de till landtförsvaret hörande mål, och en särskild statssekreterare för sjöärendena, som likaledes kunde innehafva en högre militärgrad i flottorna, de till sjöförsvaret hörande mål. Till hvartdera departementet skulle höra två underafdelningar, hvarje med en chef och nödig personal, den ena för befordrings- och ekonomimålen, den andra för kommandomålen. På statssekreterarens ansvar hvilade, att den del af rikets försvarsverk, som till hans befattning hörde, bragtes och underhölles i det bästa skick, som med de dertill anslagna medel kunde vinnas och hvilkas ändamålsenligaste fördelning han, sedan vederbörande förvaltningsverk öfver behofven blifvit hördt, egde i underdånighet att föreslå. »Må hända», tillägger komitén, »skulle en och samma person medhinna att öfverse, inför Eders Kongl. Maj:t föredraga och bevaka verkställigheten af Eders Kongl. Maj:ts nådiga beslut i alla de till krigsväsendet, både till lands och sjös hörande ärenden, särdeles då rättsfrågor och de till civildepartementet i krigskollegium hörande mål öfverflyttas dels till domstolarne och dels till kammarkollegium, hvarigenom göromålen i krigsexpeditionen måste blifva betydligt förminskade; men för ett sådant chefskaps utöfvande

af en enda person synes likväl det vigtiga hinder framställa sig, att man hos honom svårligen kan påräkna att finna de kunskaper och den erfarenhet i dessa båda olika yrken förenade, som erfordras att med fullkomlig sakkännedom bereda, föredraga och i hela sin omfattning följa både de till landtförsvaret och till flottorna hörande ärenden. På sådan grund hafva komiterade i underdånighet föreslagit att dela vården af krigsväsendet emellan tvänne personer, hvarvid större enhet vinnes än nu, då dessa ärenden äro mellan trenne föredragande fördelte».

Reservationer vid komitébetänkandet af år 1822.

Vid komiténs betänkande voro fogade två vidlyftiga reservationer, den ena af presidenten friherre S. Löfvenskjöld och den andra af kansliråd det A. von Hartmansdorff.

Friherre Löfvenskjöld ansåg en ministerstyrelse af den beskaffenhet, som i komiténs förslag innefattades, icke vara för vårt lands dåvarande förhållanden behöflig eller lämplig. Han ansåg statsexpeditionerna af Konungens kansli och riksärendenas allmänna beredning böra förblifva oförändrade till regeringsärendenas utarbetande, föredragning och yttersta beredning, hvaremot intet hinder syntes vara för Kongl. Maj:t att, till vinnande af en mera sammandragen kontroll öfver ärendenas behandling och en större säkerhet, genom möjligheten att fullständigare följa vissa delar af styrelseomsorgerna, än som kunde lemnas åt dem alla, fördela statsrådets personal uti departementer för den speciella kännedom både om de förekommande målen och hvad som hörde till verkställigheten af besluten samt framgången på den styrelsegren, som egentligen skulle tillhöra hvart departement, utan att likväl på något sätt i formen för ärendenas slutliga behandling och afgörande af Kongl. Maj:t i Dess statsråd afvika från hvad grundlagen derom handlade. I sådant syfte föreslogs upprättande af, jemte andra, ett krigsärendenas departement, bestående af tre statsråd, deribland kommandomålens föredragande, då han tillika vore statsråd, och statssekreteraren. Under detta departement skulle lyda en förvaltning af krigsärendena och en förvaltning af sjöärendena, båda fördelade på departement.

Kansliråd det von Hartmansdorff, hvilken förordade en modifierad ministerstyrelse, framlade i afseende å anordningen af styrelsen i den högsta instansen ett förslag, hvilket i sina hufvuddrag kan anses innefatta sjelfva uppränningen till den år 1840 införda s. k. departementalstyrelsen. Cheferne för de särskilda förvaltningsgrenarna borde enligt detta förslag hos sig förena dåvarande statssekreterare- och statsrådsbefattningar samt dessutom en tillsyn öfver underordnades uppfyllande af deras skyldigheter, hvilken statssekreterarne dittills icke egt utöfva.

Konungens statsråd skulle utgöras af nio, högst tio ledamöter, nemligen af cheferne för de sju förvaltningarna och två eller tre kontrollerande statsråd utom en statssekreterare. För försvarsväsendet skulle finnas två statsråd, nemligen en chef för krigsförvaltningen och en chef för sjöförvaltningen, hvarjemte ett af de kontrollerande statsråden borde vara militär. Beträffande dessa båda förvaltningsgrenar anmärktes vidare, att det hörde till fullständigheten af de militära förvaltningschefernas befattning att hos sig förena befälet både öfver personal och materiel för att behandla begge efter en gemensam plan: följaktligen att vara både »tjenstgörande adjutanter och statssekreterare». I vissa vigtigare mål behöfde begge dessa myndigheter i alla fall samråda med hvarandra. De öfriga kommandomålen antogos för »krigsförvaltaren» måhända icke kräfva mera tid än som, under dåvarande organisation, erfordrades för krigsstatssekreteraren för behandlingen af flottans ärenden, hvilka från arméns komme att skiljas. »Sjöförvaltaren» blefve utan tvifvel en af de minst sysselsatta förvaltningscheferna, oaktadt kommando- och civilmålens förening. »Krigs- och sjöförvaltarne» skulle hvardera hafva två underlydande expeditioner, nemligen en befäls- för kommandomål och en civil för öfriga ärenden. Föredragningen i statsrådet skulle ske genom vederbörande förvaltningschef eller den statsrådsledamot, som Konungen i hans ställe dertill förordnade. I andra instans skulle krigsförvaltningen ombesörjas af ett krigskollegium och sjöförvaltningen af ett sjö-kollegium, båda kollegierna arbetande på vissa, närmare angifna fördelningar.

Komiténs förslag inför 1823 års riksdag.

Såväl komiténs betänkande som ock de af komiténs ofvannämnda två ledamöter afgifna särskilda förslag öfverlemnades af Kongl. Maj:t till pröfning af Rikets Ständer vid 1823 års riksdag; och underkastades dessa förslag en förberedande granskning af ett för ändamålet tillsatt särskildt utskott, till hvilket jemväl öfverlemnades åtskilliga af enskilde riksdagsmän i samma ämnen gjorda framställningar. I det af särskilda utskottet den 25 augusti 1823 afgifna betänkande förordades en modifierad ministerstyrelse af hufvudsakligen samma art som den i kanslirådet von Hartmansdorffs reservation framstälda. Beträffande förvaltningsgrenarnas antal föreslogs ingen annan ändring i de bestående förhållandena än att landt- och sjökrigsärendena borde, så snart det konstitutionsenligt kunde ske, erhålla hvar sin särskilda chef, hvilket med afseende å rikets geografiska läge och deraf uppkommande behof af ett kraftigt sjöförsvar syntes utskottet vara af högsta vigt. Derjemte ansåg utskottet, att de militära förvaltningscheferna borde vara föredragande af såväl civila som kommandomål, dock under förutsättning att det sätt,

hvarpå dessa ärenden skulle enligt grundlagen inför Konungen föredragas, härigenom icke förändrades. Med afseende härå borde hvardera af dessa förvaltningschefer hafva under sig en civil- och en befälsexpedition. Den ekonomiska förvaltningen skulle ombesörjas af ett krigskollegium och ett amiralitetskollegium. Vid betänkandet fogades en särskild förteckning öfver de förändringar i grundlagarnes reglementariska föreskrifter, som vid en ny styrelseverkens reglering borde komma i fråga och, derest förslaget bifölles, skulle föranleda till ny redaktion af vissa paragrafer i dessa lagar.

Frågan om de sålunda för genomförande af särskilda utskottets förslag förutsatta grundlagsändringar öfverlemnades till konstitutionsutskottets behandling. I konstitutionsutskottets häröfver afgifna memorial anföres beträffande krigsärendenas föredragning följande: »Sedan militäranslaget numera fördelats på två titlar, och Kongl. Maj:t jemväl lärer hafva varit omtänkt att förlägga flottorna, som begge äro sjövapen, under samma öfverstyrelse, tyckes derigenom krigsförvaltningens åtskiljande i två departement naturligen förberedt. Härvid förekommer dock, att särskilda utskottets förslag stödjer sig på den förutsättning, att förvaltningscheferna för krigs- och sjöärendena borde ovilkorligen tillika vara tjenstgörande generaladjutanter för armén och flottan; och sådant åter fordrar en annan, ganska betänklig grundlagsändring. Konstitutionsutskottet förmodar nemligen det icke blifva rådligt att i *en* embetsmans hand förena och dymedelst utan allt behof sammanblanda helt olika ärenden, af hvilka efter deras art och grundlagens bokstaf en del föredrages inför Konungen i statsrådet och en annan del inför Konungen enskildt; och då för öfrigt hvarken 6 § regeringsformen bjuder att statssekreterareembetet skall beklädas af civil person, eller 15 § hindrar Konungen att af sin rådgifvare i kommandomål tillika göra sin statssekreterare eller minister för krigsärendena, synes detta tysta medgifvande närmast instämma med Konungens höga rätt att fritt välja sina embetsmän, hvaremot ett positivt stadgande härutinnan, hvilket utskottet icke vågar föreslå, skulle ålägga Konungen ett olämpligt, hans värdighet förnärmande tvångsband. — Då sålunda hufvudsakligen den grund försvunnit, på hvilken särskilda utskottet bygt förevarande förslag, tror konstitutionsutskottet sig böra, med afseende derjemte å en enda förvaltningschefs tillräcklighet äfvensom å nödig besparing i statens utgifter och det icke mindre nödiga sammanhanget i rikets försvar, vördsamligen tillstyrka landt- och sjökrigsärendenas fortfarande föredragning genom samma embetsman, under namn af krigsminister.» I öfverensstämmelse med hvad utskottet sålunda anfört affattades också utskottets förslag till lydelse af § 6 regeringsformen, enligt hvilket en af

statsrådets ledamöter skulle vara föredragande för arméns och flottans ärenden. I afseende på sättet för kommandomålens behandling föreslogs ej någon ändring.

Inom stånden visade sig meningarna vara delade i fråga om krigsärendenas föredragning, i det att preste- och bondestånden godkände utskottets förslag om en gemensam krigsminister, men ridderskapet och adeln samt borgarståndet önskade en krigsminister för landtförsvaret och en sjöminister för sjöförsvaret. Vid votering i förstärkt konstitutionsutskott segrade den sistnämnda meningen, hvadan ett i enlighet dermed redigeradt förslag till ändring i § 6 regeringsformen förklarades hvilande till nästa riksdag.

Vid 1828—30 års riksdag blef emellertid detta förslag af samtliga stånden förkastadt.

Förslag vid riksdagen 1834—35.

Genom en inom konstitutionsutskottet vid 1834—35 års riksdag väckt motion upptogs åter frågan om en ändamålsenligare organisation af statsrådet. Uti sitt med anledning häraf den 2 september 1834 afgifna memorial erinrade utskottet om det år 1823 godkända förslaget, med hvilket det af utskottet nu framlagda i åtskilliga väsentliga punkter öfverensstämde. Af statsrådets ledamöter skulle enligt utskottets förslag en vara chef för arméns departement och tillika Konungens rådgifvare i kommandomål för armén samt en chef för flottans departement och tillika Konungens rådgifvare i kommandomål för flottan. I fråga om den sålunda föreslagna föreningen af departementschefs och rådgifvares i kommandomål åligganden anförde utskottet, efter att hafva erinrat om föregående konstitutionsutskotts afstyrkande af en sådan förening, följande: »Men som, i dessa styrelsegrenar, förvaltning och verkställighet, medel och utföring vanligen äro, fastän utan behof af sammanblandning, inbördes så förbundna, att, om enhet och kraft skola väntas, rådgifvarekallen i både regerings- och kommandoärendena måste utöfvas af samma embetsmän, hvilket ock grundlagen icke förbjuder, utan snarare tyst medgifver genom stadgandet i 34 § regeringsformen, att statsråd ej må bekläda *annat civilt* embete, har någon betänklighet nu ej mött gillandet af det nya förslag, att cheferne för arméns och flottans departement tillika skulle vara Konungens rådgifvare i kommandomål.»

Vid förslagets behandling inom de särskilda stånden ansåg bondeståndet, att de båda försvarsdepartementen borde sammanslås till ett, men de öfriga tre stånden godkände utskottets förslag i här omförmälda delar. Genom votering i förstärkt konstitutionsutskott utföll ständernas beslut i enlighet med de tre ståndens mening; och förklarades

det sålunda godkända förslaget hvilande till grundlagsenlig behandling vid nästa riksdag.

Vid 1840—41 års riksdag antogs detta förslag, och den 16 maj 1840 meddelade Kongl. Maj:t derå stadfästelse. § 6 regeringsformen erhöll härigenom den lydelse, som den bibehöll ända till år 1876, då den ändrades med anledning af statsministersembetets införande. Bestämmelserna i § 15 angående kommandomålens behandling fingo år 1840 sin nuvarande affattning. *Departementalstyrelsens införande 1840.*

Den i § 6 regeringsformen, enligt dess år 1840 antagna lydelse, omförmälda stadga angående fördelning af ärendena mellan statsdepartementen utfärdades samma dag som Kongl. Maj:t meddelade stadfästelse å de af Ständerna antagna grundlagsändringarna. Enligt denna stadgas ursprungliga lydelse hänfördes till *landtförsvarsdepartementet:* ärenden, som röra landtförsvarets ordnande och vidmakthållande samt den dervid anstälda personal, dispositionen öfver de till landtförsvaret anslagna medel och persedlar, fästningars byggnad och underhållande, äfvensom alla undervisningsanstalter, kyrko- och sjukvårdsangelägenheter, pensions- och välgörenhetsinrättningar för landtarmén och dertill hörande stater; indelnings- och roteringsverket för armén; frågor om landttruppers kommendering till tjenstgöring eller användande till erforderliga allmänna arbeten; vården om de för landtförsvaret upplåtna boställen och byggnader samt det kronan tillkommande inseende öfver styckebruken, gevärsfaktorierna och kruttillverkningen; frågor rörande telegrafinrättningarna i riket, med undantag af de för flottans enskilda behof inrättade; samt till *sjöförsvarsdepartementet:* ärenden, som röra sjöförsvarets ordnande och vidmakthållande såväl till personal som fartyg och öfrig materiel, dispositionen öfver de till sjöförsvaret anslagna medel och persedlar, äfvensom undervisningsanstalter, kyrko- och sjukvårdsangelägenheter, pensions- och välgörenhetsstiftelser för flottans befäl och manskap samt dertill hörande stater; båtsmansindelningen och roteringen; frågor om sjötruppers kommendering och användande till tjenstgöring eller allmänna arbeten; vården om boställen, byggnader och inrättningar för sjöförsvarets behof; lots- och båkanstalter äfvensom frågor om sjömätningar, samt skeppsmätnings- och besigtningsärenden; allmänna tillsynen öfver rikets sjömanshus.

Den organisation af statsrådet, som sålunda genomfördes, har sedermera icke undergått annan ändring än den, som, på sätt ofvan antydts, betingades af statsministersembetets upprättande. Emellertid hafva förslag till andra ändringar i densamma tid efter annan framkommit; och

vill komitén här lemna en kortfattad redogörelse för dessa förslag och deras behandling.

Kongl. proposition till 1856—58 års riksdag.

Till 1856—58 års riksdag aflät Kongl. Maj:t proposition om ändring af §§ 5 och 6 regeringsformen i afseende å statsrådets sammansättning. I propositionen föreslogs, att ett nytt departement för allmänna arbeten och kommunikationsanstalter skulle upprättas och statsrådet ökas med en chef för detta departement och derjemte med ytterligare ett statsråd utan departement, så att statsrådets ledamöter enligt detta förslag skulle blifva tolf. Konstitutionsutskottet, som icke hade något att anmärka mot det föreslagna nya departementets inrättande, ansåg deremot den ifrågasatta tillökningen i de konsultativa statsrådens antal olämplig och afstyrkte bifall till propositionen i dess helhet. Sedermera hemstälde utskottet i särskildt memorial, med anledning af enskild motion, om sådan ändring af berörda paragrafer i regeringsformen, som betingades af upprättandet af ett nytt departement för allmänna arbeten och kommunikationsanstalter. Såväl Kongl. Maj:ts som utskottets förslag antogos att hvila till nästa riksdag. Vid 1859—60 års riksdag förföllo emellertid båda förslagen.

Förslag vid 1868 års riksdag.

Efter det nya representationsskickets införande förekom frågan om en ändrad organisation af statsrådet första gången vid 1868 års riksdag. Frågan upptogs i en kongl. proposition, hvaruti föreslogs dels upprättande af ett nytt departement, för näringar och allmänna arbeten, dels ock beredande af möjlighet för Konungen att öfverlemna beslutanderätten i vissa frågor åt vederbörande departementschef. Derjemte föreslogs i en inom andra kammaren väckt motion inrättande af ett nytt departement för jordbruket och kommunikationerna. Konstitutionsutskottet, som förklarade sig lifligt behjerta nödvändigheten af att snart vidtaga sådana mått och steg, genom hvilka departementscheferna vunne någon lättnad från det detaljarbete, hvarmed de under dåvarande förhållanden betungades, erinrade i sitt utlåtande i ämnet, bland annat, att sjöförsvaret, som genom den ombildning, det under de senare åren genomgått, allt mera inskränkts till personal och materiel och närmat sig till att utgöra en förstärkning af landtförsvaret, borde kunna med detta senare förenas under en gemensam chef. Utskottet afstyrkte emellertid både propositionen och motionen samt framlade i stället ett eget förslag om sådan ändring af § 6 regeringsformen, att statsdepartementens antal skulle bestämmas, icke i grundlag, utan genom en af Konungen och Riksdagen gemensamt stiftad lag. Bland statsrådets ledamöter skulle Konungen ega utnämna departementschefer, hvilka skulle vara föredragande hvar och en för sitt departement. Beträffande

kommandomålen föreslogs, att dessa skulle af Konungen afgöras i närvaro af vederbörande departementschef. Första kammaren afslog samtliga de i frågan framlagda förslagen, hvaremot utlåtandet af andra kammaren återförvisades till utskottet. Frågan var emellertid genom första kammarens beslut förfallen.

Förslag vid 1874 års riksdag.

Vid 1874 års riksdag förnyades den år 1868 väckta motionen. I sitt häröfver afgifna utlåtande anförde konstitutionsutskottet, bland annat, hurusom ingen tvekan syntes förefinnas derom, att icke civil-, finans- och ecklesiastikdepartementen hvart för sig vore öfver höfvan betungade såväl till följd af dithörande ärendens mängd som med afseende på ärendenas olikartade beskaffenhet, hvarför utskottet ansåge det vara af behofvet påkalladt, att dessa tre departement blefve i fyra fördelade. En dylik fördelning kunde, på sätt utskottet redan år 1868 antydt, företagas, utan att departementens antal behöfde ökas, nemligen genom landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementens förening till ett departement. Den år 1868 af utskottet härutinnan uttalade åsigt vidhölle utskottet fortfarande och ansåge tidpunkten (år 1874) vara desto lämpligare för sammanslagningen, som en omorganisation af försvarsväsendet efter all sannolikhet förestode och det vore af stor nytta, om dervid landt- och sjöförsvaret komme att efter en gemensam plan ordnas. Med den kännedom, utskottet egde om göromålen i landt- och sjöförsvarsdepartementen, hade hos utskottet icke den ringaste tvekan uppkommit, att vidden och beskaffenheten af samma göromål kunde lägga hinder i vägen för den ifrågasatta sammanslagningen, helst sedan den grundsats i fråga om arbetssättet i Konungens kansli blifvit till fullo genomförd, att departementen efter de särskilda hufvudgrupperna af ärenden indelades i erforderligt antal byråer, hvilkas chefer med biträde af underlydande tjenstemän underkastade ärendena en grundlig förberedande behandling. Genom den af utskottet föreslagna förändringen skulle den stora fördel vinnas, att ett länge kändt och erkändt behof af ett särskildt departement för näringarna och de allmänna arbetena blefve fyldt, men att, detta oaktadt, departementens antal icke behöfde ökas. På befrielsen från en sådan tillökning lade utskottet för sin del af både politiska och finansiela skäl stor vigt. Man funne också, huru annorstädes antalet af departementschefer hållits vid den lägsta möjliga siffra, så att det endast i länder med högst betydligt större folkmängd och utveckling än vårt öfverstege det hos oss nu befintliga, och det syntes icke kunna med fog påstås, att våra förhållanden fordrade för ärendenas ändamålsenliga gång ett större antal departementschefer än som i andra länder ansåges af nöden. På

nu anförda grunder framlade utskottet förslag till sådana ändringar af §§ 6 och 15 regeringsformen, att derigenom ett särskildt departement för näringar och allmänna arbeten blefve inrättadt, men på samma gång landt- och sjöförsvarsdepartementen sammansloges till ett gemensamt krigsdepartement, så att departementens antal förblefve oförändradt. Vid utskottsutlåtandets föredragning i kamrarne antog första kammaren till hvilande ett förslag till ändring af § 6 regeringsformen, enligt hvilket ett nytt departement, omfattande ärenden rörande näringar och allmänna arbeten, skulle inrättas, med bibehållande af de begge försvarsdepartementen; hvaremot andra kammaren beslöt att antaga utskottets förslag såsom hvilande. Med anledning häraf ansågos de i frågan framstälda ändringsförslagen hafva förfallit.

Förslag vid 1875 års riksdag.

Redan vid följande riksdag väcktes ånyo motion i samma syfte som den sist omförmälda. Denna gång afstyrktes förslaget af konstitutionsutskottet, hufvudsakligen under hänvisning till frågans utgång vid 1874 års riksdag.

Förslag vid 1880 års riksdag.

Liknande behandling rönte de förslag, hvilka vid 1880 års riksdag framstäldes om förändring af statsrådets sammansättning. Förslagen voro två, framstälda af särskilde motionärer. I den ena motionen föreslogs, att vid uppräknandet i § 6 regeringsformen af cheferna för statsdepartementen måtte tilläggas: en chef för departementet för landtbruket och öfriga näringar, samt att antalet af de s. k. konsultativa statsråden måtte inskränkas till två. Den andra motionen innehöll det förslag, att landt- och sjöförsvarsdepartementen skulle sammanslås under en departementschef och ett nytt departement med egen chef inrättas för jordbruket och öfriga näringar, äfvensom, för den händelse man skulle anse sådant vara behöfligt med hänsyn till inträffande förfall eller hinder för chefen för försvarsdepartementet, att sista momentet i samma paragraf så förändrades, att bland de tre statsråden utan departement en skulle hafva innehaft civil och en militär befattning. Konstitutionsutskottet stödde denna gång sitt afstyrkande hufvudsakligen derpå, att det i en fråga sådan som denna, hvilken på det närmaste berörde arbetsfördelningen mellan de särskilda departementen, borde öfverlemnas åt Kongl. Maj:t att pröfva, huru ifrågavarande behof lämpligast kunde afhjelpas, och framlägga en organisationsplan, som endast af Kongl Maj:t syntes kunna, efter öfvervägande af alla på saken inverkande omständigheter, med nödig sakkännedom uppgöras. Utskottets afstyrkande hemställan blef af båda kamrarne bifallen.

Det förra af sist omförmälda förslag förnyades vid riksdagarna 1881 och 1884; dock utan att leda till något beslut om förändring.

Till 1885 års riksdag afläts en kongl. proposition om ett nytt departement, kalladt landtbruks-, industri- och handelsdepartementet. Propositionen, som äfven afsåg vissa andra ändringar i regeringsformen, tillstyrktes i nu ifrågavarande del af konstitutionsutskottet; och det i propositionen framlagda förslag till ändrad lydelse af § 6 regeringsformen blef af båda kamrarne antaget att hvila i grundlagsenlig ordning. Sedan Riksdagen år 1887, med anledning af Kongl. Maj:ts derom gjorda framställning, beslutit att till nästa riksdag uppskjuta den slutliga behandlingen af detta förslag, blef detsamma år 1888 af andra kammaren antaget, men af första kammaren förkastadt, hvadan frågan förföll. *Förslag vid 1885 års riksdag.*

En vid 1885 års riksdag väckt motion, hvari föreslogs, jemte upprättande af ett särskildt departement för landtbruk, industri och handel, äfven andra ändringar i regeringsärendenas fördelning mellan departementen, ledde ej heller till någon förändring.

År 1892 väcktes inom andra kammaren motion om ändringar i regeringsformen, åsyftande inrättandet af ett samfärdselsdepartement. Motionen afstyrktes af konstitutionsutskottet; men åtta reservanter ansågo, att utskottet bort med anledning af motionen hemställa, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t måtte anhålla, det Kongl. Maj:t, efter förnyad pröfning af frågan om lämpligaste antalet af och benämningarna å statsdepartementen, dervid icke blott inrättandet af ett nytt departement för samfärdseln och närstående ärenden utan äfven förenandet af landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen till ett departement borde tagas i öfvervägande, täcktes till Riksdagen afgifva den proposition om ändring af § 6 regeringsformen, hvartill denna pröfning kunde föranleda. Vid ärendets behandling i kamrarne biföll första kammaren utskottets afstyrkande hemställan, hvaremot andra kammaren fattade beslut i enlighet med reservanternas mening; och hade frågan följaktligen förfallit. *Förslag vid 1892 års riksdag.*

Uti en vid 1893 års riksdag afgifven motion föreslogs, att åt § 6 regeringsformen skulle gifvas en ändrad lydelse, hvarmed afsågs, bland annat, landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementens sammanslående till ett departement samt upprättande af ett samfärdselsdepartement. Tillika föreslogs sådan ändring af § 15 samma grundlag, att chefen för försvarsdepartementet skulle blifva Konungens rådgifvare i kommandomålen, såväl för hären som för flottan. I fråga om försvarsdepartementens förening yttrade konstitutionsutskottet: »Utan att inlåta sig på ett bedömande, huruvida en sammanslagning af försvarsdepartementen lämpligen bör ske, får utskottet såsom sin mening uttala, att *Förslag vid 1893 års riksdag.*

tidpunkten för denna frågas återupptagande näppeligen kan anses väl vald. Utskottet föreställer sig att landtförsvarets fullständiga ordnande i enlighet med den nya härorganisationen skall åtminstone under den närmast följande tiden taga departementschefens hela arbetskraft i anspråk, och å andra sidan, så länge frågan om sjöförsvarets ordnande icke blifvit nöjaktigt löst, kan det vara af vigt, att den, som inom statsrådet skall vara målsman för sjöförsvarets intressen, tillhör sjövapnet. Af dessa skäl finner utskottet sig icke böra tillstyrka bifall till motionärens hemställan i förevarande del.» Utskottet, som afstyrkt förslaget till ändringar i regeringsformen, hemstälde deremot, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes, efter förnyad pröfning af frågan om inrättande af ett nytt statsdepartement, till Riksdagen afgifva den proposition om ändring af regeringsformen, hvartill denna pröfning kunde föranleda. Denna utskottets hemställan blef af båda kamrarne bifallen, hvaremot kamrarne i fråga om förslagen till ändringar i regeringsformen stannade i olika beslut, så att denna fråga äfven nu förföll.

Skrifvelse i enlighet med kamrarnes sammanstämmande beslut afläts den 11 april 1893.

Komiténs uppdrag.

Uti det nådiga bref af den 9 augusti 1894, som innefattar komiténs uppdrag, angifves, att Kongl. Maj:ts beslut om komiténs tillsättande fattats vid underdånig anmälan af Riksdagens ofvan omförmälda skrifvelse af den 11 april 1893 angående inrättande af ett nytt statsdepartement och att Kongl. Maj:t ansett den af Riksdagen sålunda väckta frågan icke böra slutligen pröfvas förr än en utredning rörande landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementens förening till ett departement blifvit verkställd. Med afseende å omfattningen och gången af den anbefalda utredningen innehåller det nådiga brefvet, att utredningen bör afse att besvara frågorna, huruvida nämnda två departement må kunna och böra till ett departement förenas och i så fall under hvilka vilkor detta må ske, hvarjemte komitén anbefalts att inkomma med det betänkande och de förslag, hvartill utredningen må föranleda.

I anslutning till de nådiga föreskrifter, hvilka sålunda gifvits rörande komitéarbetet, torde den anbefalda utredningen böra afse i första rummet, huruvida den ifrågasatta föreningen *kan* ega rum. Men då denna fråga icke lärer kunna besvaras annorlunda än på grund af en närmare undersökning af förutsättningarna och vilkoren för en

dylik förening, måste svaret på frågan innefatta en ganska detaljerad redogörelse för den organisation af krigsstyrelsen i högsta instans, som af komitén anses mest lämplig i händelse föreningen komme att ske. Sedan komitén derför först utarbetat förslag till nämnda organisation af krigsstyrelsen, följer att tillse, huruvida en förening af ifrågavarande två departement på det sätt, som i komiténs organisationsförslag innehålles, också bör anses önskvärd, dervid komitén har att mot hvarandra väga fördelarna och olägenheterna af den föreslagna organisationen.

Jemförelse med äldre förhållanden i vårt land.

Vid undersökning, huruvida en förening af de båda departementen kan ega rum, torde till en början böra uppmärksammas, att, på sätt den ofvan meddelade historiska öfversigten gifver vid handen, de i egentlig mening administrativa ärendenas för såväl armén som flottan beredande till underdånig föredragning i statsrådet under tidrymden 1809—1840 tillhörde en enda expedition och att deras föredragning verkställdes genom statssekreteraren för krigsärendena, hvaremot kommandomålen föredrogos inför Konungen af särskilda generaladjutanter för armén och för flottorna (flottan). Att kommandomålens föredragning skulle ombesörjas af två särskilda personer var dock icke i regeringsformen uttryckligen stadgadt. Af den ofvan lemnade redogörelsen för de förslag till statsrådets omorganisation, hvilka slutligen ledde till 1840 års grundlagsändringar, inhemtas, hurusom meningarna vid särskilda tillfällen visade sig delade ej mindre i den frågan, huruvida försvarsärendena borde i statsrådet föredragas af en för landt- och sjöförsvaret gemensam krigsminister eller deras föredragning fördelas mellan en krigs- och en sjöminister, än äfven beträffande lämpligheten deraf, att kommandomålens handläggning skulle öfverlemnas åt vederbörande minister. De förhållanden, som under perioden 1809—1840 rådde i afseende å sättet för regeringsmagtens utöfning, voro emellertid så väsentligt olika mot de nuvarande, att någon bestämd slutsats i nu förevarande afseende ej torde kunna dragas vare sig deraf, att den under nämnda tid bestående organisationen icke synes hafva medfört några betydligare olägenheter, eller deraf, att den slutligen fick vika för den nu gällande. Det bör dock erinras, att statssekreteraren för krigsärendena — i regeln en civil embetsman och hvilken endast vid dessa ärendens behandling hade säte i statsrådet — ingalunda intog en så betydande ställning som en krigs- eller sjö-

minister enligt våra dagars uppfattning, hvilket förhållande torde haft sin grund bland annat deruti att å ena sidan inflytandet på krigsärendenas högsta ledning delades med tjenstgörande generaladjutanterne och att å andra sidan de förvaltande embetsverken, krigskollegium och förvaltningen af sjöärendena, intogo en ganska sjelfständig och med vida större magtbefogenhet än nu utrustad ställning.

Krigsstyrelsens organisation i främmande länder.

Att af krigsstyrelsens organisation i andra länder hemta ledning för frågans bedömande möter svårighet till följd af förefintliga väsentliga olikheter i afseende å statsförfattningar och försvarsväsende ej mindre än i afseende å staternas yttre politiska förhållanden, men en framställning af det vigtigaste, som kan tjena till belysning af ämnet, torde dock här vara på sin plats.

Bland de stora europeiska magterna intager den *österrikisk-ungerska monarkien* i afseende å krigsstyrelsens organisation en särskild ställning, som vid förevarande undersökning icke är utan intresse [1]). För denna monarki i dess helhet finnes en rikskrigsminister, hvilken är, näst monarken, chef för krigsväsendet såväl till lands som till sjös. Den centrala myndigheten för krigsmagten till sjös är marinsektionen, som bildar en afdelning af rikskrigsministeriet. Chefen för denna sektion är en amiral, som är rikskrigsministerns ställföreträdare i allt, som rör flottan, och derjemte befälhafvare för flottan i fred och krig. Såsom rikskrigsministerns ställföreträdare afgör han sjelfständigt inom bestämda gränser alla till marinsektionen hörande tjensteangelägenheter, bestämmer sättet för ärendenas handläggning, underskrifver alla reskript, förordningar och beslut samt är föredragande i sjöförsvarsärenden hos kejsaren. Jemte rikskrigsministern är han ansvarig för flottans slagfärdighet och sjöduglighet. Inför delegationerna är deremot krigsministern ensam ansvarig för alla embetsåtgärder och marinbudgetens handhafvande.

I alla marinen rörande angelägenheter skall chefen för marinsektionen handla i samförstånd med rikskrigsministern. Båda skola underskrifva handlingar rörande ärenden, som skola föredragas. Då de i vigtiga ärenden stanna i olika meningar, skola båda meningarna framläggas till kejsarens pröfning.

Chefen för marinsektionen tillkommer sålunda:

att hafva högsta ledningen af alla angelägenheter rörande sjöförsvaret;

---

[1]) Följande redogörelser för förhållandena i den österrikisk-ungerska monarkien samt i Tyskland och Danmark grunda sig på uppgifter, som benäget meddelats från generalstaben.

att hos kejsaren afgifva förslag till utnämningar och befordringar i de olika officersgraderna, till befordringar af öfriga marintjenstemän i de högre rangklasserna, till pensionering samt öfverförande till reserven eller andra tjenstekategorier äfvensom till afsked, då det är fråga om personer af amirals eller regementsofficers grad samt civil-militära personer af motsvarande rang;

att afgifva förslag till utnämning af eskader- och flottafdelningsbefälhafvare, hamn- och arsenalskommendanter samt chef för marinakademien äfvensom till olika befattningars fördelande på amiraler och regementsofficerare;

att föreslå tilldelande af utmärkelser och belöningar i fall, der kejsaren förbehållit sig afgörandet;

att inför kejsaren föredraga alla förslag till ändringar i sjöförsvarets organisation samt alla vigtigare rent militära och militär-administrativa frågor;

att verkställa utnämningar i de olika sjökadettsgraderna samt af officerare vid de s. k. Marin-local-anstellungen från linieskeppslöjtnants- till lägre grader äfvensom att pensionera, öfverföra till reserven och andra tjenstekategorier samt afskeda officerare af nyssnämnda grader och civil-militära personer af motsvarande rang;

att utnämna öfriga tjenstemän vid flottan, tillhörande nionde och lägre rangklasserna;

att till tjenstgöring fördela flottans tjenstemän, utom de i tredje stycket här ofvan omnämnda befälhafvare m. fl.;

att efter fastställda föreskrifter bevilja tjenstledighet; samt

att såsom rikskrigsministerns ställföreträdare handhafva marinbudgeten.

Chefen för marinsektionen har vid sin sida en flaggman, som i hans frånvaro tjenstgör såsom ställföreträdare. Inom bestämda gränser handlar denne med chefs magt och myndighet. Han är inför marinsektionschefen ansvarig för sina åtgärder.

Af ofvanstående redogörelse för förhållandena i den österrikisk-ungerska monarkien torde framgå, att chefen för marinsektionen inom krigsministeriet intager en ställning, som motsvarar en sjöministers i alla afseenden, utom i förhållande till folkrepresentationen — här delegationerna. Inför dessa är det rikskrigsministern, som bär konstitutionelt ansvar, hvilket åter medför, att sektionschefen måste intaga en i viss mån underordnad ställning gent emot krigsministern. I hvardera af monarkiens hufvuddelar, den österrikiska och den ungerska, finnes derjemte en försvarsminister, under hvilken landtvärnet och landstormen

lyda, men icke någon sjöminister eller någon embetsman motsvarande marinsektionschefen.

I sammanhang med *Tyska rikets* utveckling ur det gamla Tyska förbundet undergick den högsta ledningen af sjöförsvarsväsendet derstädes åtskilliga förändringar, rörande hvilka här bör meddelas följande.

För Preussen fans redan från 1861 ett särskildt marinministerium, hvilket leddes af en direktör, men detta stod under en gemensam chef med krigsministeriet. Vid Nordtyska förbundets upprättande 1866 ordnades landt- och sjöförsvaret på sådant sätt, att, likasom verkställande organen för armén utgjordes af dels förbundsrådsutskottet för krigsmagten till lands och dels krigsministeriet, motsvarande myndigheter för flottan blefvo förbundsrådsutskottet för krigsmagten till sjös och marinministeriet. Krigs- och marinministerierna voro emellertid stälda under en gemensam krigs- och marinminister. Marinministeriets direktör var dess representant i förbundsrådet. Ministeriet var fördeladt på två afdelningar, af hvilka den ena hade att handlägga egentliga förvaltningsärenden och den andra bildade flottans öfverkommando.

Denna organisation förblef gällande till kort tid efter det tyska kejsardömets upprättande, eller till den 1 januari 1872, då marinministeriet erhöll en särskild minister till chef, och dervid har det sedermera förblifvit.

I *Danmark,* hvars grundlag icke bestämmer statsdepartementens antal och ärendenas fördelning mellan dem, utan öfverlemnar bestämmandet häraf åt Konungen, hafva krigs- och sjöministerierna vissa tider stått under ledning af en gemensam minister, men tidtals haft hvartdera en särskild minister till chef. Under de senare åren af 1860-talet voro såväl inom regeringen som i riksdagen förslag under behandling, hvilka afsågo en verklig sammansmältning af krigs- och marinministerierna. Dessa förslag ledde emellertid icke till något resultat, och den tanke, som låg till grund för dem, synes numera i Danmark vara öfvergifven, ehuru chefskapet för de båda ministerierna, såsom nyss nämndes, tidtals utöfvats af *en* person. Detta har varit förhållandet 1869—1873, 1876—1879 och 1881—1884. Från sistnämnda år hafva ifrågavarande departement haft särskilda chefer. Dessa vexlande anordningar torde, såvidt man kan döma, hufvudsakligen föranledts af rent personliga förhållanden.

I *Norge* är hela försvarsväsendet förlagdt under försvarsdepartementet med ett statsråd såsom chef. Denna anordning grundar sig på kunglig resolution, då departementens antal och ärendenas fördelning dem emellan icke äro i landets grundlag fastställda. Chefen för försvarsde-

partementet är numera tillika Konungens rådgifvare i kommandosaker. Härvid är dock att märka, att för armén finnes en kommenderande general och för flottan en kommenderande amiral. Försvarsdepartementet är fördeladt på två afdelningar, arméafdelningen och marinafdelningen, hvardera med särskild expeditionssekreterare och särskilda byråchefer.

I öfriga stater af större betydenhet, der särskildt sjöförsvar finnes, hafva, såvidt komitén har sig bekant, städse funnits särskilda krigs- och sjöministrar. Samtliga dessa stater ega emellertid, liksom det redan särskildt omnämnda Tyska riket, mer eller mindre betydande, långt från moderlanden aflägsna kolonier, eller ock hålla de eljest, på grund af rent politiska eller handelspolitiska skäl, stora sjögående flottor, afsedda att uppträda till koloniernas skydd eller i öfrigt hvarhelst på verldshafven, staternas intressen det fordra.

Med fog må af nu vidrörda sakförhållanden den slutsats dragas, att särskilda krigs- och sjöministrar icke kunnas umbäras inom stater, hvilkas politiska ställning kräfver en stor sjögående flotta, men ingalunda lärer deraf följa, att enahanda anordning är oundgänglig för en stat, som för sitt krigsväsende uppställer det blygsammare politiska målet: neutralitetens upprätthållande, så länge ske kan, och, när sådant icke längre är möjligt, försvar af egna kuster och egna landamären.

Förutsättningar för en förening af landt- och sjöförsvarsdepartementen.

För bedömande af frågan om möjligheten af en förening af landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen har komitén ansett sig böra först taga i betraktande, huruvida mängden af de ärenden, hvilka skulle komma att tillhöra det gemensamma försvarsdepartementet, kan lägga hinder i vägen för föreningens åvägabringande. Till upplysning i detta afseende hafva, på framställning af komitén, inom landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen utarbetats uppgifter rörande de under åren 1889—93 till nämnda departement inkomna mål och ärenden. Af dessa uppgifter, hvilka återfinnas såsom bilagor till detta betänkande (Bil. 1 och 2), finner sig komitén kunna draga den slutsats, att ärendenas mängd och beskaffenhet icke hindra deras hänförande under ett enda regeringsdepartement eller verka, att detta dervid, i jemförelse med flertalet öfriga departement, blefve alltför mycket betungadt. Härvid bör ock märkas, att, enligt komiténs mening och på sätt komitén i det följande får närmare utveckla, i händelse af landt- och sjöförsvarsdepartementens förening den beredning och föredragning af kommandomålen, som nu åligger försvarsdepartementens chefer, skulle öfverlemnas åt särskilda föredragande, samt att åtskilliga ärenden, hvilka för närvarande till-

höra sjöförsvarsdepartementets eller dess chefs behandling, borde öfverflyttas till annat departement eller andra embetsmyndigheter.

Af viss betydelse är deremot den erinran, som mot den ifrågasatta föreningen kan framställas på grund deraf, att tillfyllestgörande sakkunskap i alla till det gemensamma departementet hörande ämnen icke skulle kunna förväntas hos en och samma person och att det till följd deraf komme att möta svårighet att finna kompetenta chefer för detta departement. Det kan invändas, att vare sig departementschefen vore landt- eller sjöofficer, han saknade den fackmessiga kännedomen rörande den afdelning af försvaret, hvarmed han under sin militära tjenstgöring icke haft befattning, och att, för det — visserligen icke otänkbara — fall, att en icke-militär utsåges till försvarsminister, bristen på fackinsigter hos denne minister måste blifva ganska stor. Komitén har icke på denna punkt af sin framställning att inlåta sig på frågan om betydelsen af denna svårighet, men väl att se till, om utväg finnes för undanrödjande eller åtminstone förminskande af de olägenheter, som nämnda förhållande kan anses medföra.

Generaladjutanter såsom föredragande af kommandomålen.

Af de uppgifter, som enligt nu gällande bestämmelser åligga cheferna för försvarsdepartementen, är det utan tvifvel handläggningen af kommandomålen, som i främsta rummet kräfver speciela fackinsigter. Att öfverlemna beredandet och föredragningen af dessa mål åt en icke-militär förefaller i sjelfva verket knappast möjligt. I mindre mån betänkligt ter sig visserligen, att en landtmilitär skulle behandla de flottan vidkommande kommandomålen, eller tvärtom en sjömilitär de kommandomål, som angå hären. Detta är ju ett förhållande, som nu inträffar vid vissa tillfällen, nemligen då chefen för det ena försvarsdepartementet är förordnad att förestå jemväl det andra. Men såsom stadigvarande anordning synes detta ingalunda lämpligt. Då härtill kommer önskvärdheten deraf, att chefen för ett gemensamt försvarsdepartement, hvilken skulle hafva att leda och bära ansvaret för försvarsväsendet i dess helhet, icke blefve betungad och upptagen af den mängd detaljer, som ingå bland kommandomålen, synas alla skäl tala derför, att befattningen med dessa mål måtte anförtros åt särskilda embetsmän, en för hären och en för flottan.

Desse embetsmän, för hvilka den gamla benämningen generaladjutant synts komitén kunna upptagas, skulle då till hufvuduppgift hafva hvad som intill år 1840 tillhörde de tjenstgörande generaladjutanterne, eller att inför Konungen föredraga kommandomålen. För den rätta utöfningen af nämnda kall skulle de, i likhet med de forne embetsmännen med samma benämning, stånda konstitutionelt ansvar. Men

komitén har tänkt sig, att de derutöfver skulle hafva, hvar för sitt område, att hos regeringen representera den specielt militära fackkunskapen, dock i sådant hänseende försvarsministern underordnade.

Frågan om ordnandet af generaladjutanternes förhållande till försvarsministern kan synas vara svår att på fullt tillfredsställande sätt lösa. Det bör dock bemärkas, att de tjenstgörande generaladjutanterne för armén och för flottan fordom intogo en långt mera framstående ställning gent emot den dåvarande statssekreteraren för krigsärendena, än de nu föreslagna generaladjutanterne skulle erhålla i förhållande till chefen för försvarsdepartementet. Vid den här ifrågasatta anordningen bör generaladjutanternes ställning visserligen icke göras så undanskjuten, att derigenom vigten af de meningar, de uttala i sin egenskap af de regeringen närmast stående representanterna för den militära fackkunskapen, förringas eller deras förmåga af initiativ på det militära området förlamas. Komitén föreställer sig ock, att generaladjutanterne alltid komme att innehafva den höga militära rangställning, som kräfves af deras egenskap af föredragande omedelbart hos Konungen uti kommandomål, samt att de borde under embetsmannaansvar afgifva yttranden i vissa militära regeringsärenden, särskildt befordringsmål, äfvensom att de borde hvar i sin mån egna omsorg åt försvarsväsendets förbättrande. Men å andra sidan borde i deras instruktion klart framhållas deras underordnade ställning gent emot försvarsministern, som i sista hand bär ansvaret för försvarsväsendets ledning och utveckling, likasom äfven generaladjutanternes egenskap af ministerns närmaste militära biträde med skyldighet att medverka vid beredningen af till försvarsdepartementet hörande ärenden. Konflikter mellan departementschefen och generaladjutanterne kunna väl tänkas någon gång uppstå, men gent emot farhågan för några större olägenheter deraf bör man taga i betraktande det inflytande, som departementschefen alltid måste ega på utnämning af generaladjutant, samt det tillfälle departementschefen har att väcka fråga om hans entledigande.

Ändringar i §§ 15, 28 och 39 regeringsformen. Instruktioner för generaladjutanterne.

Med afseende på kommandomålens öfverlemnande till handläggning af generaladjutanter komme att erfordras ändring i § 15 regeringsformen. Det har synts komitén lämpligt, att dervid i grundlagen införes benämningen på de embetsmän, hvilka skulle hafva att hos Konungen föredraga kommandomålen, samt att det uttryckligen fastslås, att två sådana föredragande skola finnas, den ene för hären och den andre för flottan.

Då sålunda befattningen med kommandomålen skulle fråntagas vederbörande departementschef och öfverlemnas åt särskildt förordnade

embetsmän, kommer tydligen en ännu större vigt, än under nu bestående förhållanden, att ligga derpå, att gränsen mellan kommandomålen och de mål, som böra föredragas i statsrådet, varder behörigen iakttagen. Ty så länge dessa båda slag af ärenden beredas och föredragas, för hvartdera departementet, af *en* person, möter vid tveksamma fall lösningen ej allt för stor svårighet; men då ärendena fördelas på skilda personer, kan frågan, huruvida ett mål bör på ena eller andra sättet behandlas, bli föremål för skarpt skilda meningar och gifva anledning till konflikter. Det skulle derför vara synnerligen önskvärdt, om på begreppet kommandomål kunde gifvas en mera konkret definition än den, som lemnas i § 15 regeringsformen och enligt hvilken med kommandomål förstås: »sådana, som Konungen, i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmagten till lands och sjös, omedelbarligen besörjer». Komitén har derför låtit sig angeläget vara att tillse, i hvad mån en mera tillfredställande definition kan åstadkommas.

Redan omedelbart efter antagandet af 1809 års regeringsform ansågs det nödigt att något närmare bestämma hvad med kommandomål skulle förstås. Uti det ofvan omförmälda kongl. brefvet den 19 juni 1810 förklarades — under hänvisning till behofvet att uppdraga gränsen mellan de ärenden, som skulle tillhöra statssekreterarens för krigsärendena föredragning i statsrådet, och de, hvilka ankommo på generaladjutanternes handläggning, — att Kongl. Maj:t ansåge kommandomålen böra vara »enkla militäriska, hvilka icke leda till ändring, förklaring eller rubbning uti allmänna ekonomiska författningar, samt i annan väg gifna befallningar, eller uti dispositionen af de till bestämda behof i stat anslagna medel», och fann Kongl. Maj:t fördenskull godt stadga, att under kommandomål i fredstid egentligen skulle förstås: order om truppers uppbrott och marsch i hvad ändamål som helst, deras exercis och disciplin, tjenstgöringen inom garnisonen och regementena, de dertill såväl som till exercisen hörande reglementen, ehvad nya eller endast förändring i de gamla äro i fråga, utgifvandet af parol och lösen för regementen och kårer, förlängning af officerare beviljad tjenstledighet, dock högst en gång på 14 dagar à 3 veckor, officerares kommenderingar uti extra förrättningar och föreskrifter för dem, om sådana behöfvas, order om eskadrars och fartygs utrustande med deras besättningar och befäls kommenderingar samt instruktioner, som vid expeditionerna böra till efterrättelse tjena, fastställandet af modeller för alla bevärings-, beklädnads-, utrednings- och trosspersedlar från armén och äfven från stationerna i de delar, som under Kongl. Maj:ts pröfning komma böra, order om större paraderingar och saluteringar inom huf-

vudstaden och när de å fästningsorter böra göras, regementenas sammandragande på ett eller annat sätt till tro- och huldhetsedens afläggande, order till kommendanter och befälhafvare om deras förhållande vid de tillfällen, då rikets säkerhet, värdighet eller särskilda omständigheter dem fordra, rapporter om officerares dödsfall, giftermål, tjenstefel och alla tillfälliga händelser af betydenhet, som inom armén, fästningarna och flottorna inträffa, generalförslag öfver arméns och flottornas tillstånd samt slutligen alla mått och steg till hufvudstadens invärtes lugn och säkerhet.

I hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad i anförda kongl. bref blifvit stadgadt affattades de instruktioner, hvilka tid efter annan utfärdades för de tjenstgörande generaladjutanterna, och dessa bestämmelser torde kunna anses ligga till grund för den tillämpning af regeringsformens föreskrifter i ämnet, hvilken fortfarande gör sig gällande.

Antagligen med föranledande af anmärkningar, som vid 1817—18 års riksdag framstälts mot Konungens rådgifvare i kommandomål, ansåg regeringen önskvärdt, att en något noggrannare bestämmelse i ämnet infördes i regeringsformen. Till nämnda års riksdag afläts en kongl. proposition med förslag, att åt § 7 regeringsformen måtte gifvas följande lydelse: »Konungen låte uti Statsrådet sig föredragas och afgöre der alla regeringsärenden utom de ministeriella, eller dem som angå rikets förhållanden till främmande magter, samt kommandomål, hvilka Konungen i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmagten till lands och sjös omedelbarligen besörjer, och hvarunder förstås sådana enkla militäriska mål, som icke, efter grundlagen, höra till föredragning i Statsrådet och statssekreterarens expedition, icke leda till stiftande af nya, icke till ändring, förklaring eller rubbning af gällande lagar och allmänna ekonomiska författningar eller uti dispositionen af allmänna medel.» Detta förslag antogs att hvila till nästföljande riksdag, enhälligt förordadt af konstitutionsutskottet, men föll vid 1823 års riksdag. Emellertid hade redan den 27 januari 1819 utfärdats ett kongl. cirkulär, innehållande enahanda bestämning af kommandomålen som den i ofvannämnda kongl. proposition upptagna.

Sedermera hafva vid flere tillfällen inom konstitutionsutskottet framstälts anmärkningar, att såsom kommandomål blifvit behandlade särskilda ärenden, hvilka förmenats vara af beskaffenhet att hafva bort föredragas i statsrådet.

Af hvad som förekommit vid de hittills gjorda försöken att i grundlagen närmare bestämma, hvilka mål skola anses såsom kommandomål, har visat sig, hurusom härför möta ej obetydande svårigheter. Af

yttranden under öfverläggningarna i denna fråga hos ridderskapet och adeln vid 1823 års riksdag samt under de af komitén sjelf gjorda försök till frågans lösning har hos komitén stadgats öfvertygelsen att det näppeligen låter sig göra att å kommandomålen uppställa en uttömmande positiv definition. Den nu i § 15 regeringsformen införda definitionen synes vara logiskt riktig, ehuru behof förefinnes af närmare bestämningar till undanrödjande af tvekan och misstag i förekommande enskilda fall. I allmänhet lära svårigheterna vid tillämpningen kunna undvikas genom strängt fasthållande deraf, att Konungen i kommandomålen handlar såsom högste befälhafvare för krigsmagten och icke såsom utöfvare af den honom i öfrigt tillkommande regeringsmyndigheten. Derest högsta befälet öfver krigsmagten fullständigt uppdroges åt en undersåte, skulle denne undersåte följaktligen genom ett sådant uppdrag erhålla alldeles samma befogenhet i afseende på kommandomålen, som nu tillkommer Konungen i egenskap af högste befälhafvare.

Den omständighet, att man i regeringsformen enligt komiténs tanke svårligen kan *positivt* på fullständigt sätt definiera kommandomålen, utesluter emellertid ingalunda, att i § 15 regeringsformen kunde på annat sätt inrymmas de ytterligare bestämningar, hvilka, såsom ofvan blifvit antydt, erfordras för att gränsen mellan kommandomålen och de egentliga regeringsärendena må erhålla den största möjliga tydlighet, som kan vinnas. Angifvandet af denna gräns synes lämpligast kunna ske i *negativ* form genom tillägg i nämnda paragraf af ett stadgande af innehåll att i den för kommandomål stadgade ordning ej må fattas beslut, som innebär någon rubbning eller förklaring af gällande lag eller författning eller särskilda af Konungen i statsrådet gjorda bestämmelser, eller har tillämpning på svenske medborgare annorledes än i och för tjenstgöring vid krigsmagten, eller är af beskaffenhet att för statsverket medföra utgift, till hvars bestridande medel icke finnas i vederbörlig ordning anvisade.

En mera detaljerad utveckling af de ärenden, hvilka sålunda med tillämpning af § 15 regeringsformen äro att hänföra till kommandomål, kan och bör derjemte finna plats i de instruktioner, som enligt den af komitén ifrågasatta förändrade lydelsen af samma grundlagsparagraf skulle för generaladjutanterne utfärdas och till hvilka instruktioner komitén jemväl uppgjort förslag.

I § 1 af dessa förslag till instruktioner angifves med hänvisning till § 15 regeringsformen den vederbörande generaladjutant tillkommande allmänna befattningen med kommandomål, hvarjemte tillagts en erinran att generaladjutanten vid utöfningen af sin befattning såsom

Konungens rådgifvare i kommandomål har att noggrant iakttaga de i nämnda grundlag meddelade föreskrifter.

De mål och ärenden, med hvilka generaladjutanterne sålunda skulle hafva att taga befattning, anföras detaljeradt i § 2 af båda instruktionerna. Denna paragrafs innehåll ansluter sig i det hela ganska nära till det, som i samma ämne förut blifvit förklaradt. Hvad med hänsyn till kommandomålen blifvit sagdt i kongl. brefvet den 19 juni 1810 företer emellertid en skenbart ganska väsentlig olikhet mot komiténs förslag, i det att bestämmelserna i nämnda kongl. bref uttryckligen förklarats gälla allenast förhållanden i fredstid, under det att någon dylik inskränkning icke skett i komiténs förslag, som afser, att de der lemnade bestämmelserna skulle vara tillämpliga icke allenast under fred, utan äfven i krigstid. Denna skilnad emellan de äldre bestämmelserna och de af komitén föreslagna kan synas egendomlig, särskildt då man tager i betraktande, att generaladjutanterne i forna tider voro, den ene chef för arméns generalstab och den andre chef för flottornas stab, hvaremot numera finnas särskilda sådane chefer med hufvuduppgift under krig att stå vid sidan af högste befälhafvaren — således, derest Konungen sjelf går i fält, vid hans sida — för att biträda honom vid ledningen af operationerna. I denna välgrundade anordning har komitén icke åsyftat någon ändring, vare sig så, att generaladjutanterne skulle i krigstid inskjutas såsom något slags mellanled mellan nämnde stabschefer och Konungen, eller på något annat sätt. Men, hvilken anledningen än må hafva varit dertill, att man i forna tider undvikit att lagstifta rörande kommandomålen under krigstid, så finnes, enligt komiténs uppfattning, för närvarande intet hållbart skäl att handla på samma sätt. Kommandomålen enligt grundlagens mening äro af fullkomligt enahanda natur i fredstid som i krigstid. Enda skilnaden är, i allmänhet sagdt, att kommandomålen i fredstid gälla krigsmagten i dess helhet, men i krigstid endast en del af densamma, nemligen den del, som ännu icke blifvit afsänd till krigsskådeplatsen, utan befinnes, såsom det heter, uti hemorten, vare sig ouppbådad eller under organisation och utrustning. De på krigsskådeplatsen varande fältafdelningarna och eskadrarna samt de der befintliga fästningarna och öfriga försvarsanstalter ställas nemligen vid operationernas början medelst beslut i kommandoväg under en högste befälhafvare — under Konungen, derest han sjelf går i fält — biträdd af de båda stabscheferne, och så länge ingen ny befallning i kommandoväg åstadkommit ändring härutinnan, hafva generaladjutanterne intet att skaffa med sagda del af krigsmagten, för hvilken, enligt sakens natur, icke kunna ifrågakomma några

kommandomål i konstitutionel mening. Äfven med den redaktion, som komitén användt för § 2 af instruktionsförslagen, är således icke att befara, det gränsen ej skall kunna urskiljas mellan den befogenhet, som under krig tillkommer å ena sidan generaladjutanterne och å den andra cheferne för generalstaben och för flottans stab.

I fråga om fästningsväsendet har komitén vid § 2 trott sig böra utgå, icke från departementalstadgan, som synes inrymma samtliga rikets fästningar under landtförsvaret, utan från det nu bestående förhållandet, enligt hvilket vissa fästningar anses såsom landfästningar och andra såsom sjöfästningar, ehuru komitén icke förbisett de oegentligheter, hvilka härutinnan förefinnas och för hvilka komitén i det följande närmare redogör. Åstadkommes i fästningsväsendets handhafvande större enhet än nu råder, lärer med hänsyn till fästningsärendens handläggning af generaladjutanterne innehållet af förevarande paragraf jemväl böra lämpas efter de sålunda ändrade förhållandena.

Ehuru uppräknandet af kommandomålen af lätt insedda skäl icke kunnat blifva fullständigt uttömmande, hvartill äfven tagits hänsyn vid formuleringen af nu ifrågavarande paragraf och särskildt af punkten *h)*, torde emellertid genom den uppräkning, som skett, en ganska tillfredsställande ledning vara lemnad för förekommande fall.

Generaladjutanterne måste naturligtvis hafva till sitt förfogande hvar sin expedition, och har komitén tänkt sig dessa expeditioner ordnade i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de nuvarande kommandoexpeditionerna. Likasom fallet för närvarande är med dessa, borde generaladjutantsexpeditionerna, enligt komiténs mening, stå i nära gemenskap med försvarsdepartementet, helst såsom underafdelningar af detta. Genom dem skulle kommandomålen icke blott beredas till föredragning, utan äfven expedieras, dervid vederbörande generaladjutant skulle hafva att ansvara för det behöriga expedierandet.

Då det ur flera synpunkter lärer vara af synnerlig vigt, att försvarsministern erhåller snabb och fullständig kännedom om allt som i den för kommandomål stadgade ordning beslutas och företages, har i § 3 af båda instruktionerna införts bestämmelse, att beslut i kommandomål utan uppskof skola genom generaladjutantens försorg delgifvas chefen för försvarsdepartementet. I hvilken form detta delgifvande må ega rum har komitén ej ansett böra genom uttrycklig bestämmelse fastslås. Lämpligast torde det väl kunna ske genom aflemnande af ett duplettexemplar eller afskrift af utgående generalorder.

Likasom med afseende å vissa grupper af regeringsärenden är föreskrifvet, att de skola af chefen för det statsdepartement, till hvil-

ket ärendena hufvudsakligen höra, till underdånig föredragning beredas i samråd med chefen för annat departement, har komitén ansett att i § 4 af båda instruktionerna borde intagas föreskrift om gemensam beredning af kommandomål, som beröra båda generaladjutanternes verksamhetsområden. Iakttagandet häraf synes vara desto angelägnare, som hären och flottan i så många fall måste handla gemensamt. Likaledes torde i § 15 regeringsformen böra införas uttrycklig föreskrift, att i kommandomål, som röra såväl hären som flottan, båda generaladjutanterne skola yttra sig.

Då Konungen i kommandomål är ensam beslutande och jemväl eger att fatta beslut utan förutgående föredragning eller anmälan från generaladjutantens sida, ehuru denne alltid måste vid afgörandet vara närvarande och sedermera har att expediera beslutet, så måste tagas i betraktande de förhållanden, som kunna uppstå, i fall Konungens beslut ej instämmer med generaladjutantens mening. Det är här, som generaladjutantsbefattningens konstitutionela betydelse fullt framträder. Det ansvar, som åligger generaladjutanten i hans egenskap af föredragande hos Konungen, kan nemligen icke inskränkas till vanligt embetsmannaansvar, utan måste han vara beredd att bära konstitutionelt ansvar för de af Konungen fattade beslut. Om cheferne för krigsdepartementen stadgas i detta afseende i § 15 regeringsformen enligt dess nuvarande lydelse, att vederbörande departementschef åligger, vid ansvar, att, då kommandomål beredas, sin mening yttra öfver de företag Konungen besluter samt att, då hans mening icke med Konungens beslut öfverensstämmer, föra sina yttrade betänkligheter och råd till ett protokoll, hvars riktighet Konungen medelst Sin höga påskrift besanne. »Finner», heter det vidare, »nämnde embetsman dessa företag vara af en vådlig riktning eller omfattning, eller grundade på ovissa eller otillräckliga medel att dem utföra, tillstyrke han jemväl, att Konungen ville kalla, till ett krigsråd deröfver, tvenne eller flere af de närvarande högre militära embetsmän; Konungen dock obetaget att å denna tillstyrkan och, der den bifalles, å krigsrådets till protokoll anförda tankar göra det afseende, Honom godt synes.»

Hvad först angår bestämmelsen om föredragandens pligt att till protokoll anteckna sin afvikande mening, lärer denna bestämmelse, såsom utgörande sjelfva förutsättningen för det konstitutionela ansvaret, böra oförändrad bibehållas. Beträffande åter föreskriften att föredraganden skall i vissa fall tillstyrka Konungen att tillkalla ett krigsråd af högre militära embetsmän, synes stadgandet härom, hvilket torde hufvudsakligen åsyfta åtgärder vid tillfällen, då fara för krig är för handen eller

krigstillstånd redan inträdt, numera knappast vara lämpligt eller väl öfverensstämma med våra konstitutionela förhållanden, sådana de efter hand utvecklats. Äro föredragandens betänkligheter af så ytterst allvarlig art, som ordalydelsen här förutsätter, kan tillkallandet af uteslutande militära rådgifvare svårligen anses tillfyllestgörande, utan torde ärendet då böra handläggas i den ordning, som måste anses erbjuda den största möjliga konstitutionela garanti. Komitén har derföre ansett nämnda stadgande böra utbytas mot föreskrift för generaladjutanten att i fall, hvarom nu är fråga, tillstyrka ärendets företagande i statsrådet.

Angående det ansvar, som Konungens rådgifvare i kommandomål är underkastad för sina rådslag och för de af Konungen fattade beslut, med afseende å hvilka han ej till protokoll antecknat en afvikande mening, finnas bestämmelser gifna i ansvarighetslagen den 10 februari 1810 för statsrådets ledamöter, föredragande och Konungens rådgifvare i kommandomål. Denna lag är, såsom bekant, bristfällig och föråldrad i många stycken, de delar ej undantagna, hvilka ega tillämplighet på Konungens rådgifvare i kommandomål; men ett eventuelt uppdragande af nämnda rådgifvarekall åt särskilde embetsmän under namn af generaladjutanter synes icke i och för sig med nödvändighet påkalla ändringar i ansvarighetslagen, och sådana ändringar skulle ej heller lämpligen kunna företagas utan en grundlig omarbetning af lagen i dess helhet, hvartill komitén funnit sitt uppdrag icke gifva anledning.

I konstitutionelt afseende är, såsom förut antydts, för en rätt utöfning af generaladjutanternes rådgifvarekall af synnerlig vigt, att desse noggrant iakttaga den gräns, som i § 15 regeringsformen, särskildt medelst det af komitén föreslagna tillägg, uppdrages mellan sådana mål, hvilka må behandlas såsom kommandomål, och de till föredragning i statsrådet hörande ärenden. Genom den i instruktionerna införda föreskrift, att alla beslut i kommandomål skola delgifvas chefen för försvarsdepartementet, sättes denne äfven i tillfälle att kontrollera, huru generaladjutanterne i sagda vigtiga afseende ställa sig gifna föreskrifter till efterrättelse.

I sammanhang med redogörelsen för de bestämmelser, som omedelbart påkallas af kommandomålens handläggning genom generaladjutanter, anser sig komitén böra fästa uppmärksamheten på en i regeringsformen befintlig brist, hvilken icke kan lemnas opåaktad vid den nu ifrågasatta förändrade organisationen. I §§ 39—42 regeringsformen stadgas, huru med riksstyrelsen skall förhållas, då Konungen reser utom Sverige och Norge, samt i de händelser, att Konungen blefve så sjuk, att han icke

förmådde regeringsärendena vårda, eller vid Konungs död tronföljaren icke uppnått 18 års ålder eller hela konungahuset, inom hvilket arfsrätten till riket räknas, på manliga sidan utginge. I vissa fall föres då riksstyrelsen af den till tronföljden närmast berättigade prins såsom regent. I denna sin egenskap bör regenten tydligen ega att utöfva samma högsta befäl öfver krigsmagten, som tillkommer Konungen, då denne sjelf utöfvar riksstyrelsen, och således hafva samma befogenhet i fråga om kommandomålen som Konungen. Men om någon till tronföljden berättigad prins icke finnes, eller den dertill närmast berättigade icke uppnått 18 års ålder eller är af sjukdom eller af vistande utom Sverige och Norge hindrad att öfvertaga riksstyrelsen, då skall styrelsen föras af statsrådet med samma magt som regent. Vid jemförelse med § 7 riksakten befinnes emellertid, att de förenade rikenas styrelse i detta och dylika fall skall utöfvas af en interimsregering, bestående af svenska statsrådets tio ledamöter och tio norska statsråd. Huru under sådan interimsregering det Konungen tillkommande högsta befälet öfver krigsmagten till lands och sjös skall utöfvas, derom saknas bestämmelse. Att det icke kan ske genom den af 20 personer, deraf hälften norrmän, bestående interimsregeringen lärer vara uppenbart. Detta befäl torde enligt nu bestående förhållanden möjligen kunna anses tillhöra cheferne för försvarsdepartementen, hvardera för sin afdelning af försvarsväsendet. Men vid införande af generaladjutanter såsom föredragande af kommandomålen lärer en särskild bestämmelse i ämnet för de fall, om hvilka förmäles i §§ 39—42 regeringsformen, blifva oundgängligen nödig. Komitén har derför föreslagit ett tillägg till andra stycket i § 39 regeringsformen af innehåll att då styrelsen i der omförmälda fall föres af statsrådet, högsta befälet öfver krigsmagten till lands och sjös skall utöfvas genom särskildt förordnad högste befälhafvare. Till följd af de hänvisningar som i §§ 40, 41 och 42 af samma grundlag göras till § 39, skulle den föreslagna bestämmelsen komma att gälla äfven i de fall, då riksstyrelsen föres af statsrådet med anledning af Konungens sjukdom, tronföljares omyndighet eller konungahusets utslocknande.

Till den af komitén sålunda ifrågasatta ändringen i § 39 regeringsformen ansluter sig bestämmelsen i § 5 af förslagen till instruktioner för generaladjutanterne. Generaladjutanterne komme enligt denna bestämmelse att, när högste befälhafvare är förordnad, utöfva egentligen samma verksamhet som eljest, derest ej i särskildt fall annorlunda föreskrifvits. Tydligt lärer emellertid vara, att generaladjutant för sina åtgärder i kommandomål, som afgöras af en sålunda förordnad högste befälhafvare, icke är underkastad konstitutionelt ansvar, utan endast embetsmanna-

ansvar. Då högste befälhafvaren är en undersåte, måste denne nemligen sjelf ansvara för sina beslut, ehuru icke heller för honom något annat ansvar synes kunna ifrågakomma än det, som militäre embetsmän i allmänhet äro för sina embetsåtgärder underkastade. Med hänsyn dertill, att generaladjutanten härvid icke kommer att intaga ställning såsom rådgifvare med konstitutionelt ansvar, har i paragrafen angifvits, att generaladjutanten i der omförmälda fall allenast skulle hafva att bereda målen och expediera besluten.

Förutom den befattning med kommandomål, hvilken såsom generaladjutanternes främsta och i konstitutionelt hänseende vigtigaste uppgift skulle tillkomma dem, har komitén ansett att åt generaladjutanterne borde uppdragas att närmast under försvarsministern vara jemväl i andra angelägenheter de främsta målsmännen, hvardera för sin gren af försvarsväsendet. I denna egenskap skulle generaladjutanterne hafva till åliggande dels att lemna chefen för försvarsdepartementet biträde vid beredning af de till hans departement hörande ärenden, dels ock att sjelfve taga initiativ i frågor rörande krigsväsendet. Om dessa generaladjutanternes åligganden förekomma stadganden i §§ 6, 7 och 8 af de föreslagna instruktionerna.

I § 6 omförmälas sålunda särskildt generaladjutanternes åligganden med afseende på befordringsväsendet. Då generaladjutanterne kunna anses såsom de under försvarsministern närmast stående centrala myndigheterna för härens och flottans personal, lärer det vara i sin ordning, att för dem stadgas rätt och skyldighet att i befordringsärenden, som afgöras på försvarsministerns föredragning, afgifva officielt yttrande. Särskildt sådant yttrande erfordras dock icke, der generaladjutanten sjelf afgifvit befordringsförslaget, såsom komitén tänkt sig skola ske i vissa angifna fall. Genom den offentlighet, hvarmed generaladjutanternes yttranden i befordringsärenden skulle afgifvas, bör all misstanke om ett obehörigt sidoinflytande från generaladjutanterne på sådana ärendens afgörande kunna undvikas.

Det särskilda biträde, som det skulle åligga generaladjutanterne att lemna departementschefen, omtalas i § 7 af instruktionsförslagen. Komitén har tänkt sig, att generaladjutanternes närvaro i den s. k. statsrådsberedningen skulle komma att påkallas åtminstone i alla fall, då vigtigare ärenden, hörande till försvarsdepartementet och vederbörande generaladjutants särskilda verksamhetsområde, förekomma i beredningen. Men då det knappast vore lämpligt, att för generaladjutanterne stadgades ovilkorlig rätt och skyldighet att i hvarje fall vara tillstädes i statsrådsberedningen vid behandlingen derstädes af ifrågavarande ären-

den, har komitén genom inskjutande af orden »uppå kallelse» velat betona, att försvarsministern jemte statsrådets öfrige ledamöter ega pröfva, huruvida generaladjutant bör tillkallas eller icke. Äfven utom statsrådsberedningen böra generaladjutanterne vara skyldige att tillhandagå försvarsdepartementets chef med de utredningar, som denne kan finna erforderliga.

Komitén har icke härmed afsett, att försvarsministern skulle vara i saknad af annat militäriskt biträde inom sitt departement, utan har föreställt sig, att hos honom jemväl borde finnas såsom adjutanter anställde officerare af lämplig grad från såväl hären som flottan.

I den framskjutna ställning, generaladjutanterne skulle komma att intaga såsom Konungens rådgifvare i kommandomål och försvarsministerns närmaste militära biträden, bör, såsom i § 8 framhålles, af dem fordras, att de med uppmärksamhet följa försvarsväsendets behof af förbättring och utveckling, hvardera för sin gren af detsamma, samt söka utfinna och föreslå medel till dessa behofs fyllande. Kan den åtgärd, som finnes erforderlig, vidtagas i den för kommandomål stadgade ordning, tillkommer vederbörande generaladjutant att hos Konungen göra hemställan om nådigt beslut i nämnda ordning. Om deremot ändamålet icke kan vinnas på denna väg, måste det åligga generaladjutanten att hos försvarsdepartementets chef göra anmälan i saken, hvarefter denne eger att, efter egen ompröfning, befordra ärendet till vidare handläggning i vederbörlig ordning.

Att generaladjutanterne skulle kunna af Kongl. Maj:t när som helst entledigas från sina generaladjutantsbefattningar, följer af det sätt, hvarpå dessa befattningar omtalas i § 15 regeringsformen enligt dess af komitén föreslagna lydelse, samt af § 35 i samma grundlag, der generaladjutanter uttryckligen nämnas bland de embetsmän, som innehafva förtroendesysslor, hvarifrån Konungen må dem entlediga, när han pröfvar rikets tjenst det fordra. Att särskildt stadgande meddelas om sättet för uppehållande af generaladjutantsbeställning vid tillfälligt hinder för vederbörande att utöfva sin befattning har synts komitén icke vara nödigt. Det ligger i sakens natur, att vid tillfälligt förfall för generaladjutant annan person af Konungen i statsrådet förordnas att sköta embetet, dervid hinder icke lärer möta, att åt den ene generaladjutanten uppdrages att uppehålla den andre generaladjutantens embete tillika med sitt eget, en anordning, som vid förfall af kort varaktighet torde befinnas synnerligen lämplig. Skulle generaladjutant sålunda tjenstgöra i dubbel egenskap och mål derunder förekomma, som röra både hären och

flottan, har generaladjutanten naturligtvis att afgifva yttrande i såväl den ena som den andra egenskapen.

I anseende till generaladjutantsbefattningens synnerliga vigt, lärer sådan befattning icke böra få anförtros åt utländsk man. I första momentet af § 28 regeringsformen är stadgadt, det Konungen eger att i militära embeten nyttja utländska män af sällsynt skicklighet, och den enda befattning, som härifrån undantages, är befattningen såsom kommendant i fästning. Då detta undantag således torde böra utsträckas att gälla jemväl generaladjutantstjenst, har i det af komitén utarbetade förslag till förändringar i regeringsformen också upptagits en häraf föranledd ändring i § 28.

Generaladjutanten för flottan tillika chef för flottanspersonal.

I förslaget till instruktion för generaladjutanten för flottan har komitén infört en bestämmelse, som saknar motsvarighet i den andre generaladjutantens instruktion. Denna bestämmelse, § 9, innehåller det betydelsefulla stadgandet, att generaladjutanten för flottan tillika skall vara chef för flottans personal och i sådan egenskap har att fullgöra de åligganden, som i särskild instruktion bestämmas.

En sådan anordning synes lämplig redan af det skäl, att de generaladjutanten för flottan i denna hans egenskap tillkommande göromål svårligen skulle kunna taga denne embetsmans tid och arbetskraft fullt i anspråk. Men det skäl, som hufvudsakligen föranledt komitén att föreslå införande af ifrågavarande bestämmelse, är det verkliga behofvet af en chef för flottans personal. Under tiden 1875—1884 fans såsom bekant en chef för flottans militärpersonal. Då dennes befattning sistnämnda år indrogs, fördelades hans göromål mellan chefen för sjöförsvarsdepartementet, chefen för flottans stab och stationsbefälhafvarne. I följd häraf och då behofvet af en chef för flottans hela personal gjort sig synnerligen kraftigt gällande, särskildt derför att flottans officerskår, likasom dess underofficerskår, i olikhet mot hvad vid armén är förhållandet, bildar en enhet med gemensam befordran m. m. dylikt, ehuru fördelad på två stationer med särskilda, af hvarandra oberoende befälhafvare, har chefen för sjöförsvarsdepartementet kommit att genom omständigheternas magt erhålla en sådan ställning, att han måst betraktas såsom chef för flottans personal. På grund af särskilda stadganden har visserligen under tiden 1859—1889, likasom äfven sedermera, chefen för landtförsvarsdepartementet haft sig tillerkändt befälet, närmast under Konungen, öfver krigsmagten till lands, men detta befäl har, till följd af arméns organisation, i verkligheten knappast afsett annat än utöfvandet af bestraffningsrätten i disciplinmål samt sålunda icke varit af samma beskaffenhet som det af chefen för sjöförsvars-

departementet faktiskt utöfvade chefskapet öfver flottans personal. Sistnämnda chefskap har ock medfört, att denne departementschef erhållit befogenhet och uppgifter, som icke synas förenliga med hans ställning såsom ledamot af statsrådet. Vissa beslut, som på grund af sagda chefskap meddelas af chefen för sjöförsvarsdepartementet, böra nemligen kunna hos Kongl. Maj:t öfverklagas, och departementschefen skulle i sådana fall egentligen sjelf föredraga underdåniga besvär öfver de af honom fattade beslut. Anordningen har under nuvarande förhållanden visat sig, om ock olämplig, likväl möjlig; men sammanslås landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen till ett departement under en gemensam chef, så framträder behofvet af en verklig chef för flottans personal såsom oafvisligt. Detta chefskap bör så mycket hellre förenas med generaladjutantsbefattningen, som eljest chefen för flottans personal och generaladjutanten för flottan skulle blifva två centralmyndigheter för en och samma personal.

De ärenden, som sålunda skulle tillkomma generaladjutanten i hans egenskap af chef för flottans personal, komme naturligtvis att handläggas med biträde af den inom generaladjutantsexpeditionen tjenstgörande personal.

Öfversigt öfver de ärenden, som skulle komma att tillhöra försvarsdepartementet.

Till försvarsdepartementet skulle i första rummet höra alla de ärenden, som nu handläggas inom landtförsvarsdepartementet. Hvad åter angår de ärenden, som nu tillhöra sjöförsvarsdepartementet och dess chef, ställer sig frågan icke lika enkel. Till detta departement höra åtskilliga ärenden, hvilka icke kunna sägas i egentlig mening tillhöra sjöförsvarsväsendet, såsom ärenden rörande lots- och båkanstalter, skeppsmätningsärenden samt frågor rörande bildnings- och undervisningsanstalter för sjöfartsnäringen.

Derest ett gemensamt försvarsdepartement upprättas, kan det synas som borde samtliga nu uppräknade ärenden skiljas från detta departement. Dock anser sig komitén icke böra föreslå, att befattningen med lots- och båkanstalterna, eller, såsom de numera benämnas, lots- och fyrinrättningen jemte lifräddningsanstalterna å rikets kuster för närvarande öfverflyttas till något civilt departement. Hithörande ärenden synas nemligen stå i ett icke oväsentligt sammanhang med sjöförsvarsväsendet, i ty att åtskilliga uppgifter af synnerlig vigt för sjöförsvaret åligga lotspersonalen, och lotsverket vid mobilisering i alla händelser måste ställas till försvarsverkets förfogande. Härtill kommer, att den samver-

kan, som måste ega rum mellan lotsstyrelsen och sjökarteverket, skulle främjas deraf, att båda dessa institutioner förläggas under samma departement, och de särskilda skäl, som föranledt den nyligen verkstälda öfverflyttningen af det topografiska landtkarteverket till civildepartementet, lära icke gälla för vidtagande af enahanda åtgärd i fråga om sjökarteverket. Med afseende å det sålunda anförda torde lots- och båkanstalterna böra vara förlagda under försvarsdepartementet, åtminstone tills vidare och så länge från handelns och sjöfartens synpunkt icke framträdt något särskildt behof af förändring i det nuvarande förhållandet.

Deremot böra samtliga de ärenden, som röra bildnings- och undervisningsanstalter för sjöfartsnäringen, öfverflyttas till det departement, hvilket har att behandla öfriga frågor rörande denna näring — för närvarande civildepartementet. Någon betänklighet mot en sådan öfverflyttning lärer så mycket mindre kunna möta, som det måste förutsättas, att försvarsdepartementens förening komme att ske i sammanhang med en delning af civildepartementet.

En egendomlig ställning intager för närvarande skeppsmätningsväsendet, i det att skeppsmätarekåren lyder under finansdepartementet och generaltullstyrelsen, men lagstiftningen i ämnet handlägges inom sjöförsvarsdepartementet. Lämpligast synes vara, att denna grupp af ärenden helt och hållet öfverflyttas till finansdepartementet.

I afseende på antalet af de ärenden, hvilka enligt komiténs förslag skulle öfverflyttas till annat statsdepartement, hänvisas till förutnämnda uppgift från sjöförsvarsdepartementet (Bil. 2).

Mål, som afgöras af chefen för sjöförsvarsdepartementet.

Komitén har vidare att i detta sammanhang yttra sig rörande sättet för behandlingen af de mål, hvilkas afgörande för närvarande, enligt hvad ofvan är antydt, genom särskilda föreskrifter är öfverlemnadt åt chefen för sjöförsvarsdepartementet.

Enligt *reglementet för flottan* tillkommer chefen för sjöförsvarsdepartementet, såsom närmast under Konungen befälhafvare för flottan (§ 1), hufvudsakligen följande:

att kommendera officerare till stationstjenstgöring (§ 4 mom. 3);

att kommendera officerare att genomgå minskolan och exercisskolans befälsklass samt att tjenstgöra å varfven för utbildning i tjensten (§ 4 mom. 4);

att kommendera chefer å tredje klassens fartyg samt officerare å första och andra klassens fartyg med undantag af chefer och sekonder (§ 6 mom. 1);

att förordna förvaltare å första klassens fartyg (§ 7);

att bestämma när underofficerare och manskap från den ena stationen skola kommenderas att tjenstgöra å fartyg, som tillhör den andra (§ 8);

att bestämma, vid hvilken station utnämning af flaggunderofficer vid uppkommen ledighet skall ske (§ 36 mom. 4);

att bestämma det antal skeppsgossar, som vid hvardera stationen må antagas (§ 45);

att fastställa semesterfördelning för officerarne (§ 77 mom. 1); samt

att mottaga ansökning om tjenstledighet för underofficer på längre tid än tre månader (§ 82 mom. 1).

Enligt *stadgan för sjökrigsskolan* eger departementschefen:

att utöfva högsta inseendet öfver skolan (§ 3);

att fastställa de instruktioner och föreskrifter, som kunna erfordras utöfver hvad stadgan innehåller (§ 9);

att förordna andra lärare än lektorerne (§ 12);

att utse bisittare i den nämnd, inför hvilken undervisningsprof skola af sökande till lektorsbefattning aflägga (§ 14 mom. 2);

att utse bisittare i den nämnd, inför hvilken undervisningsprof skola af sökande till andra lärarebefattningar aflägga (§ 15 mom. 1);

att förordna läkare och redogörare (§ 16 mom. 1);

att mottaga anmälan af chefen för skolan, då denne ämnar begagna tjenstledighet (§ 19 mom. 1);

att pröfva tjenstledighetsansökning af lärare (§ 19 mom. 2);

att förordna om vikarie för lärare, som åtnjuter tjenstledighet (§ 21);

att uppå anmälan pröfva frågor om kadetters relegation på högst 12 månader (§ 42);

att fastställa ordningsstadga för sjökrigsskolan (§ 49);

att befria mindre bemedlade kadetter från erläggande af terminsafgift (§ 54 mom. 1);

att mottaga inträdesansökningar (§ 62 mom. 1, 3);

att förordna censorer att öfvervara inträdesexamen (§ 63 mom. 2);

att efter examen få betygslistorna sig tillsända (§ 63 mom. 5, § 87);

att förordna officer, som under pröfningsexpedition har tillsyn öfver aspiranterna (§ 63 mom. 8);

att antaga aspiranter till kadetter (§ 63 mom. 12);

att fastställa läroböcker, lärokursernas fördelning å klasserna, undervisningsplan samt föreskrifter för sjökrigsskolans praktiska öfningar (§ 69);

att förordna censorer vid examen i de för hvarje landklass fastställda läroämnen (§ 80 mom. 2);

att bestämma, huruvida kadett, som under vistandet vid sjökrigsskolan erhållit betydligare kroppsfel eller hvars syn- eller hörselförmåga blifvit nedsatt, må vid skolan fortsätta eller skall derifrån skiljas (§ 84 mom. 4);

att förordna censorer att öfvervara officersexamen (§ 85 mom. 2); samt

att efter examen och uppvisning ombord få bedömningsprotokoll och examensbetyg sig tillsända (§ 90 mom. 3).

Reglementet för sjökarteverket den 21 december 1871 innehåller i fråga om departementschefens befattning med detta verk följande bestämmelser:

sjökarteverket lyder i militäriskt och tekniskt hänseende under departementschefen (§ 1 mom. 1);

anmälan om behof af officerare till tjenstgöring vid verket göres hos departementschefen (§ 1 mom. 3);

i brist på sjöofficerare kunna andra lämpliga personer anställas för vissa förrättningar efter anmälan hos departementschefen (§ 1 mom. 3);

departementschefen kan lemna verkets chef sex veckors ledighet om året (§ 1 mom. 5);

anmälan om längre tjenstledighet än 14 dagar för verkets personal göres hos departementschefen (§ 1 mom. 6);

till departementschefen ingifvas förslag och berättelse, stälda till Kongl. Maj:t (§ 4 mom. 1);

hos departementschefen göres anmälan hvilka sjökort böra konstrueras och hvilka seglingsbeskrifningar författas samt hemställes om nya sjökorts gravering och böckers tryckning (§ 4 mom. 2);

departementschefen eger bestämma vilkoren för antagning af den för gravering, tryckning, försäljning och uppassning behöfliga personal (§ 4 mom. 4);

hans tillstånd erfordras för utlemning eller kopiering af vissa såsom hemliga handlingar ansedda kartor, beskrifningar m. m. (§ 4 mom. 5).

Nautisk-meteorologiska byrån lyder enligt kongl. instruktionen för densamma af den 7 juni 1878 under chefen för sjöförsvarsdepartementet.

Samtliga här ofvan uppräknade åligganden torde vara af den beskaffenhet, att de, i händelse af försvarsdepartementens förening, icke böra tillkomma chefen för det gemensamma försvarsdepartementet. De flesta af dem kunna lämpligen öfverlemnas till generaladjutanten för flottan i hans egenskap af chef för flottans personal; åtskilliga ärenden, särskildt de, hvilka röra sjökarteverket och nautisk-meteorologiska

byrån, torde kunna öfverlemnas till chefen för flottans stab, hvaremot ett eller annat torde böra behandlas såsom konseljärende eller såsom kommandomål, samt åtskilligt af hvad som rör undervisningsväsendet lärer kunna öfverlemnas till krigsundervisningskommissionen, i hvilken hufvudsakligen representanter för flottan borde hafva plats, då ärenden rörande sjöförsvaret förekomma.

Ändringar i departementalstadgan.

Med iakttagande af hvad komitén här ofvan föreslagit, skulle de ärenden, som komme att utgöra föremål för behandling inom försvarsdepartementet och föredragning af dess chef, blifva följande:

ärenden, som röra ordnande och vidmakthållande af försvaret såväl till lands som till sjös, den till försvarsdepartementet hörande personal och materiel, dispositionen öfver de till försvaret anslagna medel, fästningars byggnad och underhållande, militära undervisningsanstalter äfvensom kyrko- och sjukvårdsangelägenheter samt pensions- och välgörenhetsinrättningar för krigsmagten och till försvarsverket hörande stater;

ärenden angående indelnings- och roteringsverket;

ärenden angående sjökarteverket och nautisk-meteorologiska byrån;

vården om de till försvarsverket upplåtna fastigheter och byggnader samt om särskilda anstalter och inrättningar för försvarets behof jemte det inseende, som kan tillkomma kronan öfver styckebruk, gevärsfaktorier och kruttillverkning;

ärenden angående lots- och fyrinrättningen med lifräddningsanstalterna vid rikets kuster.

Under försvarsdepartementet skulle hänföras, utom underlydande kansli- och generaladjutantsexpeditioner, det embetsverk, *krigsförvaltningen*, hvilket, på sätt komitén i det följande får tillfälle närmare utveckla, synes böra träda i stället för nuvarande armé- och marinförvaltningarna, vidare alla till försvarsverket hörande stater, regementen, kårer och flottans stationer, militärläroverken, krigsvetenskapsakademien, örlogsmannasällskapet i Carlskrona, sjökarteverket jemte nautisk-meteorologiska byrån, salpetersjuderistaten samt alla för personalen vid hären och flottan afsedda sjukvårdsanstalter, pensionsinrättningar och milda stiftelser äfvensom lotsstyrelsen och lotsverket.

I öfverensstämmelse med hvad sålunda anförts har komitén utarbetat förslag till vissa ändringar i departementalstadgan.

Försvarsdepartementets personal.

Inom landtförsvarsdepartementet finnas enligt nu gällande stat 1 expeditionschef, 1 registrator, 2 byråchefer och 3 kanslisekreterare, inom sjöförsvarsdepartementet 1 expeditionschef, 1 registrator och 2 kanslisekreterare, af hvilka sistnämnde den ene handlägger ärenden

tillhörande byråchef och derför åtnjuter ett särskildt arfvode. Tydligt är, att då i det nya försvarsdepartementet naturligtvis skulle finnas endast en expeditionschef och en registrator, desse skulle erhålla icke obetydligt större arbete än som tillkommer motsvarande tjenstemän i de nuvarande landt- och sjöförsvarsdepartementen. Härvid är dock att märka, att expeditionschefen och registratorn i sjöförsvarsdepartementet under nuvarande organisation måste egna icke obetydligt arbete åt ärenden, som enligt komiténs förslag icke skulle komma att tillhöra försvarsdepartementet eller dess chef, samt att enligt vedertagen arbetsordning inom sjöförsvarsdepartementet expeditionschefen derstädes fullgör vissa åligganden, som i andra departement pläga tillhöra byråchef, äfvensom att registratorn i vissa afseenden tjenstgör jemväl såsom kanslisekreterare. Då sistnämnda ordning skulle upphöra, torde man kunna antaga, att, om en ändamålsenlig arbetsfördelning inom det gemensamma försvarsdepartementet införes, expeditionschefs- och registratorsbefattningarna i sistnämnda departement ej böra blifva mera betungande än motsvarande tjenster i allmänhet inom statsdepartementen. Utom expeditionschef och registrator torde erfordras 2 byråchefer och 5 kanslisekreterare eller lika många, som nu finnas anstälde inom landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen. Huruvida någon besparing i afseende på vaktbetjening kan göras, torde komma att bero af anordningarna beträffande det gemensamma departementets lokal.

Om försvarsdepartementets personal bestämmes på ofvan angifna sätt, skulle följande befattningar kunna indragas, nemligen: en departementschefs med aflöning af 17,000 kronor, en expeditionschefs med arfvode af 7,500 kronor och en registrators med 4,000 kronors aflöning, hvarjemte det särskilda nu utgående arfvodet af 1,000 kronor till en af kanslisekreterarne i sjöförsvarsdepartementet blefve obehöfligt. Från den sålunda uppkommande besparingen, 29,500 kronor, måste emellertid dragas de belopp, som blifva erforderliga för att bereda lämpliga aflöningsförmåner åt generaladjutanterne.

Dessa aflöningsförmåner lära för generaladjutanten för hären böra sättas lika med de aflöningsförmåner, hvilka enligt gällande stat tillkomma arméfördelningschef, eller 11,720 kronor, hvartill särskildt anslag måste anvisas. Hvad deremot angår generaladjutanten för flottan, åt hvilken flaggmans aflöningsförmåner torde böra beredas, synes, under förutsättning att för stationsbefälhafvaren vid Stockholms station icke beräknas flaggmans aflöning, kunna för möjligen erforderlig lönefyllnad användas det arfvode af 2,000 kronor, som af Riksdagen stälts

till Kongl. Maj:ts förfogande till höjande af aflöningsförmånerna för chefen för marinförvaltningen, chefen för flottans stab eller stationsbefälhafvaren i Carlskrona, för den händelse någon af dem endast åtnjuter kommendörs lön. I sådant afseende erfordras endast Riksdagens medgifvande att detta arfvode må kunna användas jemväl åt generaladjutanten för flottan, derest han icke åtnjuter flaggmans lön. För båda generaladjutanterne måste emellertid beredas inqvarteringsersättning, som torde för dem båda kunna beräknas till omkring 2,400 kronor.

För generaladjutantsexpeditionerna behöfver icke någon särskild kostnad ifrågasättas, då tjenstgöringen inom desamma skulle bestridas på samma sätt som tjenstgöringen inom de nuvarande kommandoexpeditionerna.

Förening af armé- och marinförvaltningarna.

Komitén går härefter att vidröra en fråga, som visserligen icke till sina detaljer torde falla inom ramen af det komitén lemnade uppdrag, men som synts komitén stå med detta uppdrag i det sammanhang, att den icke kan af komitén lemnas å sido.

Om landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen förenas till ett departement under en gemensam chef, synes deraf böra följa, att jemväl de två embetsverk, som nu för hvardera af försvarsväsendets hufvudgrenar ombesörja den centrala förvaltningen, armé- och marinförvaltningarna, sammanslås till ett embetsverk. Genom en sådan åtgärd skulle utan tvifvel åtskilliga fördelar vinnas, och de besparingar, som derigenom skulle uppstå för statsverket, blefve antagligen mera afsevärda än den besparing, som kan vinnas genom försvarsdepartementens förening till ett departement. Härvid afser komitén mindre den minskning, som möjligen kan göras i det sammanlagda antalet af embetsverkens personal, än den betydande besparing för statsverket, hvilken säkerligen skulle ernås derigenom, att man beredde större enhet i förvaltningen såväl vid anskaffning af materiel som i andra hänseenden. För försvarsverket i dess helhet vore en sådan förening för visso af största betydelse. Så torde böra erinras, att Kongl. Maj:t i proposition till 1878 års riksdag föreslog upprättande af en för armén och flottan gemensam artilleribyrå. Statsutskottet, hvars majoritet tillstyrkte förslaget med vissa ändringar, anförde i sitt utlåtande öfver detsamma, hurusom en för armén och flottan gemensam institution, hufvudsakligen inrättad i enlighet med de i den Kongl. propositionen angifna grunder, borde för de särskilda vapnen verka särdeles fördelaktigt samt

leda till minskning i kostnader såväl för försöks anställande som vid materielens anskaffning. Förslaget föll visserligen i andra kammaren, men under diskussionen erkändes äfven af förslagets motståndare, att en gemensamhet i nämnda hänseende borde vara till gagn. Komitén, som delar denna åsigt, anser en sådan gemensamhet otvifvelaktigt kunna och böra tillämpas äfven på andra områden inom krigsförvaltningen.

Ehuru komitén icke lärer böra inlåta sig på en detaljerad framställning af förutsättningarna och sättet för en förening af de båda embetsverken, torde här kunna antydas hufvuddragen i den organisation, komitén ville ifrågasätta för det gemensamma embetsverket, eller krigsförvaltningen. Detta embetsverk skulle enligt komiténs mening lämpligen kunna bestå af fem afdelningar, nemligen en artilleri-, en fortifikations-, en intendents- och en civilafdelning, motsvarande de fyra departement, som nu finnas i arméförvaltningen, men handläggande likartade ärenden jemväl för flottan, samt dertill en marinafdelning med särskild chef, likstäld med cheferne för de öfriga afdelningarna. Möjligen kunde från intendentsafdelningen böra utbrytas sjukvårdsärendena och för deras handläggning bildas en särskild sjette afdelning af det nya embetsverket. Under marinafdelningen borde lyda en militärbyrå, en ingeniörbyrå och en civilbyrå. Den nuvarande minafdelningen inom marinförvaltningen skulle då hänföras till militärbyrån, derest den icke anses lämpligare kunna förläggas såsom en särskild byrå under fortifikationsafdelningen. Såsom chef för marinafdelningens ingeniörbyrå synes öfverdirektören vid mariningeniörsstaten kunna fungera. På det att inom artilleriafdelningen måtte finnas fullständig sakkunskap jemväl beträffande de detaljer, till hvilka måste tagas hänsyn vid bestyckning af flottan, torde ock böra träffas den anordning, att inom denna afdelning inrättas två militärbyråer med en fälttygmästare och en marintygmästare såsom chefer.

Samverkan i militärt afseende.

Den enhet i administrativt afseende, som skulle vinnas genom förening ej blott af de båda försvarsdepartementen utan äfven af de båda centrala förvaltande verken: armé- och marin-förvaltningarna, är emellertid icke det enda mål, som bör eftersträfvas. Genom förslaget, att ärenden, som röra både hären och flottan, skola af generaladjutanterne gemensamt handläggas och beredas, har komitén tillika sökt sörja för enhet vid den högsta ledningen af arméns och flottans rent militära angelä-

genheter. Men det är icke nog, att samförstånd råder inom den högsta militära ledningen. Enhet och samarbete hos underordnade militära myndigheter äro jemväl af största betydelse, och detta gäller särskildt i fråga om generalstaben och flottans stab, hvilka under fredstid hafva det vigtiga åliggandet att planlägga alla åtgärder, som äro erforderliga för försvarets ledning och utförande under krig. Samverkan mellan här och flotta bör likaledes främjas på andra områden, såsom medelst gemensamma öfningar för delar af hären och flottan o. s. v. Det lärer icke tillhöra komitén att i alla enskildheter angifva, huru denna samverkan mellan här och flotta skall kunna åvägabringas, men komitén har velat betona, att den af komitén angifna organisation af krigsstyrelsen i högsta instans, ehuru den torde vara särdeles egnad att främja den enhet i militärt afseende, som måste anses eftersträfvansvärd, icke ensam är för detta ändamål till fylles.

Bör en förening af landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen komma till stånd.

Komitén anser, att med tillämpning af de grunder, komitén angifvit här ofvan och i de vid detta betänkande fogade författningsförslag, en förening af landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen utan tvifvel *kan* ega rum, och öfvergår nu till öfvervägande af frågan, huruvida en sådan förening också *bör* komma till stånd.

Den vigtigaste synpunkten vid besvarandet af denna fråga är tydligen föreningens inverkan på rikets försvarskraft.

I öfverensstämmelse med de mål, som de förenade konungarikena Sverige och Norge uppstält för sin yttre politik, torde uppgiften för den svensk-norska krigsmagten till lands och till sjös kunna anses inskränkt till den skandinaviska halföns försvar eller, såsom en särskild art af försvar, till åtgärder för upprätthållande och bevarande af de förenade rikenas neutralitet under krig mellan främmande magter, då dessas flottor röra sig å de Sverige eller Norge angränsande vatten.

Nära nog alla andra europeiska stater, som ega en hafsgräns och derför äfven en flotta (med undantag kanske af Belgien), måste tänka, förutom på försvarskrig och neutralitetsskydd, derjemte på anfallskrig eller på företag för att skydda eller underhålla förbindelse med sina utom-europeiska kolonier. Vid anfallskrig och kolonikrig kan krigsskådeplatsen, i olikhet mot hvad förhållandet är vid försvarskrig, ligga långt aflägse från den krigförande statens egna landamären. Ofta nog är det endast den ena delen af stridskrafterna (flottan), som kan brin-

gas i verksamhet, medan den andra (hären) befinner sig mer eller mindre på fredsfot, eller ock förer flottan sitt krig på ett håll och hären sitt på ett helt annat. För dessa stater kan under sådana krig icke uppstå något egentligt behof af enhet i ledningen af här och flotta, och på grund af nämnda staters geografiska läge torde ej heller under försvarskrig annat än i undantagsfall kunna förekomma omedelbar samverkan mellan här och flotta.

Den skandinaviska halföns geografiska läge och beskaffenheten af dess kuster äfvensom den omständighet att Sverige och Norge, i jemförelse med de europeiska stormagterna, icke kunna till någon ansenligare styrka uppbringa sina försvarskrafter, vare sig till lands eller till sjös, göra det åter för oss till en nödvändighet, att här och flotta söka under krig lösa sin uppgift, icke hvar för sig, utan i förening. Den tid är förbi, då en del af flottan, den s. k. stora flottan eller örlogsflottan, kunde hafva till sin egentliga uppgift att, utan närmare samband med det öfriga af krigsmagten, söka i öppen sjö, aflägse från hemlandets kuster, eller utanför fiendens, tillfoga denne största möjliga skada — ett krigföringssätt, hvilket kräfde hos de särskilda fartygen en storlek och ett byggnadssätt, som jemte saknaden af egen drifkraft gjorde dem nära nog oanvändbara inom våra skärgårdar. Tack vare ångan förefinnes numera icke en dylik inskränkning i krigsfartygens användbarhet. Äfven våra största krigsfartyg röra sig temligen fritt inom skärgårdarna, hvadan ej ens dessa fartyg äro uteslutna från samverkan med afdelningar af hären.

Att till följd af de sålunda berörda förhållanden högsta befälet öfver här och flotta bör ligga i *en* hand, den må vara Konungens eller en af honom nämnd högste befälhafvares, lärer få anses såsom oomtvistadt, och den föreliggande frågan inskränker sig derför förnämligast till den, huruvida hvad som under kriget bör ledas af *en*, jemväl under de i fredstid fortgående förberedelserna för kriget bör i administrativt afseende vara förenadt under *en* chef, som blir ansvarig för det hela, eller utan skada kan stå under förvaltning af två chefer, som äro ansvarige för hvar sin del.

Deraf, att landets försvar bör anförtros åt här och flotta såsom *en* organism, synes följa, att bådas utveckling bör ske efter en gemensam plan och att, då bådas medverkan vid försvaret förutsättes, samarbete och samöfningar dem emellan måste ega rum. Den år 1880 tillsatta landtförsvarskomitén yttrade i detta afseende: »Såväl landt- som sjöförsvar hafva samma stora syftemål: fäderneslandets försvar. De skola derför, då de tagas i anspråk i kriget, handla i närmaste

öfverensstämmelse med hvarandra. Detta kan endast ske, om de redan i freden utvecklas efter en gemensam plan samt om den uppgift, som ställes på det ena eller det andra, under utvecklingen begränsas i förhållande till de medel, öfver hvilka vid hvarje tillfälle förfogas.» — — — — »De två hufvuddelarne i försvarsväsendet, landt- och sjöförsvaren, måste sålunda uppställa sina mål med fäst afseende på hvarandra, så att hvad det ena sträfvar efter må stå i nära samband med det andras uppgift.» De grundsatser, som sålunda uttalats, hafva emellertid hittills endast i ringa mån vunnit tillämpning. Allt hvad som kan bidraga till en sådan samverkan mellan här och flotta, hvarom landtförsvarskomitén på det anförda sättet uttalat sig, måste dock vara egnadt att i väsentlig grad öka vårt lands försvarskraft. Ett kraftigt medel för befordrande af denna samverkan skulle tydligen vara landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementens förening under en gemensam chef, hvilken skulle hafva att söka åstadkomma den öfverensstämmelse i härens och flottans organisation och utveckling, som är bäst egnad att sätta dem i stånd att fylla hvardera sin särskilda uppgift vid det gemensamma försvaret.

Behofvet af denna förening framträder så mycket starkare, då man betänker, att med anledning af den bestående unionen mellan Sverige och Norge unionskonungen nödgas i fråga om försvarsåtgärderna inhemta råd icke blott af Sveriges för närvarande två försvarsministrar utan äfven af en eller möjligen två medlemmar af det norska statsrådet.

Då landt- och sjöförsvaret hafva hvar sin representant vid Konungens rådsbord och då hvar af dem måste antagas — äfven utan förbiseende af det helas kraf — företrädesvis benägen att uppskatta vigten särskildt af den försvarsgren, hvars talan han har att föra, och att verka i främsta rummet för dennas tillgodoseende, lärer det näppeligen kunna undvikas, att en täflan uppstår mellan de båda försvarsministrarne. Detta förhållande borde icke i och för sig medföra några olägenheter för försvarsväsendet, snarare tvärtom; men då man tager i betraktande, att de tillgångar, som kunna ställas till försvarsväsendets förfogande, äro ganska begränsade, ter sig saken annorlunda. Uppgiften blifver då att mellan de särskilda grenarne af försvaret fördela de befintliga tillgångarna på det sätt, som för det hela är mest gagneligt, och denna utomordentligt svåra och grannlaga uppgift måste, så länge de båda försvarsministrarne anse sig böra hufvudsakligen sörja hvardera för sin gren af försvaret, vid olika meningar dem emellan inom regeringen lösas af andre: konseljens öfrige medlemmar, af hvilka man icke kan begära nödig sakkunskap i detta afseende, och

i sista hand af Konungen. Det lärer icke kunna förnekas, att det ur flera synpunkter skulle medföra fördel, att frågor af nu antydda beskaffenhet blefve hufvudsakligen beroende på en just för deras afgörande ansvarig statsrådsledamot. På den rätta fördelningen mellan försvarets särskilda grenar af de för ändamålet tillgängliga medel beror i sjelfva verket försvarskraften i det hela högst väsentligt, och med en mindre summa, rätt fördelad, torde ofta nog vinnas en ansenligare ökning i landets samlade försvarskraft än med en större summa, mera slumpvis fördelad.

De fördelar af departementens förening under en chef, hvilka komitén nu framhållit, äro, enligt komiténs omdöme, af den hufvudsakliga vigt och betydelse för försvarsverket i dess helhet, att desamma måste uppskattas såsom det allra väsentligaste af hvad som genom föreningen kan vinnas, och till dessa fördelar anser komitén ock, att i den föreliggande frågan bör förnämligast tagas hänsyn.

Men äfven i särskilda andra afseenden torde till följd af en dylik förening kunna åstadkommas beaktansvärda förbättringar inom försvarsväsendet.

Sålunda bör, om målsmanskapet för rikets hela försvarsväsen lägges i en enda mans hand, kunna vinnas den betydande fördelen af en mera systematisk och enhetlig administration med deraf följande förenklingar och besparingar, ej minst vid anskaffning af materiel och förråd af hvarjehanda slag. Särskildt borde detta önskningsmål främjas genom den förening af armé- och marinförvaltningarna, hvilken komitén ansett böra blifva en följd af de båda departementens förening. Ett märkligt exempel på de administrativa missförhållanden, som kunna framkallas af försvarsärendenas fördelning på två skilda departement, erbjuder förhållandet med våra kustbefästningar. Vi ega på vårt lands kuster befästningar vid Vaxholm—Oscar-Fredriksborg, vid Carlskrona, vid Slite och vid Fårösund. Vaxholm—Oscar-Fredriksborg lyder i allt utom minförsvaret under landtförsvarsdepartementet, Carlskrona i allt utom hvad som rör fästningsverkens byggnad och underhåll under sjöförsvarsdepartementet, Slite i allt under landtförsvarsdepartementet och Fårösund i allt utom hvad angår bemanningen under sjöförsvarsdepartementet. Denna brist på enhet, hvilken framträder äfven på andra områden, om ock icke så i ögonen fallande, kan tydligen ej vara till gagn för förvaltningen under fredstid och kunde under krig blifva synnerligen olycksbringande. Om de båda departementen förenades till ett, skulle dylikt ej vidare kunna ifrågakomma.

Äfven i fråga om allmänna författningar och bestämmelser har

hittills en anmärkningsvärd brist på öfverensstämmelse egt rum, uppenbarligen beroende på bristande samverkan mellan de båda departementen. På detta område skulle tydligen genom föreningen vinnas större enhet, än som visat sig kunna ernås under nuvarande förhållanden.

I det föregående har komitén jemväl erinrat derom, att chefen för sjöförsvarsdepartementet eger ett flertal åligganden, hvilka icke följa af hans egenskap af föredragande departementschef, utan fastmera synas mindre förenliga med hans ställning såsom sådan. Vid departementens förening och genom de förändringar i den sjömilitära förvaltningen, hvilka, såsom ofvan angifvits, i sammanhang dermed borde ega rum, skulle nämnda olämpliga anordning komma att aflägsnas.

Slutligen må ock beröras en synpunkt, hvilken torde vara af allt för stor betydelse vid vägandet af skälen för och emot den ifrågasatta föreningen för att kunna af komitén alldeles förbigås, om än denna synpunkts beaktande möjligen kan anses falla utom området för komiténs egentliga uppdrag. Af det nådiga bref, som innehåller nämnda uppdrag, framgår, att komiténs tillsättande närmast föranledts af en Riksdagens skrifvelse angående upprättande af ett nytt statsdepartement. Vid de förhandlingar inom Riksdagen, som föregingo aflåtandet af denna skrifvelse, likasom vid flere föregående tillfällen, då der till behandling förekommit frågan om ett nytt statsdepartement, har den mening med ganska mycken styrka framträdt, att ett nytt departement icke borde tillskapas annorlunda än i sammanhang med en förening af två bland de nuvarande departementen till ett enda, så att den föreslagna åtgärden icke komme att medföra ökning af departementens antal i det hela. Anledningarna till denna mening torde vara att söka icke blott i den besparing, som ansetts sålunda kunna åstadkommas, utan ock i den föreställning, att det jemväl af andra skäl icke vore lämpligt, att i ett jemförelsevis litet land antalet af statsrådets ledamöter ökades utöfver det hos oss nu bestämda (se t. ex. konstitutionsutskottets, sid. 19 här ofvan refererade utlåtande vid 1874 års riksdag). Hvad åter angår den äfven ifrågasatta anordningen att nedsätta antalet af statsråd utan departement från tre till två, lärer densamma, med regeringsärendenas fortgående tillväxt, icke kunna genomföras med mindre än att åtgärd vidtages för att statsrådet må vinna befrielse från handläggning af de administrativa besvärsmålen. Det torde emellertid vara satt utom allt tvifvel, att inrättandet af ett nytt statsdepartement, till hvilket kunde öfverflyttas en del af de ärenden, som nu tillhöra de mest betungade departementen, blifvit en år för år mera oafvislig nödvändighet. Om nu landt- och sjöförsvarsdepartementens förening skulle kunna i väsentlig

grad befordra en ändamålsenligare anordning af de civila regeringsärendenas handhafvande, lärer äfven denna omständighet i sin mån utgöra ett skäl för föreningen.

Sedan komitén sålunda anfört de förhållanden, hvilka göra den ifrågasatta föreningen önskvärd, har komitén att sammanfatta de anmärkningar, som kunna framställas mot en dylik förening. Härvid möter i främsta rummet den redan i det föregående antydda anmärkningen, att chefen för det gemensamma försvarsdepartementet, som, vare sig han erhållit militärisk utbildning vid hären eller vid flottan, komme att sakna speciela fackinsigter i den ena af försvarsväsendets båda hufvudgrenar, i följd deraf tilläfventyrs också skulle komma att icke rätt uppskatta denna grens betydelse för försvaret och föra dess utveckling framåt. Man framhåller, att den militära utbildningen företer ganska väsentliga olikheter, allteftersom den afser tjenst i hären eller i flottan, och att den, som egnat sitt lifs hufvudsakliga verksamhet åt den ena försvarsgrenen, i de flesta fall torde omfatta densamma med en förkärlek, som kan komma honom att åtminstone delvis förbise den andra grenens vigt. Man anmärker vidare, att, om till chef för försvarsdepartementet komme att utses en person, som icke erhållit någon militär fackutbildning, faran visserligen vore mindre för ett gynnande af den ena försvarsgrenen på den andras bekostnad, men att man i stället hade att befara bristande sakkunskap på hela det militära området.

Emellertid lärer man väl icke böra alltför högt uppskatta vigten af dessa invändningar. Inom hvarje förvaltningsgren förekomma områden, å hvilka vederbörande departementschef icke kan ega särskilda fackinsigter; men eger departementschefen den administrativa förmåga, som man har rätt att af honom fordra, bör han också veta att af fackmännen förskaffa sig de upplysningar, hvilka äro honom behöfliga för att kunna leda verksamheten och utvecklingen på det ifrågavarande området i rätt riktning. Hvad särskildt angår den ofvan antydda svårigheten för en militär, som fått sin utbildning inom den ena hufvudgrenen af försvarsväsendet, att med framgång utöfva högsta ledningen jemväl af den andra grenens verksamhet, torde böra framhållas, att skiljaktigheterna ur den speciela fackutbildningens synpunkt äro nära nog lika stora mellan vissa särskilda specialvapen inom hären som mellan hären och flottan.

De olägenheter, hvilka dock möjligen kunde följa af nu antydda omständigheter, skulle enligt komiténs förslag motvägas genom upprättandet af de båda generaladjutantsbefattningarna. Dessas innehafvare skulle, jemte sin uppgift såsom föredragande i kommandomål, hafva till

åliggande att såsom departementschefens närmaste militära biträde tillhandagå, hvardera för sin gren af försvarsväsendet, med de på sakkunskap grundade upplysningar och råd, hvaraf departementschefen kan vara i behof. Men man kan invända att dessa befattningars upprättande äfven skulle kunna medföra vissa svårigheter. Generaladjutanterne torde både såsom framstående militärer och i sin egenskap af föredragande i kommandomål komma att vinna ett icke obetydligt inflytande på ärendenas gång, och detta förhållande kan möjligen tänkas någon gång leda till kollisioner med den för det helas ledning ansvarige försvarsministern. Den af komitén föreslagna organisationen ställer onekligen, särskildt med hänsyn till nyss antydda förhållande, stora fordringar på försvarsministerns personliga egenskaper; men fyller han dessa fordringar, bör han också kunna hålla de honom underordnade generaladjutanternes inflytande inom de rätta gränserna, hvartill han, såsom i det föregående blifvit antydt, icke lärer sakna utvägar, utom det att hans medverkan alltid erfordras för alla åtgärder, som kräfva utgift af statsmedel.

Med hänsyn till ofvanberörda invändningar mot den nya organisationen framställer sig emellertid den frågan, om icke möjligen de hufvudsakliga fördelar, som man med densamma velat ernå, nemligen gemensam planläggning och en mera systematisk och enhetlig administration af försvarsverket i dess helhet, skulle kunna vinnas äfven utan de båda försvarsdepartementens förening till ett departement. Denna fråga tror komitén på grund af erfarenhetens vitnesbörd böra nekande besvaras. På sätt komitén redan anfört, uttalade sig 1880 års landtförsvarskomité för ett vidgadt samarbete mellan de båda försvarsgrenarna; men erfarenheten under den derefter förflutna tiden, likasom under den föregående, har visat, att, oaktadt god vilja hos vederbörande säkerligen icke saknats, något mera betydande steg i den förordade riktningen icke blifvit taget. Ett bevis på svårigheten att åstadkomma samverkan företer just den förut berörda frågan om befästningsväsendet. De missförhållanden i afseende å kustbefästningarna, om hvilka komitén här ofvan talat, hafva sedan lång tid varit nogsamt insedda och en komité erhöll redan år 1878 uppdrag att afgifva yttrande och förslag, huruvida icke rikets samtliga sjöbefästningar lämpligen borde, såsom förhållandet vore med deras byggnad och underhåll, jemväl i afseende å bestyckning eller bemanning eller i begge dessa hänseenden lyda under samma myndighets öfverinseende och ansvar; men det af komitén afgifna betänkande har endast tydligt ådagalagt de svårigheter, som under nuvarande organisation möta för af-

hjelpande af den anmärkta bristen på enhet; och under den derefter förflutna tiden har splittringen åtminstone icke minskats, såsom synes af förhållandet med den tillkomna nya kustbefästningen på Gotland. Komitén vågar derför icke antaga, att en verklig enhet i försvarsväsendet kan åstadkommas, med mindre den högsta administrativa ledningen af detsamma lägges i händerna på en enda man, som har att öfverblicka och draga omsorg om denna förvaltningsgren i hela dess omfattning samt bära ansvaret för detta värfs handhafvande.

Efter att sålunda hafva mot hvarandra vägt å ena sidan de svårigheter, hvilka kunna tänkas blifva oskiljaktiga från en organisation, bygd på departementens förening, men hvilka i alla händelser ingalunda synas oöfvervinneliga, och å andra sidan de betydande fördelar, som en förening skulle medföra, finner sig komitén böra uttala den mening, att den ifrågasatta föreningen, under de af komitén angifna vilkor och förutsättningar, *bör* ega rum.

Flera omständigheter synas emellertid tala derför, att föreningens genomförande ej allt för mycket påskyndas. Inom landtförsvarets område pågår för närvarande ett organisationsarbete, som åtminstone under de närmaste åren icke lärer hinna afslutas, och äfven för sjöförsvaret torde man kunna motse en kraftigare utveckling. Genomförandet af departementens förening kommer utan tvifvel att medföra ett omfattande organisationsarbete, och i ännu högre grad torde ett sådant kräfvas för armé- och marinförvaltningarnas förening till ett embetsverk, för hvilken förening jemväl erfordras en föregående utredning, som komitén icke haft till uppgift att lemna. Det torde vara af vigt att tillse, det ej alla dessa arbeten komme att fortgå samtidigt och derigenom inverka störande på hvarandra.

Förslag

till

ändrad lydelse af §§ 15, 28 och 39 Regeringsformen.

Föreslagen lydelse.

§ 15.

Kommandomål, hvarmed förstås sådana, som Konungen, i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmagten till lands och sjös, omedelbarligen besörjer, må Konungen, då han sjelf förer riksstyrelsen, afgöra i närvaro af den *generaladjutant, åt hvilken Han, särskildt för hären och särskildt för flottan, allmän befattning med dessa mål uppdragit. Denne embetsman* åligge, vid ansvar, att, då dessa mål beredas, sin mening yttra öfver de företag Konungen besluter, samt att, då hans mening icke med Konungens beslut öfverensstämmer, föra sina yttrade

Nuvarande lydelse.

§ 15.

Kommandomål, hvarmed förstås sådana, som Konungen, i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmagten till lands och sjös, omedelbarligen besörjer, må Konungen, då Han sjelf förer riksstyrelsen, afgöra i närvaro af den bland krigsdepartementens chefer, till hvars departement ärendet hörer. Honom åligge, vid ansvar, att, då dessa mål beredas, sin mening yttra öfver de företag Konungen besluter, samt att, då hans mening icke med Konungens beslut öfverensstämmer, föra sina yttrade betänkligheter och råd till ett protokoll, hvars rigtig-

Föreslagen lydelse.

betänkligheter och råd till ett protokoll, hvars rigtighet Konungen medelst Sin höga påskrift besanne. Finner nämnde embetsman dessa företag vara af en vådlig rigtning eller omfattning, eller grundade på ovissa eller otillräckliga medel att dem utföra, tillstyrke han *Konungen att företaga ärendet i Statsrådet. I kommandomål, som röra såväl hären som flottan, skola båda generaladjutanterne vid beredningen sig yttra.*

Ej må i den för kommandomål stadgade ordning fattas beslut, som innebär någon rubbning eller förklaring af gällande lag eller författning eller särskilda af Konungen i Statsrådet gjorda bestämmelser, eller har tillämpning på svenska medborgare annorledes än i och för tjenstgöring vid krigsmagten, eller är af beskaffenhet att för statsverket medföra utgift, till hvars bestridande medel icke finnas i vederbörlig ordning anvisade.

Instruktion för generaladjutanterne för hären och för flottan utfärdas af Konungen i Statsrådet.

Nuvarande lydelse.

het Konungen medelst Sin höga påskrift besanne. Finner nämnde embetsman dessa företag vara af en vådlig rigtning eller omfattning, eller grundade på ovissa eller otillräckliga medel att dem utföra, tillstyrke han jemväl, att Konungen ville kalla, till ett Krigsråd deröfver, tvenne eller flere af de närvarande högre militäre embetsmän; Konungen dock obetaget, att å denna tillstyrkan och, der den bifalles, å Krigsrådets till protokoll anförda tankar göra det afseende, Honom godt synes.

Föreslagen lydelse.

§ 28.

1:o. Konungen eger att i Statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de embeten och tjenster inom riket, högre och lägre, hvilka äro af den egenskap, att Konungen fullmagter derå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hafva inkommit, der sådana hittills egt rum. Konungen vare likväl obetaget, att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de theologiska lärare-tjensterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, äfvensom till läkarebefattningar, kalla och befordra äfven utländske män af utmärkt förtjenst, de der den rena evangeliska läran bekänna. Likaledes må Konungen kunna uti *militärt embete nyttja utländsk man af sällsynt skicklighet, men icke till generaladjutant för hären eller för flottan eller till kommendant i fästning.* Konungen fäste, vid alla be-

Nuvarande lydelse.

§ 28.

1:o. Konungen eger att i Statsrådet utnämna och befordra infödde svenske män till alla de embeten och tjenster inom riket, högre och lägre, hvilka äro af den egenskap, att Konungen fullmagter derå utfärdar, dock böra vederbörande förut med förslag hafva inkommit, der sådana hittills egt rum. Konungen vare likväl obetaget, att, efter vederbörandes hörande, eller uppå deras framställning, till lärarebefattningar vid universiteterna, de theologiska lärare-tjensterna likväl undantagna, såsom ock till lärare- och andra beställningar vid andra inrättningar för vetenskap, slöjd eller skön konst, äfvensom till läkarebefattningar, kalla och befordra äfven utländske män af utmärkt förtjenst, de der den rena evangeliska läran bekänna. Likaledes må Konungen kunna uti militära embeten nyttja utländske män af sällsynt skicklighet, men icke till kommendanter i fästningarne. Konungen fäste, vid alla befordringar, afseende endast å de

Föreslagen lydelse.

fordringar, afseende endast å de sökandes förtjenst och skicklighet, men icke på deras börd. Till presterligt embete eller till annan tjenst, hvarmed är förenadt åliggande att meddela undervisning i kristendom eller theologisk vetenskap, kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran. Till alla öfriga embeten eller tjenster, med det undantag i afseende å Statsrådets ledamöter, som i 4 § stadgas, må bekännare af annan kristen troslära, äfvensom af den mosaiska, kunna nämnas; dock må icke någon, som ej tillhör den rena evangeliska läran, såsom domare eller innehafvare af annan tjenst deltaga i handläggning eller afgörande af fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan. Hvarje departementschef skall föredraga och expediera alla ärenden, rörande befordringar, förordnanden, tjenstledighet och afsked, till och ifrån embeten och tjenster vid de verk och stater, som under departementet höra.

Nuvarande lydelse.

sökandes förtjenst och skicklighet, men icke på deras börd. Till presterligt embete eller till annan tjenst, hvarmed är förenadt åliggande att meddela undervisning i kristendom eller theologisk vetenskap, kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran. Till alla öfriga embeten eller tjenster, med det undantag i afseende å Statsrådets ledamöter, som i 4 § stadgas, må bekännare af annan kristen troslära, äfvensom af den mosaiska, kunna nämnas; dock må icke någon, som ej tillhör den rena evangeliska läran, såsom domare eller innehafvare af annan tjenst deltaga i handläggning eller afgörande af fråga, som angår religionsvård, religionsundervisning eller befordringar inom den svenska kyrkan. Hvarje departementschef skall föredraga och expediera alla ärenden, rörande befordringar, förordnanden, tjenstledighet och afsked, till och ifrån embeten och tjenster vid de verk och stater, som under departementet höra.

Föreslagen lydelse.

2:o. Konungen eger att genom naturalisation till svensk medborgare upptaga utländsk man i den ordning och under de vilkor, som bestämmas genom särskild lag, stiftad i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. Sålunda naturaliserad utländing njute samma rättigheter och förmåner, som infödd svensk man, dock utan att kunna till ledamot af Statsrådet utnämnas.

§ 39.

Vill Konungen utom Sverige och Norge resa, meddele Han Statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhemte dess tankar deröfver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen derefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöfve den Konungsliga magten, så länge Han utom Sina riken vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens frånvaro, i Hans namn, af den till tronföljden närmast berättigade Prins, om Han uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom Regent med all Konungslig magt och

Nuvarande lydelse.

2:o. Konungen eger att genom naturalisation till svensk medborgare upptaga utländsk man i den ordning och under de vilkor, som bestämmas genom särskild lag, stiftad i den ordning 87 § 1 mom. stadgar. Sålunda naturaliserad utländing njute samma rättigheter och förmåner, som infödd svensk man, dock utan att kunna till ledamot af Statsrådet utnämnas.

§ 39.

Vill Konungen utom Sverige och Norge resa, meddele Han Statsrådet in pleno denna Sin föresats och inhemte dess tankar deröfver, på sätt 9 § omtalar. Besluter Konungen derefter sådan resa och den verkställer, befatte Sig ej med rikets styrelse eller utöfve den Konungsliga magten, så länge Han utom Sina riken vistas, utan föres riksstyrelsen under Konungens frånvaro, i Hans namn, af den till tronföljden närmast berättigade Prins, om Han uppnått den ålder, som i 41 § sägs. Han styre såsom Regent med all Konungslig magt och

Föreslagen lydelse.

myndighet, enligt denna regeringsform; dock må Han ej adeligt stånd och värdighet förläna, eller till grefligt och friherrligt stånd upphöja, eller riddarevärdighet utdela; äfvensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas af dem, som Regenten dertill förordnar.

Finnes ej till tronföljden berättigad Prins, eller har den dertill närmast berättigade ej uppnått den i 41 § för myndighet stadgade ålder, eller är Han af sjukdom eller af vistande utom Sverige och Norge hindrad att riksstyrelsen öfvertaga, före Statsrådet styrelsen med samma magt som Regent; *dock utöfves högsta befälet öfver krigsmagten till lands och sjös genom särskildt förordnad högste befälhafvare.*

Huru förhållas skall, derest Konungen längre tid än tolf månader ur riket blifver, derom varder i 91 § stadgadt.

Nuvarande lydelse.

myndighet, enligt denna regeringsform; dock må Han ej adeligt stånd och värdighet förläna, eller till grefligt och friherrligt stånd upphöja, eller riddarevärdighet utdela; äfvensom alla lediga förtroendesysslor endast tills vidare kunna förvaltas af dem, som Regenten dertill förordnar.

Finnes ej till tronföljden berättigad Prins, eller har den dertill närmast berättigade ej uppnått den i 41 § för myndighet stadgade ålder, eller är Han af sjukdom eller af vistande utom Sverige och Norge hindrad att riksstyrelsen öfvertaga, före Statsrådet styrelsen med samma magt som Regent.

Huru förhållas skall, derest Konungen längre tid än tolf månader ur riket blifver, derom varder i 91 § stadgadt.

Förslag

till

Instruktion för generaladjutanten för hären.

§ 1.

Generaladjutanten för hären utöfvar beträffande krigsmagten till lands den befattning såsom Konungens rådgifvare i kommandomål, hvarom i § 15 regeringsformen är stadgadt, och skall, med noggrant iakttagande af de i nämnda grundlag meddelade föreskrifter, till nådigt afgörande bereda och sin mening i underdånighet yttra i de mål, Konungen i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmagten till lands omedelbarligen besörjer.

§ 2.

I öfverensstämmelse med hvad i § 1 är sagdt höra till generaladjutantens handläggning hufvudsakligen mål och ärenden, som angå:

a) order om uppbrott, marscher, öfningar och annan tjenstgöring för stam, reserv och värnpligtige,

b) utfärdande af exercis- och tjenstgöringsreglementen samt fastställande af undervisningsprogram och läroböcker,

c) utgifvande af de för särskilda fall nödiga instruktioner och föreskrifter med afseende å tjensten vid samlad trupp eller på roten samt instruktioner för tillfälliga uppdrag,

d) frågor om tjenstledighet,

e) redovisningen af härens personal till såväl stam och reserv som värnpligtige jemte besked öfver härens hästar, materiel och förråd,

f) fastställande af modeller för vapen, beklädnad och utrustning, der utgifterna för anskaffning icke bestridas af statsmedel,

g) ordnande af landfästningars bevakning samt af den militära tjenstgöringen i öfrigt inom desamma,

h) verkställigheten i militäriskt hänseende uti andra förekommande fall af hvad krigsmagten till lands på grund af lagar, författningar eller särskilda af Konungen i Statsrådet fattade beslut har att fullgöra.

§ 3.

Generaladjutanten vare ansvarig att beslut, som i kommandomål fattats, varda behörigen expedierade.

Nämnda beslut skola genom generaladjutantens försorg utan uppskof delgifvas chefen för försvarsdepartementet.

§ 4.

Förekommer kommandomål, som jemväl berörer krigsmagten till sjös, skall den förberedande handläggning, som kan vara erforderlig, ske i samråd med generaladjutanten för flottan.

§ 5.

Utöfvas högsta befälet öfver krigsmagten till lands och sjös genom särskildt förordnad högste befälhafvare på grund af §§ 39, 40, 41 eller 42 regeringsformen, åligger generaladjutanten att, der ej annorlunda föreskrifvits, bereda kommandomål, i hvad angår krigsmagten till lands, och besluten expediera.

§ 6.

Då regements- eller kårchef skall utnämnas, har generaladjutanten att afgifva förslag.

I öfriga till försvarsdepartementet inkommande mål, som röra anställning, befordran eller afsked för personal vid hären, skola handlingarna, innan de inför Konungen i Statsrådet föredragas, granskas af generaladjutanten och yttrande af honom afgifvas.

§ 7.

Då till föredragning inför Konungen i Statsrådet beredas ärenden hörande till försvarsdepartementet, ege generaladjutanten att uppå kallelse närvara för att i beredningen deltaga.

Vare ock pligtig lemna chefen för försvarsdepartementet det biträde i öfrigt, denne påkallar vid utredning af förekommande frågor.

§ 8.

Generaladjutanten har att med uppmärksamhet följa hvad som kan ländа till härväsendets förbättrande och utveckling samt, när han finner sådan åtgärd böra vidtagas, som ej kan ske i den för kommandomål stadgade ordning, anmäla frågan hos chefen för försvarsdepartementet.

Förslag

till

Instruktion för generaladjutanten för flottan.

§ 1.

Generaladjutanten för flottan utöfvar beträffande krigsmagten till sjös den befattning såsom Konungens rådgifvare i kommandomål, hvarom i § 15 regeringsformen är stadgadt, och skall, med noggrant iakttagande af de i nämnda grundlag meddelade föreskrifter, till nådigt afgörande bereda och sin mening i underdånighet yttra i de mål, Konungen i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmagten till sjös omedelbarligen besörjer.

§ 2.

I öfverensstämmelse med hvad i § 1 är sagdt höra till generaladjutantens handläggning hufvudsakligen mål och ärenden, som angå

a) order om expeditioner med samt rustning, afrustning och uppläggning af fartyg äfvensom om uppbrott, marscher och annan tjenstgöring för stam, reserv och värnpligtige,

b) utfärdande af exercis- och tjenstgöringsreglementen samt fastställande af besättningslistor och derpå grundade fördelningar, så ock af undervisningsprogram och läroböcker,

c) utgifvande af de för befälhafvare till sjös eller eljest för särskilda fall eller tillfälliga uppdrag nödiga instruktioner och föreskrifter,

d) frågor om tjenstledighet,

e) redovisning af flottans personal till såväl stam och reserv som värnpligtige jemte besked öfver materiel och förråd,

f) fastställande af modeller för vapen, beklädnad och utrustning, der utgifterna för anskaffning icke bestridas af statsmedel,

g) ordnande af sjöfästningars bevakning samt af den militära tjenstgöringen i öfrigt inom desamma,

h) verkställigheten i militäriskt hänseende uti andra förekommande fall af hvad krigsmagten till sjös på grund af lagar och författningar eller särskilda af Konungen i Statsrådet fattade beslut har att fullgöra.

§ 3.

Generaladjutanten vare ansvarig att beslut, som i kommandomål fattats, varda behörigen expedierade.

Nämnda beslut skola genom generaladjutantens försorg utan uppskof delgifvas chefen för försvarsdepartementet.

§ 4.

Förekommer kommandomål, som jemväl berörer krigsmagten till lands, skall den förberedande handläggning, som kan vara erforderlig, ske i samråd med generaladjutanten för hären.

§ 5.

Utöfvas högsta befälet öfver krigsmagten till lands och sjös genom särskildt förordnad högste befälhafvare på grund af §§ 39, 40, 41 eller 42 regeringsformen, åligger generaladjutanten att, der ej annorlunda föreskrifvits, bereda kommandomål, i hvad angår krigsmagten till sjös, och besluten expediera.

§ 6.

I sådana till försvarsdepartementet inkommande mål, som röra anställning, befordran eller afsked för personal, tillhörande flottan, skola handlingarna, innan de inför Konungen i Statsrådet föredragas, granskas af generaladjutanten, och yttrande af honom afgifvas, der icke generaladjutanten förut handlagt målet på grund af den honom enligt § 9 här nedan tillkommande befattning.

§ 7.

Då till föredragning inför Konungen i Statsrådet beredas ärenden hörande till försvarsdepartementet, ege generaladjutanten att uppå kallelse närvara för att i beredningen deltaga.

Vare ock pligtig lemna chefen för försvardepartementet det biträde i öfrigt, denne påkallar vid utredning af förekommande frågor.

§ 8.

Generaladjutanten har att med uppmärksamhet följa hvad som kan lända till sjökrigsväsendets förbättrande och utveckling samt när han finner sådan åtgärd böra vidtagas, som ej kan ske i den för kommandomål stadgade ordning, anmäla frågan hos chefen för försvarsdepartementet.

§ 9.

Generaladjutanten skall vara chef för flottans personal och har att i sådan egenskap fullgöra de åligganden, som i särskild instruktion bestämmas.

Förslag

till vissa ändringar i nådiga stadgan den 16 maj 1840 angående fördelning af ärendena emellan statsdepartementen.

Derest landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen förenas till ett departement under benämning försvarsdepartementet, torde, med ändring af de i nådiga stadgan den 16 maj 1840 gifna bestämmelser, böra förordnas,

att följande ärenden skola tillkomma försvarsdepartementet:

ärenden, som röra ordnande och vidmagthållande af försvaret såväl till lands som sjös, den till försvarsverket hörande personal och materiel, dispositionen öfver de till försvaret anslagna medel, fästningars byggnad och underhållande, militära undervisningsanstalter äfvensom kyrko- och sjukvårdsangelägenheter samt pensions- och välgörenhetsinrättningar för krigsmagten och till försvarsväsendet hörande stater;

ärenden angående indelnings- och roteringsverket;

ärenden angående sjökarteverket och nautisk-meteorologiska byrån;

vården om de till försvarsverket upplåtna fastigheter och byggnader samt om särskilda anstalter och inrättningar för försvarets behof jemte det inseende, som kan tillkomma kronan öfver styckebruk, gevärsfaktorier och kruttillverkning;

ärenden, som röra lots- och fyrinrättningen med lifräddningsanstalterna vid rikets kuster.

I sammanhang härmed och under förutsättning att civildepartementet delas i två departement, torde vidare böra stadgas,

att det af samma departement, som erhåller befattning i allmänhet med ärenden angående handels- och sjöfartsnäringarna, skall öfvertaga

handläggningen jemväl af de ärenden, som röra bildnings- och undervisningsanstalter för sjöfartsnäringen, samt

att till finansdepartementet skola öfverflyttas ärenden rörande skeppsmätning och besigtning af fartyg.

Af ofvanberörda anordningar och arbetsfördelning synes slutligen jemväl betingas, att i fråga om embetsverk och stater, som skola anses höra under vederbörande statsdepartement, blefve i nåder förklaradt,

dels att under försvarsdepartementet skola hänföras, utom underlydande kansli- och generaladjutantsexpeditioner, det embetsverk, krigsförvaltningen, som synes böra träda i stället för nuvarande armé- och marinförvaltningarna, vidare alla till försvarsverket hörande stater, regementen, kårer och flottans stationer, militärläroverken, krigsvetenskapsakademien, örlogsmannasällskapet i Carlskrona, sjökarteverket jemte nautisk-meteorologiska byrån, salpetersjuderistaten samt alla för personalen vid hären och flottan afsedda sjukvårdsanstalter, pensionsinrättningar och milda stiftelser, äfvensom lotsstyrelsen och lotsverket,

dels ock att till det statsdepartement, som må erhålla befattningen med ärenden angående handels- och sjöfartsnäringarna, skola hänföras navigationsskolorna.

Bil. 1.

Fördelning

i vissa grupper af de mål, som åren 1889—1893 inkommit till Landtförsvarsdepartementets afdelning af Kongl. Maj:ts kansli.

	Departementets diarium.				Utflyttnings-diarium.	Summa.
	Invalidhusfonden m. fl.	Befordringar och afsked.	Andra mål.	Summa.		
År 1889	1,360	339	825	2,524	3,814	6,338
» 1890	1,420	330	762	2,512	3,667	6,179
» 1891	1,416	323	847	2,586	5,305	7,891
» 1892	1,432	331	829	2,592	6,039	8,631
» 1893	1,711	436	971	3,118	7,025	10,143
Summa	7,339	1,759	4,234	13,332	25,850	39,182
	Mål, som ej passerat Diarium.					
År 1889	—	10	33	43	—	—
» 1890	—	10	32	42	—	—
» 1891	—	13	23	36	—	—
» 1892	—	17	39	56	—	—
» 1893	—	14	50	64	—	—
Summa	—	64	177	241	—	—
	Summa Summarum.					
År 1889	1,360	349	858	2,567	3,814	6,381
» 1890	1,420	340	794	2,554	3,667	6,221
» 1891	1,416	336	870	2,622	5,305	7,927
» 1892	1,432	348	868	2,648	6,039	8,687
» 1893	1,711	450	1,021	3,182	7,025	10,207
	7,339	1,823	4,411	13,573	25,850	39,423

Stockholm i Kongl. Landtförsvarsdepartementet den 27 Oktober 1894.

Efter uppdrag:

J. L. Leyonmarck.

Bil. 2.

Utdrag

af Kongl. Sjöförsvarsdepartementets diarier för åren 1889—1894.

År 1889.

Inkomna mål *1,026*,	deraf rörande	Sjökarteverket	7.
	» »	Nautisk-meteorologiska byrån	2.
	» »	Lotsverket	54.
	» »	Navigationsskolorna	14.
	» »	skeppsmätning m. m.	3.
	» »	befordringar	11.
	» »	understöd	558.
			649.

År 1890.

Inkomna mål *1,098*,	deraf rörande	Sjökarteverket	8.
	» »	Nautisk-meteorologiska byrån	4.
	» »	Lotsverket	49.
	» »	Navigationsskolorna	15.
	» »	skeppsmätning m. m.	2.
	» »	befordringar	5.
	» »	understöd	604.
			687.

År 1891.

Inkomna mål *1,174*,	deraf rörande	Sjökarteverket	7.
	» »	Nautisk-meteorologiska byrån	2.
	» »	Lotsverket	51.
	» »	Navigationsskolorna	13.
	» »	skeppsmätning m. m.	1.
	» »	befordringar	8.
	» »	understöd	614.
			696.

År 1892.

Inkomna mål *1,144*,	deraf rörande	Sjökarteverket	6.
»	»	Nautisk-meteorologiska byrån	3.
»	»	Lotsverket	65.
»	»	Navigationsskolorna	20.
»	»	skeppsmätning m. m.	—
»	»	befordringar	9.
»	»	understöd	571.
			674.

År 1893.

Inkomna mål *1,196*,	deraf rörande	Sjökarteverket	6.
»	»	Nautisk-meteorologiska byrån	2.
»	»	Lotsverket	74.
»	»	Navigationsskolorna	19.
»	»	skeppsmätning m. m.	3.
»	»	befordringar	8.
»	»	understöd	613.
			725.

År 1894.

Inkomna mål *1,250*,	deraf rörande	Sjökarteverket	8.
»	»	Nautisk-meteorologiska byrån	2.
»	»	Lotsverket	74.
»	»	Navigationsskolorna	19.
»	»	skeppsmätning m. m.	—
»	»	befordringar	8.
»	»	understöd	678.
			789.

Stockholm den 8 januari 1895.

Elis Rahmn,
registrator.

Särskild mening af G. Peyron, F. Hj. Klintberg och R. E. Eckerström.

Då vi i fråga om landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementens förening till ett gemensamt försvarsdepartement hysa en från komiténs flertal afvikande mening i det vi anse en sådan förening icke utan verklig skada för det ena vapnet (flottan) *kunna* och följaktligen icke heller *böra* äga rum, skola vi här i korthet angifva skälen för denna vår mening.

Då frågan om huru en sådan förening skulle kunna ske behandlades inom komitén, framställdes af en ledamot den mening att detta bäst och enklast skulle låta sig göra derigenom, att landtförsvarets chef äfven öfvertoge bestyret med sjöförsvaret med biträde af en kommandoexpedition för sistnämnda försvar; men häremot yttrade sig samtlige komiténs öfrige ledamöter under uttalande af den enstämmiga åsigt, att vid ett sådant sätt för sammanslagningen allt för mycket vore att befara att flottans angelägenheter och bästa icke skulle så tillvaratagas, som vapnets vigt i försvaret kräfde. För att så vidt möjligt betrygga detta ansåg komitén, att befattningen med kommandoärenden skulle undantagas från den gemensamma försvarsministerns åliggande och öfverlemnas åt särskilda föredragande, en för hären och en för flottan, under benämningen generaladjutanter, och i detta förslag förenade sig äfven, om än under reservation, den förstnämnde komitéledamoten »emedan han ansåg det vara ett steg i den rätta riktningen» d. v. s. så vidt vi förstå, en anordning, som snart nog skulle komma att leda till det af honom önskade målet. Redan farhågan härför skulle gjort oss tveksamma att biträda komitéförslaget, hvilket icke heller, efter vår uppfattning, innebär tillräckliga garantier för att flottans intressen skola blifva behörigen beaktade. Enligt detta komiténs förslag skulle de nuvarande båda cheferna för försvarsdepartementen ersättas af en försvarsminister och två generaladjutanter, en för hären och en för flottan, hvilka båda sistnämnda skulle vara konungens rådgifvare i kommandomål och såsom sådana hafva *konstitutionel* ansvarighet, men i öfrigt biträda chefen för

försvarsdepartementet, som skulle i sista hand bära ansvaret för försvarsverkets ledning och utveckling och hvilken skulle kunna vara en militär eller en civil embetsman.

En sådan anordning synes oss i själfva verket vara att ersätta de *två* nuvarande Konungens rådgifvare i frågor angående försvaret med *tre* sådana rådgifvare och man behöfver blott taga i beaktande den af komitén själf framhållna svårigheten att noggrant och fullständigt uppdraga gränsen mellan kommandomål och öfriga, till behandling i statsrådet hörande försvarsärenden för att finna huru ytterligt svår samtliga dessa tre rådgifvares inbördes ställning skulle blifva. Det nära sambandet mellan de ekonomiska och de militära försvarsfrågorna skall tvifvelsutan göra det snart sagdt omöjligt för generaladjutanterna att hålla sig främmande för och icke söka göra sitt inflytande gällande uti äfven sådana frågor af ekonomisk och administrativ natur, som falla inom försvarsministerns verksamhetsområde. Vi vilja här erinra om hvad 1834—35 års riksdags konstitutionsutskott yttrat (anfördt i pag. 10 af komiténs betänkande) att »*i dessa styrelsegrenar* (ang. försvaret) *förvaltning och verkställighet, medel oeh utföring vanligen äro, fastän utan behof af sammanblandning, så förbundna, att om enhet och kraft skola väntas, rådgifvarekallen i både regerings- och kommandoärendena måste utöfvas af samma embetsmän;* likasom om kanslirådet von Hartmansdorffs uttalande i denna fråga (å pag. 8 i komitébetänkandet) *att det hör till fullständigheten af de militära förvaltningschefernas befattning att hos sig förena befälet öfver både personal och materiel för att behandla begge efter en gemensam plan: följaktligen att vara både tjenstgörande adjutanter och statssekreterare.*»

Huru svårt det i sjelfva verket är och måste blifva att noggrant bestämma gränsen emellan kommandomål och öfriga försvaret rörande regeringsärenden framgår nogsamt af komitébetänkandet; och under det komitén på mer än ett ställe framhåller, hurusom den gemensamma försvarsministern är ensam ansvarig för försvarsväsendets ledning och utveckling, förekommer på andra ställen (se pag. 33) att *generaladjutanterna* skola med uppmärksamhet följa försvarsväsendets behof af förbättring och utveckling, hvardera för sin gren af detsamma, samt söka utfinna och föreslå medel till dessa behofs fyllande samt om den åtgärd, som finnes erforderlig, kan vidtagas i den för kommandomål stadgade ordning, hos Konungen göra hemställan om nådigt beslut i nämnda ordning. Jemför man härmed det å pag. 3 i komitébetänkandet förekommande uttalande af 1812 års konstitutionsutskott, att »då man uti § 7 regeringsformen fäster uppmärksamhet på definition af

kommandomål, hvarmed förstås sådana, som Konungen i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmakten till lands och sjös omedelbarligen besörjer, lärer man icke heller kunna undgå erkänna att under denna rubrik kunna alla de hufvudsakligaste till krigsförvaltningen hörande mål upptagas», så lärer nog framgå, huru vanskligt uppdragandet af gränsen mellan försvarsministerns och generaladjutanternas befogenhet i många fall skall blifva.

Skulle således till den gemensamma försvarsministern utses en civil embetsman, så lider det föga tvifvel, att äfven i organisationsfrågor och sådana anslagsfrågor, der det gällde att bestämma den relativa vigten af skilda anslagsbehof, generaladjutanterna skulle komma att ega det mesta inflytandet, under det att försvarsministern derför finge bära ansvaret. Visserligen förordnas och entledigas, såsom komitén erinrar, generaladjutanterna på departementschefens föredragning; men med den framskjutna militära ställning generaladjutanterna såsom Konungens rådgifvare i kommandomål måste äga, inses lätt att det skall blifva försvarsministern ganska svårt att rubba dem från deras platser. En civil försvarsministers ställning skulle, enligt vår uppfattning, blifva så svår, att näppeligen någon skulle våga åtaga sig detta värf. Skulle åter till försvarsminister utses en militär embetsman, så lärer väl med en till visshet gränsande sannolikhet kunna förutsägas, att han komme att tagas ur arméns officerskår. Vid sådant förhållande inträder den af komiténs flertal redan antydda olägenheten, att försvarsministern, äfven med den bästa afsigt att ställa sig opartisk mellan de båda vapnen, icke skall kunna fullt tillgodose flottans berättigade kraf; ty det lärer väl knappast kunna ifrågasättas, att icke för ett arméns af den militära försvarsministern till vigten fullt uppskattadt behof ett flottans ur försvarssynpunkt minst lika vigtigt och måhända vigtigare, men hvars vigt försvarsministern icke kan på samma sätt känna och erkänna, skall få stå tillbaka, i följd hvaraf med de stora kraf på anslag, som hären onekligen har, och den begränsade möjligheten att se dem alla tillgodo, flottans utsigter att få sina behof fyllda lära blifva ganska ringa; och detta är desto mera att befara, som på senare tiden hos en del härens mera framstående målsmän ett visst underskattande af flottans betydelse för försvaret synes hafva gjort sig gällande, i det man snarare velat betrakta flottan såsom ett hären underordnadt specialvapen än såsom en med denna samordnad hufvuddel af försvaret, som i vissa fall måste komma att handla alldeles sjelfständigt och af hären oberoende.

Att det under sådana förhållanden icke gerna skall kunna lyckas generaladjutanten för flottan att gentemot försvarsministern och generaladjutanten för hären i anslagsfrågor, som ju strängt taget ligga utom hans befogenhet, häfda flottans anspråk, lärer ligga i öppen dag.

Vare sig således den gemensamme försvarsministern blifver en civil embetsman och såsom sådan utan erforderlig fullständig sakkännedom eller en militär med en ensidig sådan, våga vi betvifla, att den vigtiga uppgift att mellan de särskilda grenarne af försvaret fördela de befintliga tillgångarne på det sätt, som för det hela är mest gagneligt, hvarpå komitén anser försvarskraften i det hela högst väsentligt bero, skall i någon mån bättre fyllas af en gemensam försvarsminister än för närvarande, då tvänne ansvarige Konungens rådgifvare, hvardera fullt förtrogen med sitt vapen och dess olika behof, med framhållande af sina skiljaktiga åsigter om fördelningen af de påräkneliga anslagen, lemna skiljandet af dessa åsigter i första hand åt de öfriga med dem medansvariga konseljmedlemmarne — hvilka i nödig sakkunskap väl knappast torde stå tillbaka för en civil försvarsminister och i opartiskhet stå framför en militär sådan — samt i sista hand åt Konungen. Med denna anordning komma flottans anslagsbehof till hela statsrådets och Konungens kännedom och blifva behörigen pröfvade, med den nya *kan* det hända, att de blifva kända endast af försvarsministern. Vi kunna derföre icke finna, att en rättvisare fördelning mellan försvarets särskilda grenar af de för ändamålet tillgängliga medlen skall blifva frukten af den ifrågasatta sammanslagningen eller att de båda vapnens, härens och flottans ömsesidiga kraf derigenom skola med större besparing af medel kunna lika väl tillgodoses.

Den utveckling efter en gemensam plan af de två hufvuddelarne i försvarsväsendet, landt- och sjöförsvaren, som 1880 års landtförsvarskomité framhåller såsom nödig och som komitén anser sammanslagningen af departementen komma att befordra, kan efter vårt förmenande lika väl ega rum under de nuvarande förhållandena, och säkert är att för att åstadkomma »den öfverensstämmelse i härens och flottans organisation och utveckling, som är bäst egnad att sätta dem i stånd att fylla hvardera sin särskilda uppgift vid det gemensamma försvaret» i främsta rummet och såsom det mest oundgängliga vilkoret erfordras att klart inse och förstå denna särskilda uppgift för de skiljda vapnen äfvensom lämpligaste sättet för dess lösande, och det är detta vilkor, som vi frukta att den blifvande gemensamme försvarsministern icke skall kunna i lika grad som de nuvarande två fackministrarne fylla, äfven om nödig hänsyn tages till det biträde han härvid bör hafva att

påräkna af de båda generaladjutanterna; och vi vilja i afseende härå erinra hvad 1819 års komité (pag. 7 komitébetänkandet) yttrat, att mot chefskapets för båda försvarsdepartementen utöfvande af en person det vigtiga hinder framställer sig, att man hos honom svårligen kan påräkna att finna de kunskaper och den erfarenhet i dessa båda olika yrken förenade, som erfordras att med fullkomlig sakkännedom bereda, föredraga och i hela sin omfattning följa både de till landtförsvaret och till flottorna hörande ärenden, och att på sådan grund komiterade föreslagit att dela vården af krigsväsendet emellan tvänne personer, hvarvid »*större enhet vinnes än nu, då desse ärenden äro mellan trenne föredragande fördelte*» (något som ju blefve förhållandet enligt komiténs förslag).

Komitén har vidare ansett en mera systematisk och enhetlig administration kunna genom förändringen vinnas med deraf följande förenklingar och besparingar ej minst vid anskaffning af materiel och förråd af hvarjehanda slag och att detta önskningsmål särskildt skulle främjas genom den förening af armé- och marinförvaltningen, hvilken komitén ansett böra blifva en följd af de båda departementens förening.

Vi äro icke så alldeles förvissade, att en sådan enhetlighet verkligen skall utan vidare genom den ifrågasatta sammanslagningen åstadkommas eller om den i allo är önsklig och såsom en gifven följd kommer att medföra förenklingar och besparingar. Det gifves nemligen en förnuftig gräns äfven för enhetligheten, och det är den, som betingas af olika uppgifter, och i mångt och mycket torde olikheterna i administrationen af härens och flottans angelägenheter häri finna sin förklaring. Der detta icke finnes vara fallet, kan efter vår åsigt bot för missförhållanden rådas äfven utan en gemensam försvarsminister.

Komitén har såsom ett märkligt exempel på missförhållanden och brist på enhet påpekat förhållandet med våra kustbefästningar. Att dessa stälts en del under landtförsvarsdepartementet och en del under sjöförsvaret har nog sitt berättigande i de olika uppgifter de haft eller vid sin tillkomst ansetts hafva. Så hafva sjöbefästningarne vid Carlskrona uteslutande tillkommit och äro väl ännu hufvudsakligen afsedda för försvaret af denna flottans hufvudstation, likasom de vid Fårösund för försvaret af der afsedda minspärrningar. Vi få erinra derom, att den komité af sakkunnige, som för en del år sedan hade att behandla fästningsfrågan, icke ansåg någon förändring i afseende å de då befintliga fästningarne uti nu ifrågavarande hänseende lämplig.

Ett verkligt missförhållande är det likväl, att angelägenheten med

fästningsverkens vid Carlskrona byggnad och underhåll ställts under landtförsvarsdepartementet, och följden häraf har blifvit att en del, af chefen för fortifikationen såsom alldeles oundgängliga framhållna förstärkningsarbeten å fästningsverken och hvilkas angelägenhet chefen för landtförsvarsdepartementet erkänt, icke kunnat tillgodoses med framställning om anslag, emedan för armén vigtiga anslagsbehof toge påräkneliga medel i anspråk, ett förhållande som i viss mån torde berättiga våra farhågor angående hvad flottan har att vänta, i händelse dess angelägenheter skulle komma att omhändertagas af en gemensam militär försvarsminister. Det påpekade missförhållandet kan likväl lätteligen afhjelpas, om äfven bekostandet af fästningsverkens vid Carlskrona byggnad och underhåll komme att tillhöra sjöförsvaret och de härför erforderliga anslagen alltså begärdes under femte hufvudtiteln, men arbetenas verkställande fortfarande anförtroddes fortifikationen.

Den sammanslagning af armé- och marinförvaltningarna, som komitén ansett böra blifva en följd af landt- och sjöförsvarsdepartementens förening, skulle enligt komiténs åsigt medföra den mest afsevärda besparingen. Tager man likväl i betraktande att dels — hvad komitén äfven synes medgifva — någon synnerlig minskning i hvartdera verkets personal, hvilken redan har sin fulla sysselsättning, svårligen torde vara att motse, dels ock att den materiel och beklädnad m. m., som för hvartdera vapnet skall anskaffas, är hufvudsakligen af väsentligt olika beskaffenhet och att anskaffningen äfven för närvarande för hvardera af dem sker i sådan omfattning, att de lägsta möjliga leveranspris böra kunna påräknas, så kan man med fog betvifla, huruvida den förväntade fördelen af dessa båda embetsverks förening till ett, kommer att motsvaras af verkligheten; men härom våga vi icke något bestämdt omdöme, då något yttrande från de härvid närmast intresserade och mest behöriga att bedöma såväl möjligheten som sättet för en sådan förening, de båda embetsverken, icke kunnat inhemtas.

Äfven vid beräkningen af den besparing, som genom indragning af en del sjöförsvarsdepartementet tillhörande, för det nya försvarsdepartementet obehöfliga tjenster skulle, efter afdrag af kostnaden för de nytillkomna generaladjutanterna, uppkomma, hafva vi en anmärkning att göra. Komitén har nemligen icke upptagit någon aflöning åt generaladjutanten för flottan utan härtill tagit i beräkning en af de nuvarande amiralslönerna. Dessa äro likväl efter regeringens och Riksdagens pröfning anvisade för redan befintliga befattningar vid flottan, och anser man en amiralslön för dessa kunna undvaras eller att, på sätt komitén förutsatt, stationsbefälhafvarebefattningen i Stockholm kan besättas med en kom-

mendör, hvilket vi anse föga lämpligt vid en flottstation i rikets hufvudstad, så kan en dylik indragning eller förändring äfven nu ske, och den härigenom uppkommande besparingen är således ingalunda en följd af den föreslagna sammanslagningen af departementen. Vill man derföre verkligen visa hvad den nya organisationen kostar i förhållande till den nuvarande, så bör man upptaga jemväl en amiralslön för generaladjutanten för flottan, då besparingen skall visa sig inskränkt till omkring 4,000 kronor.

Bland de oegentligheter, som genom sammanslagningen af landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen skulle undanrödjas, har komitén jemväl omförmält den som skulle ligga deri, att chefen för sjöförsvarsdepartementet för närvarande faktiskt utöfvar chefskapet öfver flottans personal, ett chefskap, som komitén ansett böra öfvertagas af generaladjutantan för flottan. För undanrödjande af den olägenhet man häri velat finna och hvilken hufvudsakligen skulle bestå deri, att underdåniga besvär öfver de beslut, departementschefen på grund af sagda chefskap meddelar, komma att af honom sjelf föredragas, erfordras likväl ingen gemensam försvarsminister. Det har, såsom komitén anfört, visat sig utförbart äfven med nuvarande förhållanden att uppdraga chefskapet för flottans militärpersonal åt en särskild högre officer, såsom fallet varit under åren 1875—84, och äfven på annat sätt gifvas utvägar att afhjelpa de oegentligheter man häri velat finna. Så synas samtliga de, enligt stadgan för sjökrigsskolan, departementschefen tillkommande bestyr kunna utan olägenhet öfverlemnas åt krigsundervisningskommissionen, i dessa ärenden så förstärkt som komitén ifrågasatt, de, hvilka röra sjökarteverket och nautiskt-meteorologiska byrån, om så anses nödigt, öfverlemnas åt chefen för flottans stab, hvaremot de departementschefen enligt reglementet för flottan tillkommande ärenden, hvilka samtliga äro af den beskaffenhet att underdåniga besvär öfver dem icke lära kunna ifrågakomma, fortfarande böra enligt vår åsigt tillhöra chefen för sjöförsvarsdepartementet såsom närmast Konungen befälhafvaren öfver flottan.

Slutligen har komitén jemväl berört den omständigheten, att landt- och sjöförsvarsdepartementens förening skulle kunna i väsentlig grad befordra en ändamålsenligare anordning af de civila regeringsärendenas handhafvande genom inrättandet af ett nytt statsdepartement. Man skulle nämligen hysa betänklighet mot att tillskapa ett nytt departement annorlunda än i sammanhang med en förening af två bland de nuvarande departementen till ett enda så, att ökning af departementens antal

i det hela icke komme att ega rum, och skulle anledningen härtill vara att söka icke blott i den besparing, som ansetts sålunda kunna åstadkommas, utan äfven i önskan att icke öka antalet af statsrådets ledamöter utöfver det nu bestämda. Härvid vilja vi dock anmärka, att, såsom vi ofvan påpekat, den besparing, som den af komitén föreslagna organisationen skulle medföra, inskränker sig till omkring 4,000 kronor; att om, såsom antagligt torde vara, förr eller sednare en för de båda unionsrikena gemensam utrikesminister, svensk eller norrman, kommer att handhafva de gemensamma utrikes ärendena, denne icke vidare kan räknas till det svenska statsrådets ledamöter, samt att, huru angeläget ett nytt statsdepartements inrättande än må anses vara, detta dock icke rimligen bör ske med uppoffrande af ett af de redan bestående, för sitt ändamål fullt så vigtigt statsdepartement. Att vigten af en särskild sjöminister, särdeles under nuvarande förhållanden, äfven inom riksdagen vunnit erkännande, visar 1893 års riksdags konstitutionsutskotts i komitébetänkandet pag. 15 och 16 anförda uttalande, att tidpunkten för återupptagande af frågan om sammanslagning af landt- och sjöförsvarsdepartementen näppeligen kunde anses väl vald, då, efter utskottets föreställning, landtförsvarets fullständiga ordnande i enlighet med den nya härorganisationen under den närmast följande tiden skulle taga departementschefens hela arbetstid i anspråk och å andra sidan, så länge frågan om sjöförsvarets ordnande icke blifvit nöjaktigt löst, det vore af vigt att den, som inom statsrådet skall vara målsman för sjöförsvarets intressen, tillhörde sjövapnet; och då nyssberörda fråga om sjöförsvarets ordnande ännu icke funnit sin lösning lärer detta yttrande fortfarande hafva sin fulla tillämplighet.

I Norge, det enda land, som, så vidt vi veta, har en gemensam försvarsminister, är inom sjömilitära kretsar man föga tillfredsställd med denna sakernas ordning, och torde skälet till den lägervall, hvari det norska sjöförsvaret för närvarande befinner sig, i väsentlig mån vara att söka i den omständigheten, att flottan inom regeringen saknat en målsman, som med sakkunskap och kraft kunnat föra dess talan; och i Danmark, der man tre särskilda gånger försökt sig med en gemensam försvarsminister, har denna anordning efter uttalanden, som vi varit i tillfälle få del utaf, befunnits så otillfredsställande, att man öfvergifvit densamma.

Vid öfvervägande således af å ena sidan de fördelar, komitén framhållit såsom skäl för den ifrågasatta sammanslagningen och hvilka vi anse i allt väsentligt kunna åstadkommas äfven med den nuvarande

organisationen, och å andra sidan olägenheterna af en sådan förening af departementen och den verkliga fara för sjövapnets utveckling och bestånd den enligt vår uppfattning kommer att medföra, hafva vi icke kunnat annat än på det lifligaste uttala oss emot en sammanslagning af landt- och sjöförsvarsdepartementen.

G. Peyron. *F. Hj. Klintberg.* *R. E. Eckerström.*

Särskild mening af E. F. von der Lancken.

Enär jag för min del visserligen bidragit till det slut, hvartill komitén kommit, men ändock icke anser komiténs förslag rörande sättet för landt- och sjöförsvarsdepartementens förening vara fullt tillfredsställande, framlägger jag härmed dels de skäl, hvilka föranledt mig att främja komiténs förslag, dels min egen mening rörande vilkoren för en fullt tillfredsställande organisation af vårt lands krigsstyrelse i högsta instans.

Skälen, på grund af hvilka jag ansett mig böra främja det slut, hvartill komitén kommit, kunna angifvas med tämligen få ord. Komiténs förslag — som, i korthet sagdt, innebär: de nu varande landt- och sjöförsvarsdepartementens samt, såsom en följd deraf, härens och flottans, förening till en enhet i administrativt afseende — går i den rätta riktningen. Detta förslag, genomfördt i praktiken, skall säkerligen, på grund af förhållandenas egen makt, inom en icke allt för lång tid framtvinga den enhet jemväl i rent militärt afseende mellan här och flotta, som saknas enligt komiténs anordning, men som, enligt min öfvertygelse, är lika oeftergiflig som, om icke oeftergifligare än, den administrativa enheten. Det halfva steg mot det slutliga målet, som komitén sålunda kan sägas hafva uttagit, medför emellertid i och för sig afsevärda fördelar för försvarsväsendet. Vid sidan af dessa fördelar stå visserligen olägenheter, men dessa senare äro af ringa betydelse, jemförda med de förra, och öfvergången från komiténs anordning till den slutliga organisationsform, som må betecknas såsom fullt tillfredsställande, erbjuder inga nämnvärda svårigheter, om den samma ock påkallar nya ändringar af vårt lands grundlagar.

Den grundtanke, som kan sägas genomgå komiténs förslag i dess helhet, är, att försvarsväsendets båda för närvarande strängt åtskilda delar: landtförsvaret och sjöförsvaret, äro inbördes fullt jemnstälda. Uti denna uppfattning af landtförsvarets och sjöförsvarets inbördes förhållande torde man hafva att söka den yttersta grunden dertill, att komitén trott sig böra förorda, det landtförsvarets och sjöförsvarets kommandomål skola beredas och föredragas af *tvänne* särskilde generaladjutanter, och att den sålunda i sjelfva verket kommit att i rent militärt afseende bibehålla den nu rådande dualismen inom försvarsväsendet. Härmed vare icke sagdt, att icke komitén genom hvarjehanda särskilda bestämmelser sökt i möjligaste mån förringa olägenheterna af den bibehållna dualismen eller misslyckats i denna sin sträfvan. Tvärt om. Genom nu antydda särskilda bestämmelser har komitén utan tvifvel lyckats åstadkomma tämlig säkerhet derför, att samverkan och samarbete, om ock med åtskillig omgång och dröjsmål, skola komma att ega rum i högre grad, än för närvarande, mellan härens och flottans myndigheter. Men det är icke, ur försvarsväsendets synpunkt sedt, nog, att de värsta nu varande stötestenarne undanrödjas. Försvarsväsendets rent militära ledning kan icke, enligt min uppfattning, med framgång grundas på allenast samverkan och samarbete mellan *likstälda* myndigheter. Skall den rent militära högsta ledningen af försvarsväsendet, i fred som i krig, varda fullkraftig, måste *en enda vilja* kunna göra sig gällande, måste en enda person ytterst bära ansvaret för denna ledning.

Hafva nu landt- och sjöförsvaret lika stor betydelse för vårt lands försvar, eller äro de så väsendtligt skilda från hvar andra, att ansvaret för deras ledning i rent militärt afseende under fredstid icke kan åläggas en och samma person? Se der två frågor, som komitén bort besvara, såsom af största vigt för en fullgod lösning af det spörsmål, komitén fått sig förelagdt.

För att besvara den första af dessa frågor måste man undersöka det allmänna strategiska läge, hvaruti vårt land befinner sig. Sverige (Sverige-Norge) är ingalunda ett örike. Vårt land sammanhänger förmedelst en lång landgräns med Europas fastland. Den långa landgränsen har visserligen hitintills varit föga duglig för vare sig fredlig eller krigisk beröring med vårt grannland i öster. Men denna gräns har dock redan i början af detta århundrade blifvit öfverskriden af icke allt för obetydliga fiendtliga härafdelningar, som derifrån trängde ända ned till Öre elf söder om Umeå, och snart sagdt för hvarje dag, som går, varda dessa gränstrakter allt mer och mer användbara för militära operationer af allt större omfattning, operationer för hvilkas

afvärjande vi måste lita nära nog uteslutande på våra stridskrafter till lands.

Landgränsen oräknad, omgifves Sverige-Norge af haf eller åtminstone af breda vatten. Men dessa vatten tillfrysa stundom. Öfver isen från Finland hafva fiendtliga härafdelningar år 1809 gått både till Umeå från Vasa och till Grisslehamn, aflägset allena 90 km. från vårt lands hufvudstad, öfver Åländska öarna. Och det är ingalunda oerhördt, att till och med södra Östersjön och flottans hufvudstation Karlskrona under en eller annan månad af vintern äro stängda af is. De Sverige omgifvande vattnen, åtminstone de åt öster, kunna således sägas icke existera under vissa förhållanden, och till följd deraf skall under sådana förhållanden icke något sjöförsvar kunna träda i verksamhet. Vi få sålunda icke väja undan för den tanken, att vår flotta kan af naturförhållandena varda dömd till fullständig overksamhet, medan vår här kämpar mot den öfver landgränsen eller isen framträngande fienden, i den mån vi icke, liksom Frankrike under 1870—71 årens krig, för att tillgodogöra oss åtminstone flottans personal, använda denna personal till lands vid härens sida och såsom en del af den samma. Må man ej drifva den satsen, att hvad nyss blifvit sagdt om krig vintertiden öfver isen icke är annat än ett hjernspöke. Man tänkte ungefär så, då man efter 1741—1743 årens olyckliga krig skulle ordna Finlands försvar. Krig vintertiden vore omöjligt. Derför bortsåg man i försvarsplanen för Finland från ett dylikt samt stödde sig på en ofullbordad sjöfästning (Sveaborg) och på två flottor (arméns flotta och stora flottan) vid sidan af en svag landhär. Men det krig, som skulle frånrycka oss Finland, vardt, trots allt detta, när det slutligen kom, ett vinterkrig.

Vårt lands strategiskt-geografiska läge gör sålunda, att vi, i fråga om vårt försvarsväsendes organisation i stort sedd, omöjligen med fog kunna följa det verkliga öriket Englands föredöme: en stark flotta och en jemförelsevis svag landhär. Den engelska härens budget plägar dock, vare detta sagdt till förtydligande af uttrycket »jemförelsevis svag», icke obetydligt (med $^1/_4$ till $^1/_5$) öfverstiga flottans budget, och härens personalstyrka är många gånger större än flottans. Vi måste, till följd af vårt lands läge, visserligen ega både här och flotta, men hären måste vara hufvudgrenen af försvarsväsendet.

Det gäller dessutom nu för tiden för oss, såsom för alla europeiska stater utom England, att för försvarsväsendet begagna den allmänna värnpligten, d. v. s. den samfälda manliga vapenföra befolkningen, och då kostnaderna för denna organisation hvad landtförsvaret vidkommer

— derest den samma skall fylla första vilkoret för sin användbarhet, nämligen att vårt folk skall känna med sig, att det i farans stund kan varda ett motståndskraftigt folk i vapen, kan bilda en slagfärdig här — varda stora, så öfvar denna omständighet i sin mån en bestämmande inflytelse på den styrka och omfattning, som kunna gifvas åt det icke under alla förhållanden påräkneliga sjöförsvaret. Att sjöförsvaret, då det kan påräknas, emellertid skänker oss högst beaktansvärda fördelar, är uppenbart.

Ur alla dessa synpunkter sedt, är och förblir för vårt land landtförsvaret hufvudgrenen af försvarsväsendet. Att uppställa något slags bestämda procentsiffror, som åskådliggöra det lämpligaste inbördes förhållandet mellan landtförsvaret och sjöförsvaret, är icke min afsigt, då jag framhåller, att för närvarande hufvudgrenen af försvarsväsendet: hären, upptager nära nittio procent af rikets hela officersantal och nittiofem procent af de värnpligtiges antal, samt flottan föga mer än tio procent af det förra och fem procent af det senare. Min afsigt är allenast att — med erinran derom, att den högeligen önskliga tillökning af flottans fartygsmateriel, som under de senare åren officielt uppstälts såsom det mål, hvartill vi, i fråga om flottans utveckling, hafva att sträfva, icke synes kräfva tillökning af vare sig flottans nu varande fast anstälda eller dess värnpligtiga personal — lemna några hållpunkter för bedömandet, om jag så får uttrycka mig, af det utrymme, som flottans angelägenheter skulle kunna anses upptaga inom det nu varande landtförsvarsdepartementet, derest man förestälde sig, att den af komitén förordade föreningen af de båda försvarsdepartementen skedde genom sjöförsvarsdepartementets uppgående uti landtförsvarsdepartementet. Detta utrymme torde, med hänsyn till ej blott ofvan angifna procentsiffror utan äfven arméns organisation på sex arméfördelningar och vissa mera fristående specialvapen och särskilda afdelningar, icke kunna uppskattas synnerligt mycket högre, än hvad som kunde sägas motsvara införandet vid hären af ett nytt specialvapenslag, af ungefär liknande art och af ungefär dubbelt så stort omfång, som det hvilket för närvarande är sammanfördt under benämningen: »fortifikationen». Införandet af ett dylikt nytt vapenslag skulle säkerligen icke hafva ledt till inrättandet af en så storartad apparat, som komiténs båda generaladjutanter. Man hade tvifvelsutan bibehållit landtförsvarsdepartementets nu varande organisation och allra högst, beroende på naturen af det tänkta nya vapenslaget, skapat en ny afdelning (ett nytt departement) inom arméförvaltningen.

Den senare af de ofvan uppstälda frågorna lydde: äro landt- och sjöförsvaret så väsendtligt skilda från hvarandra, att ansvaret för deras ledning i rent militärt afseende under fredstid icke kan åläggas en och samma person? Äfven för besvarandet af denna fråga måste man vädja till förhållandena under krig. Organisationen af ett lands försvarsväsen, i stort som smått, måste nämligen vara beräknad på bästa möjliga verkan i krigstid. Om man ock, med hänsyn dertill att freden är det normala förhållandet, och kriget ett undantagsförhållande, kan och bör lemna ganska stort utrymme åt fordringarna på en god fredsorganisation af försvarsväsendet, så får man icke göra någon dylik, som är i ringaste mån omedelbart skadlig för krigsorganisationen eller som icke tillbörligt främjar den samma.

Innan försök göres att besvara den uppstälda frågan, erfordras emellertid några ord för att klargöra hvad med »sjöförsvar» i denna mening rimligen bör förstås. Vårt nu varande sjöförsvar inbegriper nämligen uti sig åtskilliga försvarsanstalter och trupper, med afseende på hvilka frågan är nära nog ändamålslös. Sålunda räknas af försvarsanstalter till sjöförsvaret: det mot både sjö- och landsidan befästa Karlskrona, som visserligen kan sägas ursprungligen vara tillkommet för flottans skull, men som derjemte eger den allra största betydelse för hela södra Sveriges försvar, och till hvars besättning hären måste bidraga med minst en hel infanteribrigad. Huru landt- och sjöförsvaret för närvarande sig emellan dela försvarsangelägenheterna för öfriga kustbefästningar, synes af komiténs betänkande. Till sjöförsvaret räknas vidare af trupper den s. k. Karlskrona artillerikår, hvars uppgift och organisation knappast i annat afseende, än i fråga om den kåren tilldelade beväringens öfning (90 dagar på ett år), skilja sig från hvad som gäller för den landtförsvaret tillhörande Vaxholms artillerikår, och som till och med utbildar sina officerare vid härens krigsskola och högre undervisningsanstalter. Någon betänklighet vid att öfverlemna den högsta militära ledningen af nu nämnda, till sjöförsvaret hitintills räknade försvarsanstalter och trupper åt samma person, som handhafver ledningen af motsvarande anstalter och trupper, tillhörande landtförsvaret, lär icke kunna uppstå. De höra utan allt tvifvel logiskt till landtförsvaret. Betänkligheterna gälla således allena sjöförsvarets sjömannapersonal och flytande materiel, med ett ord *flottan* i egentlig mening. Jag återgår nu till förhållandena under krig.

Ehuru icke ett verkligt örike, har Sverige (Sverige—Norge) dock under det farligaste och kanske äfven sannolikaste krigsfallet, för hvilket landets försvarsorganisation ock måste särskildt lämpas: nämligen ett

försvarskrig sommartiden för upprätthållande af vårt bestånd såsom ett sjelfständigt, fritt och oberoende folk, i viss mån enahanda strategiska läge som ett örike. Hvar helst ifrån, öfver de Sverige omgifvande vattnen, anfallet månde komma, få flottan och landtförsvaret *samma* strategiska front, flottan i första linien på hafvet och i hafsbandet utanför landtförsvaret och, om kriget artar sig så att flottan ej kan hålla sig så långt ute, i skärgården sida vid sida med landtförsvaret. Tänker man sig vidare ett anfall öfver vår norra landgräns förbundet med anfallet öfver hafvet, så gör naturbeskaffenheten hos våra nordliga landskap, att i operationerna derstädes jemväl flottan skulle kunna taga del. Odlingen inom dessa landskap sträcker sig nämligen i stort sedt endast öfver kustlandet (jemte elfdalarne inåt landet), och detta smala kustland varder derför det naturliga operationsområdet för stridskrafterna till lands, på hvilkas högra flygel, i hafsbandet eller i skärgården, flottan eller någon del deraf kan ingripa, derest förhållandena i öfrigt tillstädja flottan att våga sig upp i Bottenhafvet.

Hvad vidkommer våra militära åtgärder för neutralitetens bevarande vid krig mellan främmande makter, så är det knapt möjligt att med få ord säga, hvaruti de samma böra bestå. Åtgärderna måste nämligen rättas efter de krigförandes inbördes ställning och sådana deras sannolika åtgärder, som kunna innebära ett hot mot eller en kränkning af vår neutralitet. Grundtanken uti våra militära åtgärder måste emellertid här vid lag städse vara: ett slags förberedelse till att vid behof kunna upptaga strid för landets försvar, på samma gång de punkter — vissa kustorter och måhända i första rummet ön Gotland — särskildt skyddas (täckas af afdelningar af flottan samt besättas af landtrupper), hvilka kunna tänkas vara synnerligen begärliga för någondera af de krigförande. Äfven här påkallas således en omedelbar och innerlig samverkan af här och flotta på samma strategiska front.

Det påstås understundom, att flottan, förutom nu skildrade uppgifter, skulle ega en särskild dylik, uti hvilken den hade att verka alldeles oberoende af hären och afskild från denne, nämligen: handelns skyddande. Detta är nog sant, men allenast så vidt gäller handeln på aflägsna farvatten. Skyddet der vid lag vinnes så att säga medelbarligen, genom örlogsmäns blotta närvaro på de aflägsna farvattnen. De tider äro deremot förbi, då konvojer af handelsfartyg, omedelbart skyddade af örlogsmän, kunde förekomma uti de europeiska farvattnen. Vår svenska handelssjöfart lär nog dess värre helt och hållet upphöra under krig, hvaruti vi sjelfve varda invecklade, alldeles som Finlands och ryska Östersjöprovinsernas under kriget åren 1854—56 eller som

Tysklands under 1870—71 års krig. Hänsynen till flottans roll vid handelns skyddande kan således icke öfva inflytelse på den föreliggande frågan.

Att till följd af ofvan omhandlade strategiska förhållanden — hvilka finnas antydda uti komiténs betänkande (sid. 49 o. 50) och derstädes betecknade, på goda grunder, såsom alldeles säregna för den skandinaviska halfön — högsta befälet under krig öfver Sveriges här och flotta måste läggas i *en* hand, framhålles af komitén, som tillika nämner, att vid högste befälhafvarens sida och såsom hans biträden vid ledningen af operationerna skola stå två särskilde stabschefer, nämligen chefen för generalstaben och chefen för flottans stab. Komitén har visserligen icke uttryckligen angifvit de båda stabschefernes inbördes ställning, men jag tager icke miste, om jag påstår, att komitén här vid lag utgått från de nu bestående förhållandena, enligt hvilka — hithörande föreskrifter äro dock tämligen ofullständiga och sväfvande — de båda stabscheferne borde vara fullt likstälde, men naturligtvis samverkande. En dylik likställdhet skulle emellertid, enligt min öfvertygelse, varda ytterst olycksbringande, derest den verkligen komme till stånd vid krig.

Det är synnerligen svårt, att icke säga omöjligt, att med få ord karakterisera den ställning, som en högre befälhafvare, hvilken som helst, och dennes stabschef intaga till hvarandra. Befälhafvaren är visserligen förmannen och stabschefen den underlydande, men, detta oaktadt, kan icke deras samarbete grundas uteslutande på krigslagarnes stadganden om den förres oinskränkta befälsrätt och den senares obetingade lydnadspligt. Mycket annat fordras: framför allt oinskränkt förtroende å befälhafvarens sida till stabschefen, och å dennes sida en städse lefvande känsla af att ansvaret för hvad han gör eller underlåter faller i hufvudsak, icke på honom sjelf, utan på hans befälhafvare. Att, då så är, vilja gifva en högste befälhafvare två inbördes fullt likstälde stabschefer, vore att inom högqvarteret skapa ett tillstånd, uti hvilket endast idealmenniskor kunde finna sig till rätta. Endera af de båda stabscheferne måste derför i viss mån underordnas den andre, och med hänsyn till hvad i det föregående blifvit sagdt om hären såsom hufvudgrenen af vårt försvarsväsende, är det gifvet, att det varder chefen för flottans stab, som måste göras beroende af chefen för generalstaben. Enskildheterna af detta »beroende» torde icke behöfva här närmare utvecklas.

Fullt säkra data angående högqvarterens organisation vid de tillfällen under 1788—90 års svenska krig, då här och flotta uppträdde i förening under en gemensam högste befälhafvare, stå visserligen icke

till buds, men att dualismen mellan här och flotta här vid lag gjort sig gällande, synes mer än sannolikt, då man finner samma system eller, rättare sagdt, samma osystematiska anordning tillämpad såväl vid expeditionen till Vesterbotten år 1809 som under kriget mot Norge år 1814, och i alla dessa fall, enligt hvad som utvisas af krigshistorien — hvars lärdomar ej få lemnas obeaktade — till föga fromma för stridskrafternas ledning.

Enligt min öfvertygelse, är det således en alldeles oeftergiflig fordran på *en* af härens officerare, nämligen chefen för generalstaben, att han skall ega den öfverblick öfver flottans organisation, dess stridssätt m. m., m. m., att han är i stånd, endels att sjelf uppställa de särskilda målen för flottans verksamhet under krig och att lemna erforderliga allmänna direktiv för de eskadrar, som bildas, m. m. d. och endels att ur strategisk och delvis äfven ur taktisk synpunkt med sakförstånd pröfva de operationsplaner o. s. v., som kunna föreslås af chefen för flottans stab. Men afdelningar ur flottan behöfva vid krig underställas äfven andre befälhafvare ur hären, än högste befälhafvaren. Enahanda kraf som på chefen för generalstaben, ehuru naturligtvis af i viss mån ringare omfattning, ställes derför ock på samtlige härens högre befälhafvare, desses stabschefer och stab i öfrigt. Sjövapnet kan och får sålunda icke betraktas såsom någon terra incognita för härens högre befäl, och numera ingår jemväl sjökrigsväsendet såsom ett af undervisningsämnena vid krigshögskolan. Slutligen måste befälet vid tvänne af härens specialvapen, fästningsartilleriet, som har att bekämpa de fiendtliga flottor, hvilka kunna visa sig framför våra kustbefästningar, och fortifikationen, genom hvars försorg dessa befästningsarbeten utföras, vara väl förtroget med sjövapnets stridssätt, anfallskraft o. s. v.

Å andra sidan äro icke förhållandena vid hären, och särskildt icke de vid dennas hufvudvapen: infanteriet, någon terra incognita för flottans officerare. De tillämpa sedan långliga tider icke så litet ur de för detta vapen gällande reglementen och instruktioner, på samma gång man af dem fordrar i mångt och mycket det samma som af landtförsvarets fästningsartillerister samt dessutom en ej så ringa kännedom om fortifikationsväsendet, i hvad detta gäller kustförsvaret. Flottans högre befäl måste slutligen ega förmåga att medelst direktiv och order leda de afdelningar ur hären, som kunna varda dem underställda vid krig. I detta senare afseende har man, i förbigående sagdt, gått längre än man skäligen bort, då man öfverlåtit öfverkommendantskapet i Karlskrona — hvilken fästning, såsom ofvan framhållits, kräfver såsom be-

sättning, förutom erforderligt artilleri, minst en hel brigad ur hären — åt en officer af flottan.

Hvad nu blifvit anfördt torde tillfyllest ådagalägga, att landtförsvaret och flottan i egentlig mening ingalunda äro väsendtligt skilda från hvarandra, utan tvärtom ega mycket gemensamt, samt att under krig på bådas personal, åtminstone på den som intager en något mera framskjuten ställning å den militära rangstegen, ställes den fordran, att den samma skall icke blott vara väl förtrogen med mångfaldiga förhållanden inom den andra försvarsgrenen, utan ock mäkta öfvertaga ledningen af afdelningar och anstalter, som egentligen tillhöra denna senare.

Då så är under krig, lära ock här och flotta under fred både kunna och böra ställas under gemensam ledning jemväl i rent militärt afseende.

Jag öfvergår nu till en redogörelse för de anmärkningar, som, enligt min åsigt, kunna med fog göras mot komiténs förslag till landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementens förening.

Den första hufvudanmärkningen rör generaladjutanterne, hvilka icke allenast såsom representanter för den, enligt hvad ofvan blifvit visadt, obehöfliga och skadliga dualismen mellan här och flotta, utan ock af hvarjehanda andra vigtiga särskilda skäl, böra försvinna.

Bland dessa skäl räknar jag i första rummet, att dessa befattningars förefintlighet möjliggör, för att icke säga: rent af inbjuder till en, i min tro, ytterst betänklig åtgärd, nämligen utseendet af civil person till försvarsminister. Försvarsväsendet är af den vigt och betydelse för vårt land, tager så stor del af landets tillgångar i anspråk samt berör, efter den allmänna värnpligtens införande, så i hög grad hvarje enskild medborgares intressen, att icke vid Konungens rådsbord får saknas en person, som på grund af särskild vetenskaplig utbildning för krigsmannayrket, ej mindre än på grund af lifslång verksamhet inom detta yrke, kan påräknas skola föra försvarsväsendets talan med verklig sakkunskap. Denna talan får dessutom ingalunda tänkas inskränkt till allenast frågor, som falla omedelbart inom försvarsdepartementets område och som sålunda kunna behörigen beredas inom sagda departement. Knappast någon gren af statsförvaltningen lemnas i våra dagar oberörd af den ödesdigra åtgärd, som benämnes »mobilisering». Det åligger också försvarsministern att utverka, att de kraf, som af försvarsväsendet

ställas på andra grenar af statsförvaltningen, varda i mån af behof tillgodosedda, och de förberedande åtgärder inom dessa förvaltningsgrenar redan under fred vidtagna, hvilka krigets hårda nödvändighet påkallar.

Åt det andra särskilda skälet mot generaladjutantsbefattningarnas inrättande har konstitutionsutskottet vid 1834—35 års riksdag gifvit ett ganska träffande uttryck. Enligt hvad framgår af historiken i komiténs betänkande, uttalar nämligen utskottet såsom sin åsigt, att »i dessa styrelsegrenar» — d. v. s. inom landt- och sjöförsvaret — »förvaltning och verkställighet, medel och utföring vanligen äro, fastän utan behof af sammanblandning, inbördes så förbundna, att, om enhet och kraft skola väntas, rådgifvarekallen i både regerings- och kommandomålen måste utöfvas af samma embetsmän», och denna åsigt delar jag i allo.

Huru nära förbundna kommando- och regeringsmålen i verkligheten äro, ådagalägger komitén sjelf genom den uti § 3 af förslagen till instruktioner för generaladjutanterne förekommande bestämmelsen, att alla »beslut i kommandomål skola genom generaladjutantens försorg utan uppskof delgifvas chefen för försvarsdepartementet», ett delgifvande som å annat ställe säges lämpligast kunna ske »genom aflemnande af ett duplettexemplar eller afskrift af utgående generalorder». Man får emellertid icke åtnöja sig med att skärskåda förhållandena allenast från den ena sidan. Enligt definitionen å kommandomål uti den föreslagna nya § 15 regeringsformen — en definition som synes mig i allo riktig — få ej i kommandoväg »fattas beslut, som innebär någon rubbning eller förklaring af..... särskilda af Konungen i statsrådet gjorda bestämmelser». Följden häraf måste varda, att uti arbetsordningen för det blifvande försvarsdepartementet erfordras en bestämmelse, ungefär så lydande: »beslut i statsrådet, fattade på försvarsministerns föredragning, skola utan uppskof delgifvas generaladjutanterne eller, derest besluten icke röra både hären och flottan, vederbörande generaladjutant», med tillägg rörande behöfligheten af protokollsjustering utom den vanliga ordningen, derest de generalorder, som skola bringa i statsrådet fattade beslut till verkställighet, synas brådskande, eller någondera af generaladjutanterne derom gjort framställning. Det heter visserligen mycket riktigt uti komiténs förslag, att generaladjutantsexpeditionerna, i likhet med de nu varande kommandoexpeditionerna, böra vara »underafdelningar» af försvarsdepartementet, men de nu varande kommandoexpeditionerna äro, väl att märka, vederbörande försvarsministrars egna expeditioner och handhafvas af cheferne för expeditionerna på försvarsministrarnes ansvar, medan generaladjutantsexpeditionerna åter, såsom be-

nämningen angifver, varda generaladjutanternes och af cheferne för expeditionerna komma att handhafvas på generaladjutanternes ansvar, ett ansvar som naturnödvändigt måste verka derhän, att generaladjutanterne nödgas fordra att inom sina expeditioner ega, så att säga, »svart på hvitt» å allt hvad de sjelfve i och för sin embetsverksamhet, ej mindre än *samtliga* under deras inseende stälda militära myndigheter, hafva att rätta sig efter.

Kommer så härtill, att försvarsdepartementets afdelning af kansliet, liksom för närvarande, utgöres af uteslutande civile tjenstemän, men detta oaktadt får, liksom för närvarande, att handlägga mångtaliga ärenden, för hvilkas behöriga beredande erfordras militär sakkunskap. Under nu varande förhållanden, då expeditionscheferne inom försvarsdepartementen och kommandoexpeditionernas chefer lyda båda omedelbart under vederbörande departementschef och äro inbördes likstälda biträden åt honom, är det lätt för den civile expeditionschefen att af sin militäre embetsbroder under hand inhemta nödiga upplysningar. Helt annorlunda ter sig förhållandet, då kommandoexpeditionerna, enligt komiténs förslag, varda understälda generaladjutanterne. Uti alla sådana fall, då den civile expeditionschefen icke anser sig kunna åtnöjas med de upplysningar uti militärt afseende, som kunna lemnas af de adjutanter ur hären och flottan, som komitén ansett böra anställas hos försvarsministern — och det lär väl varda endast undantagsvis och uti frågor af underordnad betydelse som desse adjutanter komme att anlitas — torde officiel remiss till båda generaladjutanterne eller endera af dem varda af nöden, liksom skriftligt yttrande öfver remissen af denne eller desse. Komitén har visserligen stält närvaro i statsrådsberedningen i utsigt för generaladjutanterne, men med detta tillfälle att uttala sina åsigter lära de icke kunna antagas vara fullt tillfredsstälde, åtminstone icke så framt deras åsigter i väsendtliga afseenden afvika från försvarsministerns eller hans expeditionschefs.

Äfven det biträde vid utredning af förekommande frågor, som generaladjutanterne enligt § 7 af komiténs instruktionsförslag hafva att lemna försvarsministern, och som särskildt uti det fall, att försvarsministern vore en civil person, torde komma att synnerligt ofta tagas i anspråk, måste föranleda till hvarjehanda nya onödiga skrifverier. Med den fåtaliga personal, som står generaladjutantsexpeditionerna till buds, äfvensom på grund af sakskäl lära generaladjutanterne icke alltid sjelfve kunna verkställa den begärda utredningen, utan måste å sin sida vända sig till cheferne för generalstaben eller flottans stab, vapenchefer, inspektörer, stationsbefälhafvare o. s. v. med anhållan om utredningens

verkställande i dess helhet eller i vissa delar samt, då från dessa myndigheter svar ingått, öfverlemna de samma, beledsagade af eget skriftligt yttrande, till försvarsministern. Ej ens i det fall, att generaladjutanterne låta inom sina egna expeditioner verkställa af försvarsministern begärda utredningar, lär kunna antagas, att de, såsom de nu varande kommandoexpeditionernas chefer, då desse få liknande uppdrag, skola betrakta det samma såsom gifvet under hand samt utarbeta och aflemna allenast en kortfattad promemoria, ingalunda afsedd att offentligt åberopas. Det hela varder säkerligen i de flesta fall ett verkligt »mål», med diariianteckning, registrering, koncept o. s. v.

Innan detta ämne lemnas, må ytterligare framhållas, att fara synes mig vara för handen, att de nu varande kommandoexpeditionernas ombildning till generaladjutantsexpeditioner skall komma att påkalla åtskilligt dubbelarbete för de krigsstyrelsen underställda myndigheter, nämligen i fråga om sådana handlingar — sammandrag och öfversigter af tillgång på personal och hästar, årsberättelser och redogörelser för verksamheten inom de särskilda truppförbanden och stationerna m. m. d. — af hvilka så väl försvarsdepartementet i inskränkt bemärkelse som generaladjutantsexpeditionerna kunna hafva behof. Skulle upprättandet uti två exemplar af dylika handlingar hos de underordnade myndigheterna befinnas öfverflödigt, till följd deraf att generaladjutantsexpeditionerna, såsom sagdt, äro att betrakta såsom underafdelningar af försvarsdepartementet, så lär å andra sidan icke kunna undvikas, att särskilda sammanställningar af i fråga varande handlingar måste upprättas inom generaladjutantsexpeditionerna för att tillställas försvarsministern, eller m. a. o. att dubbelarbetet varder förlagdt till dessa expeditioner samt derstädes får en mycket betydande omfattning. Ur dylika sammanställningar är det ju som försvarsministern måste hemta den hufvudsakliga ledningen för bedömandet af, i hvad mån de på hans föredragning vidtagna administrativa åtgärderna motsvara sitt ändamål i praktiken. Man får nämligen icke förbise, att försvarsministern, genom inrättandet af generaladjutantsbefattningarna, aflägsnas, om detta uttryck tillåtes mig, från de under departementet stälda militära myndigheterna, så att han, i rent militärt afseende, kan träda i beröring med dem allenast genom generaladjutanternes förmedling, en anordning som ej blott uti nu förevarande ärenden, utan snart sagdt uti alla tjensteförhållanden, måste föranleda, förutom omgång och dröjsmål, hvarjehanda andra olägenheter.

Såsom ett sista skäl emot generaladjutantsbefattningarna må slutligen framhållas, att inrättandet af generaladjutantsbefattningen för hären

kan befaras skola motverka den sträfvan efter en tidsenlig decentralisation inom härväsendets alla grenar, som sedan länge gjort sig gällande inom vårt land och som genom antagandet af 1892 års förbättrade härordning synts skola kunna behörigen tillgodoses. Onekligt torde nämligen vara, att generaladjutanten för hären, hvars ställning med hänsyn till försvarsministern, enligt hvad komitén sjelf vidgår — liksom generaladjutantens för flottan — kommer att varda tämligen ömtålig, äfven får — i olikhet mot generaladjutanten för flottan, som tillika är flottans personalchef — en ganska ömtålig ställning gent emot härens högre myndigheter, särskildt cheferne för arméfördelningarna. I betraktande häraf lär han ock icke kunna antagas skola varda synnerligt benägen att främja den öfverflyttning af afgöranderätten uti hvarjehanda frågor från krigsstyrelsen till arméfördelningscheferne, som decentralisationen innebär, och utan hvilken sagde arméfördelningschefer icke kunna undfå en makt och myndighet, som något så när motsvarar den befogenhet, de måste ega under krig, så framt de då skola kunna med framgång utöfva sitt maktpåliggande befäl. Tvärt om lär man hafva att befara, det generaladjutanten för hären — om hvilken, åtminstone i hufvudsak, gäller hvad komitén yttrar om generaladjutanten för flottan, nämligen att de honom »i denna hans egenskap tillkommande göromål svårligen skulle kunna taga denne embetsmans tid och arbetskraft fullt i anspråk» — skall söka utvidga sitt verksamhetsfält på bekostnad af härens öfriga högre myndigheter och sålunda måhända än ytterligare öka den redan nu för stränga centralisationen.

Min andra hufvudanmärkning mot komiténs förslag rör den underlåtna öfverflyttningen till annat statsdepartement af de sjöförsvarsdepartementet för närvarande underställda:

lots- och fyrinrättningen med lifräddningsanstalterna å rikets kuster,
sjökarteverket samt
nautisk-meteorologiska byrån.

Hvad lots- och fyrinrättningen med lifräddningsanstalterna vidkommer, är det onekligt, att lotsverket med allt hvad dertill hörer vid mobilisering måste, såsom komitén anmärker, ställas till försvarsverkets förfogande. Såsom i det föregående blifvit antydt, förefinnes emellertid knappast någon statsförvaltningsgren, som icke mer eller mindre beröres af en mobilisering, och åtskilliga dylika, exempelvis jernvägar,

post och telegraf, måste, liksom lotsverket, med bibehållande i hufvudsak af den organisation de ega i fredstid, vid mobilisering ställas till försvarsverkets förfogande. Det är ett kännetecknande drag hos nutidens krigsväsen, eller bör åtminstone vara det, att vid mobiliseringstillfälle och sedermera under krigens lopp för sin räkning draga nytta af alla de bestående statsinstitutioner, som kunna främja krigföringen, men låta de samma under fredens dagar få utveckla sig på det sätt deras fredsuppgift kräfver, krigsväsendets målsmän allena förbehållet att städse ega kännedom om institutionernas fortgående utveckling samt att få krigföringens särskilda kraf tillgodosedda, så vidt sådant kan ske utan förryckande af sagda utveckling. Hade lotsverket, i likhet med jernvägsväsendet, varit en skapelse af detta århundrades senare hälft, skulle säkerligen ingen fallit på den tanken att underordna det samma sjöförsvarsdepartementet.

Hvad nu är sagdt om lotsverket gäller i tillämpliga delar äfven med afseende på sjökarteverket och nautisk-meteorologiska byrån, hvilka båda inrättningar dessutom, såsom komitén framhåller, torde böra förläggas under samma statsdepartement, som lotsverket.

I öfverensstämmelse med hvad i det föregående blifvit anfördt, håller jag före, att efterföljande ändringar uti komiténs förslag till krigsstyrelsens organisation äro af nöden, för att denna organisation skall kunna sägas varda fullt tillfredsställande, nämligen:

1:o) försvarsministern varder tillika Konungens rådgifvare i kommandomål;

2:o) inom försvarsdepartementet organiseras, förutom den civila expeditionen, endast en kommandoexpedition — generaladjutantsexpeditionen — hvilken underställes en officer af hären, med generaladjutants namn och rang samt (beriden) öfverstes aflöningsförmåner (nytt anslag, uppfördt under »departementets expeditioner»), samt delas i tvenne afdelningar, en armé- och en marinafdelning, den förra under en regementsofficer af generalstaben och den senare under en regementsofficer af flottan såsom afdelningschef, men i öfrigt organiserade i hufvudsak såsom de nu varande kommandoexpeditionerna, samt

i sammanhang härmed:

3:o) chefskapet öfver flottans personal öfverlåtes åt den flaggman, som varder chef för marinafdelningen inom »krigsförvaltningen».

Rörande enskildheterna af dessa ändringsförslag må följande framhållas.

Att rådgifvarekallet i kommandomål, såsom komitén erinrar, knappast kan öfverlemnas åt en icke-militär, lär vara obestridligt. Särskilda åtgärder varda derför af nöden för att, vid tillfälligt förfall för försvarsministern — då annan (civil) statsrådsledamot öfvertager förvaltningen af försvarsdepartementet i egentlig mening — tillförsäkra försvarsministern, hvad vidkommer hans embetsverksamhet såsom rådgifvare i kommandomål, en militär ställföreträdare, den der städse är beredd att upptaga denna verksamhet och som tillika kan antagas skola handhafva den samma uti samma anda som försvarsministern. Denne gifne ställföreträdare skulle, i öfverensstämmelse med vanliga militära regler, chefen för försvarsdepartementets kommandoexpedition vara, och är det dels på denna grund dels af åtskilliga andra anledningar, som generaladjutants namn och rang blifvit denne chef tillagda.

Såsom de båda nu varande försvarsdepartementen äro organiserade, måste departementschefen otvifvelaktigt mer än nyttigt är ingripa i enskildheter. Det är nämligen han, som utgör den egentliga sammanhållande kraften mellan departementets båda expeditioner, den civila och den militära, och som har att tillse, det behörig öfverensstämmelse, i stort som smått, råder mellan de administrativa besluten och anordningarna i kommandoväg. Med det vidgade verksamhetsområde, chefen för det nya för här och flotta gemensamma försvarsdepartementet komme att erhålla, måste han ovilkorligen fritagas från nödtvånget att utöfva denna sammanhållande verksamhet i småsaker. Detta synes mig rättast böra ske derigenom, att åt den militära expeditionens chef med hänsyn till den civile expeditionschefen beredes enahanda tjenstesteällning, som inom ett mobilt högqvarter intages af generalstabschefen med hänsyn till cheferne för de civilmilitära tjenstegrenarne (arméintendent, arméläkare o. s. v.), och som får sitt uttryck genom föreskriften, att desse senare chefer skola verkställa sin föredragning inför högste befälhafvaren i generalstabschefens närvaro. Härmed vare ej sagdt, att denna från fältförhållandena med deras säregna kraf hemtade föreskrift skall i hvarje förekommande fall bokstafligen tillämpas inom försvarsdepartementet. Min afsigt har allenast varit att antyda, det chefen för den militära expeditionen inom försvarsdepartementet (generaladjutantsexpeditionen) måste få till särskildt åliggande att utöfva den sammanhållande verkan mellan departementets båda expeditioner, som nu utöfvas af departementschefen sjelf. Arbetsordningen för departementet torde få lemna de behöfliga närmare föreskrifterna härutinnan.

I detta sammanhang anser jag mig böra vidröra jemväl en annan åtgärd, afsedd att lätta arbetsbördan för chefen för det blifvande gemensamma försvarsdepartementet, om hvilken åtgärds lämplighet komitén vid sina förhandlingar tyckts vara enig, men åt hvilken komiténs betänkande icke egnat något särskildt omnämnande. Åtgärden skulle bestå uti tillämpandet jemväl inom vår riksförsamling af det tillfälle, som utlandets parlamentariska stadganden eller sedvanor gemenligen bereda ministrar med departement att låta sin talan inför nationalförsamlingarna, så vidt fråga är om faktiska upplysningar m. m. d., föras af underlydande expeditionschefer och likstälde. Att, hvad det blifvande försvarsdepartementet vidkommer, så väl de båda expeditionernas chefer som ock de båda afdelningscheferne inom generaladjutantsexpeditionen skulle kunna för sagda ändamål tagas i anspråk af försvarsministern, må härvid framhållas.

Med afseende på den förening uti samme flaggmans hand af chefskapet för flottans personal och af chefskapet för marinafdelningen inom »krigsförvaltningen», som nödvändiggöres af ofvan berörda organisation af krigsstyrelsen i högsta instans, lärer den invändning vara att vänta, att sagde chef dymedelst varder allt för mäktig.

På denna invändning må svaras, att det är med full afsigt och för att bereda flottan — sjövapnet i egentlig, inskränkt bemärkelse — den kraftigast möjliga organisation, som i fråga varande anordning förordas. Denne chef, under hvilken naturnödvändigt jemväl chefen för flottans stab under fred måste ställas, varder, det medgifves villigt, i verkligheten chef för flottan. Men hans ställning varder icke utan motstycken. Så väl generalfälttygmästaren som chefen för fortifikationen innehafva för närvarande en fullt likartad ställning, och om ock penningevärdet af den materiel, som komme att bero af chefen för flottan, är högre, än det som representeras af de generalfälttygmästaren eller chefen för fortifikationen underställda krigsmedel, så gifves det dock åtminstone en civil förvaltningsgren, nämligen statsjernvägarne, hvilken i detta afseende vida öfverträffar sjövapnet. Genom väl afvägda bestämmelser, endels rörande de frågor, som den blifvande chefen för flottan har att underställa krigsstyrelsen, och endels rörande de båda befälhafvarnes för flottans stationer befogenhet, lär det dessutom låta sig göra att reglera chefens för flottan myndighet så, som ändamålet — möjligast kraftiga ledning af sjövapnets angelägenheter inom de af krigsstyrelsen utstakade gränserna — i verkligheten kräfver.

Här ofvan framstälda ändringsförslag kräfva naturligen ändringar jemväl uti de af komitén förordade nya redaktioner af vissa grundlagsparagrafer.

§ 15 regeringsformen borde sålunda undfå följande lydelse:

Kommandomål, hvarmed — — — — — — — — — i närvaro af *chefen för försvarsdepartementet eller, då försvarsdepartementet tillfälligt förvaltas af icke-militär statsrådsledamot, af den militärperson som föreslår departementets militära expedition. Rådgifvare i kommandomål* åligge — — — — — — — — — — företaga ärendet i Statsrådet.

Ej må i den för kommandomål — — — — — — — — — — — i vederbörlig ordning anvisade.

Uti § 28 regeringsformen borde slutligen:

orden: »*generaladjutant för hären eller flottan*» utbytas mot ordet: »*generaladjutant*».

Ernst von der Lancken.

Särskild mening af F. W. von Otter.

Det lärer numera icke af många bestridas, att sjöförsvaret i organisationen för den skandinaviska halföns försvar har en mycket hög betydelse. År detta så, borde det väl falla af sig sjelft, att den som emottagit uppdraget att bära ansvaret för Sverges försvarsverk, icke kan försumma något, som af honom beror, till fullkomnandet af sjöförsvaret lika mycket som den andra delen af försvarsverket, påverkad dessutom, såsom han måste vara, af de myndigheter, hvilka det åligger att år efter år inför Konungen anmäla försvarsverkets behof. Då jag således icke hyser någon fruktan för att sjöförsvaret skall i administrativt hänseende blifva mindre väl tillgodosedt om det förlägges under samma departementschef som landtförsvaret, än om det bibehålles under en särskild departementschef, men så betydande fördelar dermed kan vinnas, som komiténs betänkande utvisar, så har jag icke kunnat tveka, att med min röst inom komitén förorda en sådan förening, likväl under den förutsättning, att, på sätt komitén föreslagit, åt hvardera hufvudgrenen af förvaret, hären och flottan, i militäriskt hänseende bevaras deras egenskap såsom sjelfständiga vapen.

Men skall en sådan förening bringas till stånd, så anser jag ock, att ingen afvikelse, ens för tillfället, bör göras från den af komitén uttalade, såsom mig synes riktiga uppfattning, att ärenden, hvilka icke kunna sägas i egentlig mening tillhöra försvarsväsendet, böra från försvarsdepartementets befattning uteslutas, åtminstone sådana, hvilka, såsom lots- och fyrinrättningen jemte lifräddningsanstalterna å rikets kuster, gifvetvis, om hvad som eljest rörer handel och sjöfart sammanföres under ett departement, borde tillhöra detsamma.

De skäl, som af komitén anföres för hithörande ärendens bibehållande vid försvarsdepartementet, för närvarande åtminstone, äro (s. 41): dels,

att åtskilliga uppgifter af synnerlig vigt för sjöförsvaret skulle åligga lotspersonalen, och lotsverket vid mobilisering i alla händelser måste ställas till försvarsverkets förfogande, samt dels, att den samverkan, som måste ega rum mellan lotsstyrelsen och sjökarteverket, skulle främjas deraf, att båda dessa institutioner förläggas under samma departement. I det förra hänseendet bör erinras, att väg- och vattenbyggnadskåren, jernvägspersonalen, telegrafpersonalen, sjömanshusen m. fl. hafva långt vigtigare uppgifter för försvaret i händelse af mobilisering än lotspersonalen, utan att det derföre blifvit ens ifrågasatt att de skulle läggas under försvarsdepartementet. Med de synnerligt vigtiga uppgifter för sjöförsvaret, som åligger lotspersonalen torde afses de som vore en följd af skyldigheten för densamma, att vid inträffande krig eller större krigsrustningar tjenstgöra vid flottan. Men denna skyldighet har enligt mitt förmenande sin egentliga betydelse deruti, att lotsarna vid krigsutbrott må kunna bortföras från sina respektive stationer, för att fienden icke må kunna af dem betjena sig. Af sekundär betydelse anser jag vara, att lotsarna i följd af sin lokalkännedom och spejarevana kunna biträda vid fartygens vägledning och vid kunskapandet samt, i sammanhang dermed, vid kustsignaleringen, ty flottans befäl måste i dessa afseenden ändock förlita till sig sjelft, och sitt eget folk. Dessa maktpåliggande uppgifter befrämjas väl dessutom icke i någon synnerlig mån derigenom att lotsverket lyder under försvarsdepartementet. Lotsarnes lokalkännedom är i regeln inskränkt till viss eller vissa allmänna farleder, och fartygen, som dessutom icke kunna medföra lots för hvarje sådan farled inom krigsskådeplatsen, hafva att röra sig lika väl utom som i de allmänna farlederna. Med hänsyn till kustsignaleringen bör det vara klart, att den ringa öfning, som kan bibringas lotsarna deri, icke är tillräcklig, för att den uteslutande skulle kunna lemnas i deras händer, hvarjemte hvarje sådan kunskaparepost måste veta hvarthän han, i händelse af fiendens annalkande, bör söka sin reträtt för att icke af honom uppfångas, och derföre stå i förbindelse med visst fartyg under dess chefs order. Till vapentjenst kunna de icke användas, enär de i vapnens bruk icke erhålla ens den nödtorftiga öfning, som den allmänna värnpligten eljest bereder.

Hvad åter beträffar samverkan emellan lotsstyrelsen och sjökarteverket, så hvarken har eller kan den rimligtvis få den omfattning som bör finnas och finnes emellan detta senare och landkarteverket, och dock har en del af detta senare nyligen öfverflyttats från landtförsvars- till civildepartementet, så att detta skäl synes mig ega ganska liten vigt.

Härmed må emellertid vara huru som helst, så gifves det ett skäl, som enligt mitt förmenande, om en ny indelning af statsdepartementen kommer till stånd, talar alldeles bestämdt för, att lots- och fyrinrättningen med hvad dertill hörer, bör lyda, icke under försvarsdepartementet, utan under det departement, som får den allmänna befattningen med den för vår ekonomiska utveckling så synnerligt vigtiga näringen, som benämnes handel och sjöfart. Må man eftersinna, att lotsverket icke längre såsom fordom är en institution, hvilken till betydligaste delen uppehålles med kronans medel och hufvudsakligen för kronans ändamål. Det är en enskild institution, som, om en mindre del af utgående pensioner undantages, bekostas af handels- och sjöfartsnäringen, fastän den administreras af staten. Jag har dessutom mycket svårt att tro, att vare sig nämnde näring eller chefen för det departement, hvarunder denna närings angelägenheter komma att höra, länge skulle finna sig uti, att en så vigtig del af lagstiftningen för densamma, som den hvilken rörer lots- och fyrväsendet jemte dermed sammanhängande beskattning, handhafdes af ett departement, som hade ingenting med denna näring i öfrigt att skaffa. I såväl handels- och sjöfartsnäringens, som det departement hvarunder densamma kommer att höra, intresse, anser jag mig derföre böra afstyrka, att lots- och fyrinrättningen med lifräddningsanstalterna, ens för någon tid förlägges under det föreslagna försvarsdepartementet.

Lotsverket har ifrån sin tillkomst, i början såsom en enbart flottans angelägenhet, ända till efter inrättandet af sjöförsvarsdepartementet, tillhört flottan på det sätt, att det administrerats af det embetsverk eller annan myndighet, som haft högsta inseendet öfver den ekonomiska förvaltningen vid flottan. De högsta befälsposterna derstädes bekläddes under tiden af i tjenst vid flottan varande högre officerare. Äfven vid de lägre befälstjensternas tillsättande skulle afseende fästas förnämligast å i tjensten varande eller afskedade officerare af lägre grader vid flottan. Under dessa förhållanden var det mycket naturligt, att verket lades under det nya sjöförsvarsdepartementet, helst beskattningen då ännu var en obetydlighet jemförd med hvad den nu är och hufvudsakligen lagd på den utrikes sjöfarten. Men sedan verket derefter först erhöll sin egen lönestat och sedan sin egen styrelse, samt då numera vid alla tjenstetillsättningar, den som är i lotsverkets tjenst anställd skall hafva företrädesrätt framför annan lämplig person, kan jag icke finna att lotsverket utgör något så oskiljaktigt från flottan, att icke det, om ett gemensamt försvarsdepartement upprättas, som blifver fritt från andra främmande bestyr, må hänföras dit det rätteligen bör

höra såsom en vigtig gren af handels- och sjöfartsnäringens angelägenheter.

Emot en del af hvad som General von der Lancken i sin reservation anfört finner jag mig icke kunna underlåta att inlägga en gensaga. Han säger (s. 85): »Den grundtanke, som kan sägas genomgå komitens förslag i dess helhet, är, att försvarsväsendets båda för närvarande strängt åtskilda delar: landtförsvaret och sjöförsvaret äro inbördes fullt jemnstälda. Uti denna uppfattning af landtförsvarets och sjöförsvarets inbördes förhållande torde man hafva att söka den yttersta grunden dertill, att komiten trott sig böra förorda, det landtförsvarets och sjöförsvarets kommandomål skola beredas och föredragas af *tvänne* särskilda generaladjutanter, och att den sålunda i sjelfva verket kommit att i rent militärt afseende bibehålla den nu rådande dualismen inom försvarsväsendet.» Och han söker till motbevisning framdeducera (s. 87), att, för vårt land är och förblir landtförsvaret hufvudgrenen af försvarsväsendet. Min grundtanke, då jag förordat tvänne generaladjutanter, har varit den, att hos oss här och flotta äro två strängt skilda hufvudgrenar af samma organism, som utbreda sig skyddande, den ena öfver land, den andra öfver angränsande vatten. Om någon annan inbördes jemnställighet dem emellan, än den, att de båda hemta sin näring från samma rot, landets skatteförmåga, kan knappast vara tal. Den yttersta grunden hvarföre jag förordat en generaladjutant för hären och en generaladjutant för flottan är den, att likasom jag i fråga om härväsendet måste anse den, som uppfostrats i att lära landtkrigets konst, vara en bättre rådgifvare i hithörande militära ämnen än den som endast ytterst ofullständigt lärt sig denna konst, så anser jag ock, att den som fått en sjömilitär uppfostran måste vara en bättre rådgifvare i militära frågor rörande sjöförsvaret, än den som icke alls erhållit någon sådan.

Om, såsom jag anser, här och flotta äro två alldeles skilda vapen, bildande hvar sin hufvudgren af försvaret, så beror skiljaktigheten i åsigter inom komiten i den till komitens besvarande framstälda frågan derpå, att, medan komitens flertal vill betrakta vårt hela försvar såsom *en* organism, och en af detta flertal icke vill tillåta att *båda* hufvudgrenarna af denna organism må få sjelfständigt utveckla sig, utan vill sätta den ena (flottan) så att den ganska snart blir förqväfd, betraktar minori-

teten vårt försvar såsom *två* organismer, hvilka böra lemnas att utveckla sig bäst de kunna oberoende af hvarandra. År det så, att man icke vill låta båda hufvudgrenarna af hvad som i vårt land, under våra förhållanden, borde betraktas såsom en organism, fritt utveckla sig, ja, då säger det sig sjelft, att, alldenstund båda äro nödvändiga för landets försvar, det är bättre att fortfarande betrakta dem såsom två organismer och låta dem så förblifva, än att den ena skulle förqväfvas.

F. W. von Otter.

INNEHÅLLSÖFVERSIGT.

Sid.

Underdånig skrifvelse till Konungen 3

Betänkande.

Historik:

1809 års regeringsform 7

Kongl. proposition till 1812 års riksdag 7

Kongl. proposition till 1809 års riksdag ang. administrationens förenkling 9

Särskildt utskott vid 1817—18 års riksdag 10

1819 års komité och dess betänkande af år 1822 11

Reservationer vid komitébetänkandet af år 1822 13

Komiténs förslag inför 1823 års riksdag 14

Förslag vid riksdagen 1834—35 16

Departementalstyrelsens införande 1840 17

Kongl. proposition till 1856—58 års riksdag 18

Förslag vid 1868 års riksdag 18

Förslag vid 1874 års riksdag 19

Förslag vid 1875 och 1880 års riksdagar 20

Förslag vid 1885, 1892 och 1893 års riksdagar 21

Komiténs uppdrag 22

Jemförelse med äldre förhållanden i vårt land 23

Krigsstyrelsens organisation i främmande länder 24

Förutsättningar för en förening af landt- och sjöförsvarsdepartementen 27

Generaladjutanter såsom föredragande af kommandomålen 28

Ändringar i §§ 15, 28 och 39 regeringsformen. Instruktioner för generaladjutanterne 29

Generaladjutanten för flottan tillika chef för flottans personal 40

Öfversigt öfver de ärenden, som skulle komma att tillhöra försvarsdepartementet 41

Mål, som afgöras af chefen för sjöförsvarsdepartementet 42

Ändringar i departementalstadgan 45

Försvarsdepartementets personal 45

Förening af armé- och marinförvaltningarna 47

Samverkan i militärt afseende 48

Bör en förening af landtförsvars- och sjöförsvarsdepartementen komma till stånd 49

Sid.

Förslag till

ändrad lydelse af §§ 15, 28 och 29 regeringsformen 57

instruktion för generaladjutanten för hären 63

instruktion för generaladjutanten för flottan 66

vissa ändringar i nådiga stadgan den 16 maj 1840 angående fördelning af ärendena mellan statsdepartementen 69

Bilagor till betänkandet 71

Särskilda meningar af

G. Peyron, F. Hj. Klintberg och R. E. Eckerström 75

E. F. von der Lancken 84

F. W. von Otter 101